

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Выпуск №22–23 (травень)
www.litbel.org Наклад 3000 асобнікаў

▶ СЛОВА

КУЛЬТУРА СЁНЬНЯ — ГЭТА ТЭРЫТОРЫЯ СУВЭРЭНІТЭТУ НАЦЫІ

Сяргей АБЛАМЕЙКА

У юбілейныя дні 90-годзьдзя абвешчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі мне думаецца не аб беларускай палітыцы, а аб беларускай культуры.

Сёння, калі ў свеце гавораць і пішуць аб Беларусі, практычна ўсе згаджаюцца з тым, што беларускі рэжым — аўтарытарны, што ў нашай краіне парушаюцца асноўныя правы чалавека. Многія ўплывовыя міжнародныя структуры, як АБСЭ, Эўразвяз, а таксама праваабарончыя арганізацыі дамагаюцца ад беларускага рэжыму выканання міжнародна прызнаных правоў чалавека: права на свабоду слова, сходаў, асацыяцыяў і гэтак далей. Але сёння ў свеце мала гавораць або практычна не гавораць аб тым, што ў Беларусі брутальна парушаецца права цэлага народу і яго кожнага асобнага прадстаўніка на карыстаньне сваёй роднай мовай і сваёй нацыянальнай культурай, на выхаваньне дзяцей у роднай мове і нацыянальным асяродзьдзі.

На маю думку, можна сьмела казаць, што сёння ў Эўропе і ЗША мае месца трагічная недаацэнка важнасці нацыянальнай культуры для дэмакратызацыі Беларусі.

Захад сёння як бы не заўважае, што ў Беларусі адбываецца татальна гвалтоўная русыфікацыя. Лепшыя прадстаўнікі нацыянальнай эліты выкінутыя з працы ў дзяржаўных газэтах, часопісах і дзяржаўных выдавецтвах, звольненыя з інстытутаў Акадэміі навук і з унівэрсытэтаў. Любая праява нацыянальнага духу разглядаецца ўладамі як апазыцыйная, падазроная або варажая. У краіне дзейнічае жорсткая ідэалігічная цензура, са старонак газэтаў і часопісаў, з экрану тэлевізараў і з дынамікаў радыё беларусаў пераконваюць, што яны нічым не адрозніваюцца ад расейцаў. Менш за 25 працэнтаў школьнікаў вучацца па-беларуску. Людзей, часам, аршытоўваюць і збіваюць на вуліцах толькі за тое, што яны размаўляюць па-беларуску. Можна гаварыць пра татальны разгром нацыянальных здабыткаў пачатку 90-х гадоў ХХ стагодзьдзя. Фактычна, сёння беларускі народ пастаўлены на мяжу выжываньня.

І вось у такіх умовах на першы плян выходзяць пытаньні культуры.

Беларуская культура гістарычна — бясспрэчна, заходняя, эўрапейская і хрысьціянская. Калі б кожны беларус добра ведаў нацыянальную гісторыю і здабыткі нацыянальнай культуры, у яго б не паўставала пытаньня выбару — куды кіравацца яго краіне: на захад або на ўсход. Менавіта таму тыя, хто зацікаўлены ва ўсходнім кірунку развіцьця Беларусі, змагаюцца зь беларускай мовай, культурай і беларускай гістарычнай спадчынай.

Сувязь тут да прымітунасьці прастая. Правы чалавека — гэта павага да чалавечай годнасьці кожнага асобнага індывіда. Чалавек, які ня мае нацыянальнай годнасьці, часцей за ўсё ня мае і чалавечай годнасьці, ня дбае пра яе. Мы назіраем гэта спрэч у Беларусі — там на кожным кроку можна ўбачыць дэнацыяналізаваных, знявераных, забітых, абьякавых да палітыкі і сваіх правоў людзей. Калі беларусам не дапамагчы застацца беларусамі, калі ім не дапамагчы болей уведаць пра сваю гісторыю і сваю культурную спадчыну, праз пэўны час зьнікне і краіна Беларусь, а Расея набудзе новую тэрыторыю на захадзе і 10 мільёнаў новых грамадзянаў, якія, як і астатнія расейцы, будуць цьвердзіць, што яны — гэта асобная цывілізацыя, і што нейкія эўрапейскія каштоўнасьці да іх ня маюць ніякага дачыньня.

На гэтым тле дзіўна выглядае палітычная актыўнасьць беларускіх апазы-

цыйных палітыкаў, якія таксама як бы не заўважаюць праблемаў беларускай культуры, гістарычнай спадчыны і культурнай самаідэнтыфікацыі народу. Натуральна, што палітыка — першасная, без дасягненьня палітычнай перамогі нельга дамагчыся зьменаў і ў культурнай палітыцы дзяржавы. Але ці адбудзецца палітычная перамога беларускіх палітыкаў у небеларускім, у нацыянальна індыфэрэнтным, русыфікаваным, фактычна, расейскім грамадзтве?

У Менску адбылася канфэрэнцыя прадстаўнікоў аб'яднаных дэмакратычных сілаў. Яе мэтай была выпрацоўка прапановаў для беларускіх уладаў што да дэмакратызацыі выбарчага заканадаўства. Мне асабіста — а, магчыма, і самім удзельнікам той канфэрэнцыі — было няёмка чытаць паведамленьні аб яе ходзе і выніках. Ну сапраўды — хто сёння не разумее, што беларускія ўлады ніякія прапановы апазыцыі ні прымаць, ні разглядаць і нават чытаць ня будуць? І ўсё ж такія людзі ёсьць — гэта тыя, хто фінансуе правядзеньне такіх канфэрэнцыяў на Захадзе. Гэта ўсё тое ж трагічнае не разуменьне беларускіх праблемаў і беларускай сытуацыі — наша краіна мела дэмакратычнае выбарчае заканадаўства ў пачатку 90-х гадоў ХХ стагодзьдзя.

Працяг на стар. 4 ▶

МЕСЯЦАСЛОЎ

АРЫШТ МЕСЯЦА

15 траўня літаратар, журналіст, кнігавыдавец і краязнаўца Віктар Хурсік быў асуджаны судом Старадарожскага раёна да адміністрацыйнага арышту на 15 сутак па артыкуле 23.34 КАП (парушэньне парадку арганізацыі або прывядзеньня масавага мерапрыемства або пікетаваньня).

Як паведаміў БелаПАН судзьця суду Старадарожскага раёна Сяргей Епіхаў, В.Хурсік падвергнуты адміністрацыйнаму арышту «за ўдзел у несанкцыянаваным мітынгу». Пры гэтым судзьця адмовіўся паведаміць тэрмін утрыманьня журналіста пад арыштам.

Прычына беспрэцэдэнтнага гневу ўладаў (асудзіць за ўдзел ва ўсталяванні крыжа!) палягае ў наступным: Віктар Хурсік адкрыў праўду аб трагедыі вёскі Дражна. 19 красавіка па ініцыятыве мемарыяльнай секцыі Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры побач з каталіцкімі могілкамі вёскі Дражна быў усталяваны і асвечаны праваслаўным святаром памятны шасціканцовы крыж нябеснай заступніцы Беларусі святой Еўфрасініі Полацкай у памяць 25 мірных жыхароў, забітых партызанамі 2-й Мінскай партызанскай брыгады 15 красавіка 1943 года. Імёны загінулых былі пералічаныя на мемарыяльнай шыльдзе, прымацаванай да крыжа. У цырымоніі ўдзельнічалі і відавочцы трагедыі. Праз некалькі дзён рашэннем мясцовых уладаў памятны крыж быў дэмантаваны.

20 траўня на сваім паседжанні Рада СБП адзінагалосна прыняла Заяву ў падтрымку свайго калегі.

(Падрабязней аб тым — на с.4 «Б» ды на нашым сайце www.litbel.org.)

КОНКУРС МЕСЯЦА

18 траўня ў Горадні ў мясцовай філіі Таварыства беларускай школы ўзнагародзілі ўдзельнікаў конкурсу «3 Быкавым у сэрцы». Школьнікі, студэнты, а таксама некаторыя настаўнікі пісалі сачыненні, прысвечаныя жыццю і творчасці пісьменніка. Конкурс арганізаваў грамадскі музей Васіля Быкава ў Горадні.

У якасці ўзнагароды лаўрэаты конкурсу атрымалі ад Саюза беларускіх пісьменнікаў першыя выданыя шэсьць тамоў Поўнага збора твораў Васіля Быкава.

У сустрэчы бралі ўдзел стваральнікі Музея В.Быкава ў Горадні пісьменнік, ветэран Вялікай Айчыннай вайны Мікалай Мельнікаў, Аляксей Дземідовіч, сын пісьменніка Васіль Быкаў, удава Быкава Ірына Міхайлаўна, паэтка Данута Бічэль, літаратуразнаўца прафесар Ігар Жук ды старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч.

ЮБІЛЕЙ МЕСЯЦА

У траўні адзначалася 125-годдзе вядомага беларускага пісьменніка **Янкі Маўра** (сапраўднае імя і прозвішча — Іван Фёдаруў). Творца нарадзіўся 10 траўня 1883 года ў горадзе Лібава (цяпер Ліепая Латвійскай Рэспублікі). Ён — аўтар культурных кніг дзіцячай прозы «Чалавек ідзе», «У краіне райскай птушкі», «Амок», «Сын вады», «Палескія рабінзоны». Член Саюза беларускіх пісьменнікаў ад моманту ягонага заснавання — з 1934 г. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Памёр 3 жніўня 1971 года ў Мінску, пахаваны на Усходніх могілках.

Свае новыя юбілейныя сустрэлі Фёдар Яфімаў (споўнілася 75 гадоў), Франц Сіўко (55 гадоў) і Уладзімір Сіўчыкаў (50 гадоў).

Фёдар Яфімаў нарадзіўся 5 траўня 1933 года ў вёсцы Наватроіцкае Варонежскай вобласці (Расія). Паэт, перакладчык, крытык. У 1968 г. быў выключаны з кампартыі за выступленне на аб'яднаным партсходзе творчых саюзаў БССР супраць савецкага ўмяшання ва ўнутраныя справы сацыялістычных краін і супраць цензуры. У часы ганенняў на А.Салжаніцына публічна выступіў у ягоную падтрымку. Член Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1962 г.

Франц Сіўко нарадзіўся 3 траўня 1953 года ў вёсцы Вята Міёрскага раёна. Празаік, член СБП з 1993 г. Настаўнічаў, працаваў у бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў, у рэдакцыях газет. Узначальвае Віцебскае абласное аддзяленне Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Уладзімір Сіўчыкаў нарадзіўся 3 траўня 1958 года ў г.Жодзіна Мінскай вобл. Перакладчык, празаік, паэт, драматург, выдавец. З 1992 ачолюваў Беларускаю асацыяцыю дэтэктыўнага, прыгодніцкага і палітычнага рамана (БАДППР), з 1994 г. кіраўнік выдавецтва «Радые-ла-плюс». Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1990, Беларускага ПЭН-Цэнтра з 2004 г.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў і «Б» шчыра віншуюць сваіх сяброў з юбілеямі ды сардэчна жадаюць ім новых публікацый, здароўя і багацця.

▶ ЛІТІНФАРМ

У АБАРОНУ ПОМНІКА БАГДАНОВІЧУ

У Мінску прайшла акцыя супраць пераносу помніка Максіму Багдановічу.

Ён знаходзіўся на тэрыторыі парку каля будынка Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета. Перанос 21 сакавіка санкцыянаваў прэзідэнт. Планаецца, што ў будучыні помнік размесцяць на тэрыторыі парка, прылеглага да тэатра, які выходзіць на вуліцу Максіма Багдановіча.

Каля 40 маладых людзей прайшлі ад помніка Янку Купале ў аднайменны парк да будынка тэатра. Удзельнікі акцыі ўсклалі да агароджы ямы, на месцы якой стаяў помнік Максіму Багдановічу, кветкі і прымацавалі да агароджы фатаздымкі помніка класіку беларускай літаратуры.

Супрацоўнікі міліцыі папярэдзілі аднаго з арганізатараў акцыі кіраўніка камісіі Партыі БНФ па культуры Франака Вячорка аб тым, што акцыя не санкцыянаваная, аднак у працэс шэсця не ўмешваліся.

Удзельнікі акцыі арганізавалі каля агароджы перформанс з

чытаннем вершаў Максіма Багдановіча і выкананнем музычных твораў на дудзе.

Як заявіў БелаПАН Ф.Вячорка, беларуская грамадскасць абурная пераносам помніка. «Гэта не толькі абраз паміці вялікага беларускага паэта. Гэта яшчэ і парушае ўвесь архітэктурны ансамбль перад тэатрам», — сказаў ён. Акрамя таго, Ф.Вячорка адзначыў, што помнік Максіму Багдановічу і пляцоўка перад тэатрам з'яўляюцца знакавымі для беларускай дэмакратычнай грамадскасці. «У гэтым месцы ў 90-х гадах мінулага стагоддзя адбылася значная колькасць акцый у абарону беларускага суверэнітэту і незалежнасці. Яно ўжо стала адным з месцаў, каштоўных для найноўшай гісторыі Беларусі. І таму мы б хацелі, каб дадзенае месца захавалася ў тым выглядзе, якім мы яго памятаем», — заявіў прадстаўнік Партыі БНФ.

Старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч падкрэсліў, што перанос помніка па рашэнні аднаго чалавека — прэзідэнта Беларусі — недапушчальны.

«Гэты архітэктурны ансамбль з'яўляецца гістарычным помнікам другой катэгорыі. Каб яго пераносіць, трэба адмысловы дазвол, і наогул такія помнікі пераносіцца ў строга вызначаных заканадаўствам выпадках: падчас вайны, стыхійных бедстваў, надзвычайных становішчаў і іншых рызыка-мажорных акалічэнасцяў. Таму няма ніякіх падстаў для пераносу помніка», — заявіў А.Астаповіч.

БЕЛАРУСКА-НЯМЕЦКІ ФЕСТИВАЛЬ

23 траўня ў Мінску прайшоў літаратурны фестываль *Lesebühne Deutsch* з удзелам аўтараў з Нямеччыны і Беларусі, арганізаваны Інстытутам імя Гётэ.

Фестываль меў форму германа-беларускага дыялогу. Паэтка Моніка Рынк з Берліна, мінскія паэтка і перакладчык Вера Бурак і мастак, пісьменнік, выдавец часопіса сучаснага мастацтва Беларусі «ПАРТызан» Артур Клінаў прачыталі ўрыўкі сваіх твораў.

ДНІ КУЛЬТУРЫ ШВЕЦЫІ Ў БЕЛАРУСІ

3 21 мая па 5 чэрвеня ў Беларусі ў сёмы раз праходзяць Дні культуры Швецыі. Культурніцкія мерапрыемствы адбываюцца па чатырох напрамках: літаратура, кіно, фота і музыка.

Як адзначыў кіраўнік аддзялення Пасольства Швецыі ў Мінску Стэфан Эрыксан, у Беларусі будуць прадстаўлены сучасныя культурныя праекты, якія выклікаюць цікавасць у самой Швецыі. «Адметнай рысай сёлетніх Дзён мне падаецца вялікае прадстаўніцтва ў нашых праектах жанчын. Мажліва, гэта атрымалася выпадкова, але шведская палітыка заўсёды была скіраваная да раўнапраўя мужчынаў і жанчын ва ўсіх грамадскіх сферах», — азначыў дыпламат.

Літаратурныя Дні Швецыі прайшлі ў Полацку (21 траўня, Музей-бібліятэка Сімяона Полацкага), Мінску (22 траўня, Палац мастацтва), Луніны (23 траўня, Прафесійны ліцэй прыборабудавання) і Баранавічах (24 траўня, Цэнтральная гарадская бібліятэка ім. Таўлая). У імпрэзах бралі ўдзел пісьменніца і журналістка найбуйнейшай шведскай штодзённай газеты *Dagens Nyheter* Іда Бёр'ель (*Ida Borjel*), паэтка Сіла Наўман (*Silla Naumann*) і Солья Крапу (*Solja Krappu*).

ГУЧЫЦЬ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

3 пачатку мінулага года сталічнае прыватнае ўнітарнае прадпрыемства «БелТонМедыя», якое ўзначальвае Аляксей Калоша, выдала каля 15 аўдыёкніжак на беларускай мове. Аб гэтым у інтэрв'ю БелаПАН паведаміў рэжысёр праекту заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Валеры Мазынскі.

У рэалізацыі праекту ўдзельнічаюць шматлікія прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі розных узростаў і прафесій, у тым ліку пенсіянеры і моладзь, літаратуразнаўцы, гукааператары, рэдактары, акцёры і мастакі. «Мы вырашылі без усякіх купюр агучыць на беларускай мове класічныя творы сусветнай і беларускай літаратуры, і ў першую чаргу тых, якія ўваходзяць у праграму сярэдняй агульнаадукацыйнай школы», — сказаў В.Мазынскі.

Сярод агучаных твораў ён назваў раманы ангельскага пісьменніка Джорджа Оруэла «Ферма» і «1984», кнігі беларускіх літаратараў, у тым ліку: паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка» Якуба Коласа; невядомыя шыро-

кай грамадскасці вершы і паэмы Янкі Купалы; публіцыстычны нарыс Уладзіміра Някляева «Шлях», прысвечаны асвятленню лёсу Я.Купалы; дзве кнігі народнага пісьменніка Беларусі Янкі Мележа з яго «Палескай хронікі» («Людзі на балоце» і «Подых навалніцы»); «150 пытанняў і адказаў па гісторыі Беларусі» Міхася Чарняўскага, Івана Саверчанкі і Зміцера Санько; зборнік літаратурных твораў гісторыка Міколы Ермаловіча «Чатыры стагоддзі яго чакала Беларусь», а таксама проза Уладзіміра Арлова, які сам начытаў свае тэксты. Сярод іншых чыгальнікаў аўдыёкніжак — акцёры Андрэй Каляда, Галіна Кухальская, Валер Будзевіч, Мікалай Рабычын і Алег Гарбуз, мастацтвазнавец Сяргей Харэўскі, паэт Уладзімір Някляеў і В.Мазынскі.

Сярод запланаваных аўдыёвыданняў рэжысёр праекту назваў серыю «Голас паэта», у якой свае вершы і паэмы прачытаюць аўтары, у тым ліку народныя паэты Беларусі Рыгор Барадулін і Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін і Сяргей Законнікаў.

Кампакт-дзкі з аўдыёкніжкам можна набыць у кнігарнях і ў прыватных распаўсюднікаў кніжнай прадукцыі.

Марат ГАРАВЫ

▶ ГРАМАДА

ОРДЭНЫ АДРАДЖЭННЯ ПОЛЬШЧЫ — У БЕЛАРУСАЎ

Штогод, пачынаючы з 1921 года, 3 траўня ў дзень Канстытуцыі Рэчы Паспалітай адбываецца ўганараванне Кавалерскім крыжам Ордэна Адраджэння Польшчы найбольш выбітных асобаў гэтай краіны.

Ордэн Адраджэння Польшчы (*Orden Odrodzenia Polski Polonia Restituta*) — адна з найвышэйшых польскіх адзнакаў, якой ўзнагароджваюць за дасягненні ў галіне асветы, навукі, культуры, мастацтва, спорту, гаспадаркі, аховы краіны, грамадскай дзейнасці, дзяржаўнай службы, а таксама развіцця добрых стасункаў з іншымі краінамі. Быў зацверджаны 4 лютага 1921 года. У 1944 годзе Ордэн Адра-

джэння Польшчы быў прызнаны найвышэйшай грамадзянскай адзнакай краіны.

Сёлета ўпершыню ў гісторыі ў ліку ардэнаносцаў — двое беларусаў: старшыня Беларускага Саюза ў Польшчы, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Ніва» Яўген Вапа і старшыня Беларускага гістарычнага таварыства Алег Латышонок.

Пачэсныя ўзнагароды яны атрымалі ў Прэзідэнцкім палацы ў Варшаве з рук прэзідэнта Польшчы Леха Качыньскага. Абодва лаўрэаты ўзнагароджаныя за актыўную дзейнасць у беларускім студэнцкім руху і змаганне за дэмакратыю ў васьмідзесятыя гады мінулага стагоддзя, а таксама за грамадскую і прафесійную дзейнасць падчас грамадска-палітычных зменаў у Польшчы.

Н.К.

СУСТРЭЧА СЯБРОЎ

У ДOME міжцаркоўных зносін пад патранажам дырэктара інфармацыйнага цэнтру Беларускай Праваслаўнай царквы айца Аляксандра (Якуціка) адбылася сустрэча сяброў і прыхільнікаў творчасці паэта Аляся Клышкі. Фармат і змест вечарыны быў вельмі цікавы і ў нечым нават незвычайны.

За свой жыццёвы і творчы шлях, своеасаблівы падраўнак якога рабіўся падчас гэтай сустрэчы (Алясю Клышку споўнілася 60 гадоў), ён зрабіў шмат і ў навуцы, і ў спорце, і ў паэзіі, і ў грамадскім жыцці Беларусі. Пра ўсё гэта ішла шчырая добрая гаворка на вечарыне. Пра творчыя поспехі паэта гаварылі Генадзь Бураўкін і Міхась Скобла.

Вельмі добрую ацэнку зборніку вершаў «Абярэг», прэзентацыя якога адбылася на гэтай вечарыне, даў Сяргей Чыгрын. У зборніку ў паэтычнай форме адлюстравана грамадзянская пазіцыя аўтара.

Пра вялікую працу паэта і грамадзяніна Аляся Клышкі ў галіне духоўнага адраджэння нашай краіны распавялі святары айцец Юрый Залоска і інак Мікалай (Бембель), які перадаў ікону Жыровіцкай

Божай Маці, падпісаную ад імя насельнікаў Жыровіцкага манастыра епіскапам Навагрудскім і Лідскім.

Пра вельмі патрэбную ў прамысловай вытворчасці працу навукоўца Аляся Клышкі (ён мае адметную ў Беларусі прафесію інжынера-ліцейшчыка) распавядаў загадчык кафедры хіміі БДУ Уладзімір Сімірокі. З удзячнасцю пра цёплыя, сяброўскія, шчырыя адносіны ў сямі паэта гаварылі яго жонка, сын і дачка. Нават прыехалі з Санкт-Пецярбургу ягоныя зроднікі Генадзь і Ларыса Малухіны (таксама навукоўцы і выкладчыкі тэхнічных дысцыплін).

На вечарыне адбылася прэзентацыя кампакт-дыска з вершамі і інтэрв'ю інак Мікалая і Аляся Клышкі, якія прагучалі ў начнай чыгальні радыё «Свабода».

Сапраўдным упрыгожаннем вечарыны сталася выкананне вершаў Аляся Клышкі гуртом «Сустрэча» пад кіраўніцтвам Маргарыты Тарасавай.

Своеасаблівы дабрачыслівы і спагадлівы каларыт сустрэчы падтрымаў паэт і выканаўца бардаўскай песні Аляксей Камоцкі.

Застаецца пажадаць грамадзяніну, паэту, навукоўцу Алясю Клышку моцнага здароўя і творчага плёну, а беларускаму інтэлектуальнаму асяродку больш такіх сустрэч.

Аляксей ДАНИЛЬЧЫК

Злева направа: А.Клышка, Г.Бураўкін, айцец Аляксандр і М.Скобла.

11 (3)

ДЫСКУСІЯ

▶ ДУМКА

БАДАЙ

ПАРАДОКСЫ МЕСТАЧКОВАСЦІ Ў СУЧАСНАЙ
РУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ НА БЕЛАРУСІ

Ігар ЗАПРУДСКІ

Хачу патлумачыць сэнс назвы маіх крытычных развагаў. Слова «бадай»**— шматзначнае. Чытач на свой густ можа выбіраць адпаведную семантыку. Я ж схіляюся да такога сэнсу: «Выказвае дапушчэнне якой-небудзь магчымасці, схільнасць згадзіцца з чым-небудзь». Мне падабаецца некатэгарычнасць уводнага слова «бадай». Рускі эквівалент — «пожалуй».****Ветліва запрашаю да размовы, што не азначае намер кагосьці «жаловать» або незаслужана ўганароўваць. Бадай, я не ва ўсім маю рацыю і пагаджуся, калі нехта абгрунтавана запярэчыць.**

Гэта водгук на «Не магу маўчаць» гомельскага паэта Юрыя Фатнева («Не шуміце, афіяне») і мінскага празаіка Анатоля Андрэева («Бессвядомае не хлусіць»), надрукаваны пад рубрыкай «ЛіМэ» ў сярэдзіне сакавіка. Розныя допісы аб'яднання адной ідэі: канстатацый факта «дыскрымінацыі» творчасці рускамоўных пісьменнікаў на Беларусі.

Першы аўтар дэкларуе, што прапануе «беглы погляд па старонках кніг», але насамрэч гэта непрычываны панегірык паэту Анатолю Аўруціну. Фатнеў піша: «Пры выхадзе такой кнігі (маецца на ўвазе зборнік «Сам-насам з маўчаннем» А.Аўруціна. — І.З.) трэба бегчы паблізу Дома друку, узяўшы рукі да неба і ўсклікаць: «Здарылася!» І рэцэнзент па-прыяцельску бляцка выконваць абавязкі вестуна. Вось некаторыя з Фатнеўскіх «канцэптуальных» закідаў: «рускай мовай карыстаецца больш як 80 % насельніцтва гэтай рэспублікі»; «творчасць найбуйнейшых рускіх паэтаў замоўчваецца гадамі»; «класікі яе (беларускай літаратуры. — І.З.) ледзь дацягваюць да ўзроўню сярэдніх абласных паэтаў Расіі»... Атрымліваецца займальна арыфметыка. «Тутэйшы» паэтычны дэцэмпірат па-фатнеўску — шэсць-сем рускіх (цікава б даведацца іх імёны!), да якіх, бадай, «дацягваюць» тры-чатыры беларускія паэты...

Свет не складана перамяніць ва ўласнай свядомасці, уяўленні. Але ці зменіцца ён ад гэтага? Фатнеў вясце: «А. Андрэеў у прадмове да кнігі «Сам-насам з маўчаннем» упэўнівае, што Аўруцін не саступае ў таленце лаўрэату Нобелеўскай прэміі Іосіфу Бродскаму, і тым міжволі прыніжае арыгінальны талент нашага паэта...». Як рэагаваць на такое «откровение»? Мы, бадай,

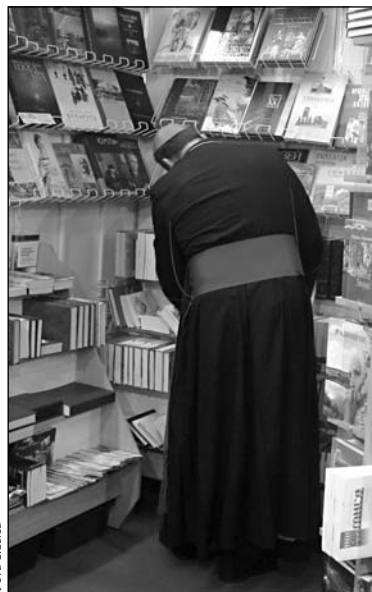
маем справу, не раўнуючы, з Богам рускай паэзіі. «Па ўмаўчанні» блякнуць еўтушэнкі. Падумалася пра расійскіх крытыкаў і іх рэакцыю... Бадай, яны, не вагаючыся, вынеслі б прысуд: бред...

Фатнеў прамаўляе: Руская паэзія ў Беларусі — Няміга, загнанная ў трубы. Даўно не быў у Мінску. Ці выпусцілі раку з каменнага палона? Выпусцілі нашы кнігі ў свет? Кнігі выдалі! Але чым абумоўлены выключна «местачковы» тытул часопіса «Неміга»? Назва ўключае адмоўную часціцу. Яна ёсць даўні сімвал братазайбычых войнаў паміж усходнеславянскімі плямёнамі і «крывавы» сімвал у нашай найноўшай гісторыі. Няўжо ніхто не думаў, што як назавешся, так і нажывешся?..

«Каталізатор-раздражняльнік», якім Фатнеў завяршае свой «ліслівы» допіс, другі палеміст ставіць у пачатак. Андрэеў, адчуваючы веліч задач, робіць ласку і нібыта ўступае ў палеміку з ЛеГАЛам-Галубовічам толькі таму, што апанентавы «адкрыцці» ўяўляюць пэўную цікавасць для характарыстыкі «калектыўнага бессвядомага»...

Мяне больш цікавіць «каверзы дыялектычнага мыслення» па-Андрэеўску. Літаратуразнаўца ў раздражнёным запале прамаўляе: «У культуры няма чаго рабіць з «нацыянальным інстынктам»: галоўным тут з'яўляецца «агульначалавечы код». І вы сапраўды так думаеце? Ці так думаць вам, тэарэтыку, было зручна ў дадзеным канкрэтным выпадку? Мы і нашая літаратура каштоўныя для агульнай культуры зямной супольнасці народаў не як носбіты нейкага стэрэльнага агульналюдскага, а менавіта нацыянальна адметнасцю. У свеце няма натуральных літаратур не нацыянальных па форме. Спробы стварэння штучнай, «агульначалавечай», літаратуры на мове эсперанта, мелі вядомыя вынікі. Ці не так? І пісаць па-руску не можа азначаць аддаваць прырытэт агульначалавечым каштоўнасцям. Руская літаратура, дзе б яна не стваралася, у Расіі, Беларусі ці на Гавайскіх астравах, як і ўсе іншыя, не можа не быць не нацыянальнай. А агульначалавечая — толькі ў змесце. Пастулат. І таму за тэарэтыка літаратуры Андрэева, «за таварыша, чамусьці няёмка»...

Як Андрэеў мае права на «ўласнае працьганне», так і некаторыя многія маюць права на сваё меркаванне. Хто такі Анатоль Андрэеў? Мы працуем на філфаку БДУ і знаёмыя пятнаццаць гадоў. У прыватных стасунках са мною — наймілейшы чалавек. І ў далейшым хацелася б захаваць прыязны адносіны. Іпастась другая — тэарэтык. І няслушна гаварыць пра «Бессвядомае не хлусіць» без праекцыі на мінулагаднюю публікацыю Андрэева ў «ЛіМэ» — «Руская літаратура Беларусі» (№47), дзе ён выступае як «ідэолаг». Тут, бадай, прэтэнзія

Фота С.Сіма

на «вучэнне»... На ўсіх прыступках мусіць прысутнічаць аб'яднаўчая ідэя і вобраз ворага. Андрэеў з-кранае не столькі культуралагічна і не зусім літаратуразнаўчыя праблемы. І хацелася б, каб ён не закрываў на гэта вочы: Беларусь — шматнацыянальная, а не федэратыўная, унітарная дзяржава, у якой беларусы складаюць 81,2%. Паводле апошняга перапісу ў 1999 годзе беларускую мову назвалі роднай 73,7% насельніцтва краіны. І гэта пры тым, што 62,8% жыхароў рэспублікі пацвердзілі, што размаўляюць дома па-руску. Гэта абумоўлена ў тым ліку істотным культуралагічным уплывам беларускай літаратуры, якая з'яўляецца адным з чынінікаў нацыянальнай самаідэнтыфікацыі. Не існуе заканадаўчага акта, якую літаратуру лічыць роднай. Гэта «па ўмаўчанні». І так, як правіла, ва ўсім свеце...

Цяпер пра «вобраз ворага». У «Бессвядомае не хлусіць» «ворагі» збольшага канкрэтызуюцца і персаніфікуюцца. Гэта частка «нацыянальна-арыентаванай» інтэлігенцыі, якая з'яўляецца «найбольш прасунутай назад, у пачоры». Аднак не ЛеГАЛ, а бадай, Андрэеў займае «кругавую абарону», выступае як арганізатар «руху супраціву». Псіхологі даказалі, што пошукі «ворагаў» напрамую звязаныя з адчуваннем няўпэненасці, хісткасці становішча. Нешта не так, калега Андрэеў?..

У Беларусі, як нідзе, надзвычай спрыяльныя ўмовы для рускай культуры. Канкрэтным прыкладам: у «Мастацкай літаратуры» актыўна друкуюцца кнігі рускіх пісьменнікаў, на старонках «ЛіМэ» яны рэгулярна рэцэнзуюцца, і апошні зборнік Фатнева не абмінулі таксама. Што не ймецца? «Няма «прапіскі» ў грамадскай свядомасці», — цытуе Андрэева. Дык яе няма не таму, што вы пішаце па-руску, а таму, што і як пішаце!

Іпастась трэцяя майго апанента — белетрыст. Андрэеў — «аўтар васьмі раманаў, дзвюх апавесцяў, апавяданняў, п'ес». Ён надзвычай ушны і працавіты чалавек, які ўсяго за сем гадоў! столькі напісаў і выдаў. Але так і не заваяваў чытац-

кай сімпатыі ні ў «правінцыйным» Мінску, ні, бадай, у Маскве. Яго, вазьму смеласць сцвярджаць, — не чытаюць. Мае спробы высветліць «папулярнасць» Андрэева-празаіка ў альма-матэр, на філалагічным факультэце БДУ, далі такія вынікі: пераважна — «не чытала», «не чытаў», а калі нехта чытаў штосьці, то ўражанне не назавеш станоўчым. Таму выдатна разумею прыватны падтэкст пафасу, заключанага ў артыкуле «Руская літаратура Беларусі»: «Літаратура ёсць, а крытыкі няма...». Зноў жа, справа не ў «статусе», і раздражняцца трэба на сябе, а не на міфічную сёння ў краіне беларускую «манаполію». Ні беларуская, ні руская мова тут ні пры чым. Зірніце ў лостэрка. Час аб'ектыўна ацаніць творчы патэнцыял...

І колькі штрэхоў да характарыстыкі асобы. Артыкул «Руская літаратура Беларусі» ёсць прамое накладванне на бягучы літаратурны працэс тэарэтычнай матрыцы, выпрацаванай беларускімі літаратуразнаўцамі. Між тым аўтар не згадаў ніводнага імя! Відавочна, гэтага не дазволіў аб'ём газетнай публікацыі. Таму ўсё ж назаву даследчыкаў Н. Перкіна, А. Коршунава, А. Лойку, А. Мальдзіса, Г. Кісялёва, В. Чамярцкага, В. Дарашкевіча, У. Мархеля, С. Букчына, С. Кузняева, Л. Званарова, У. Кароткага, І. Штэйнера, М. Хаўсавіча, І. Саверчанку, С. Кавалёва, шматгадова праца якіх абгрунтавала шматмоўнасць беларускай літаратуры ў даўні і новы час, калі здзяржаўнасцю было праблематычна. У вашай публікацыі — прамое выкарыстанне элементаў нявашай навуковай канцэпцыі.

Цытуе з артыкула «Вярнуць прадмету «Літаратура» яго ранейшы статус», нядаўна надрукаванага ў «Настаўніцкай газеце»: «Літаратуразнавец, прафесар БДУ А. Андрэеў у адной з тэлеперадач адкрыта заявіў, што рускае літаратуразнаўства ў Беларусі знаходзіцца ў крызісным становішчы». Мне цяжка ацэньваць стан у краіне, аднак пра кафедру рускай літаратуры БДУ і яе працу магу сцвярджаць кампетэнтна. Гэта аўтарытэтны навуковы калектыў са шматгадовымі традыцыямі. Спецыялісты кафедры, як ніхто ў нас, уяўляюць рэальную вагу і творчы патэнцыял рускай літаратуры Беларусі на «кантыненте» ўсяго рускага прыгожага пісьменства. Ці не тут хаваецца прычына «крызісу»? Бадай, у «недастатковай» увазе да мясцовых рускіх творцаў?! Аўруцін з Андрэевым узяліся «апекаваць». Каб быць паслядоўным, трэба было найперш перайменаваць гэтую структуру ў «Кафедру рускай літаратуры ў Беларусі», а не «рэпрэсіраваць», скажам, творчасць Івана Буніна, да чаго спрычыніліся лагодныя і рахманьы «апекуны». Андрэеў так характарызуе пазіцыю апанентаў: «на нашай глебе нам не патрэбны чужыя шэдэўры». Але ж яго клопатам спадчына рускага класіка апынулася па-за праграмай. Дык хто ж з'яўляецца носбітам местачковай псіхалогіі? Хто вымагае даследаваць творчы даробак «хутаранаў»? І вы думаеце, калега Андрэеў, гэта нармальна?!

Вашыя амбіцыі — ухвальныя, але метады і прыёмы самасцвярдзэння і дасягнення «поспеху» — не! Вы назвалі шэраг вядомых імёнаў рускіх паэтаў Беларусі. Затым, праз колькі абзацаў, гаворыце пра дэфіцыт «яркіх, знакавых постацяў» у рускай літаратуры Беларусі і, нарэшце, пішаце як пра «заканмернасць». І як вас разумець, каб, па вашым жа выразе,

«не заблытацца самім і не ўводзіць у зман грамадскасць»? Бадай, вы зноў несвядома «прагаварыліся». Вы пладавіты празаік, які прыйшоў пасля названых вамі паэтаў А. Аўруціна, В. Блажэннага, К. Міхеева, Ю. Сапажкова, Л. Турбіной, Дз. Строцава, У. Карпава, І. Катлярова, Ю. Фатнева ды іншых. Застаецца пафасна выгукнуць: «Глядзіце, хто прыйшоў?» Але як вы рэальна ставіцеся, нягледзячы на дыфірамбы ў адрас некаторых, да рускамоўных калегаў па пярэ? Па вашай логіцы яны, бадай, своеасаблівы «літаратурны перагнаў» для нейкага белетрыстычнага «трыумфу»? Да ўсяго, у вашым артыкуле «Руская літаратура Беларусі» не ідзе гаворка пра драматургію. А між тым бясспрэчны поспех драматурга Андрэя Курэйчыка цалкам супярэчыць вашым схемам і аргументам пра «безабароннасць»...

І не трэба нас гвалтоўна прымушаць чытаць сябе, «тэарэтычна» абгрунтоўваючы, чаму мы гэта павінны рабіць. Смешна, калі некаторыя дзеячы ад літаратуры, з невялічкім творчым стажам і сумнеўным прызнаннем, дзякуючы пэўнай «пасадзе», намагаюцца ўвесці сваё імя ў школьную ды вузную праграму. Літаратура не дзеўка, яе не ачмурыш, як бацькоў, толькі віртуозным плетеннем слоў. Временшчыкі прыходзяць і сыходзяць, а літаратура застаецца.

І яшчэ пра местачковасць. «Прасатора» ў першым рамане Андрэева — пераважна Мінск, «наш сціплы горад, які чакае вялікага будучыня». Аднак калі думаецца, што вас чакае нейкая канкрэтыка, то памыляецеся. Калі баўтар замест Мінска напісаў «у сталіцы N», нічога прынішпова не змянілася б. Гламурная Уліцкая хоча і па-мастацка «добра думае» пра Маскву, бо шчыра яе любіць. А ў Андрэева пра Мінск у рамане далей дэкларацыі справа не ідзе. Мяркую, прычына ў яго тутэйшасці, якая ператварылася ў комплекс непаўнаважнасці для асобных рускіх пісьменнікаў, што даўно (па волі лёсу) жывуць у Беларусі.

Не дзіва, што нацыянальны інстынкт па-Андрэеўску — дрэнна. Бо ён сам, пішучы «Лёгі мужчынскі раман», «камерцыйны» твор, прыбавілае мажлівых чытачоў інстынкам агульначалавечым — сэксуальным. Але сэксуальнай культуры там і блізка няма. Прэвалююць разлічаны на неразвіты эстэтычны густ і фізіялагічныя рэфлексы (моладзі перыяду гіпер?) натуралістычныя апісанні: эўфемістычна — у духу неарэалізму, насамрэч — у традыцыях бульварнай цынічнай парнаграфіі. Андрэеў неарыгінальны. Амаль у адначасе — Глобус, Някляеў і жменя беларускіх пачаткоўцаў. Не шмат спатрэбілася часу, каб зразумець, што гэта — малакаштоўнае літаратурнае лушпіне. Але літаратурны дэбют пра многае сведчыць. Таму на ім і засяроджваюся. Нішто не стаіць на месцы. Але ж... Калі пісьменнік, як гейша, шукаючы грошы, імкнецца з-за іх, падмасліўшы «інтэлектуалізмам», задаволіць любую пачварную і толькі імаверную прыхамаць чытача-кліента... абаронцам якой культуры ён можа напільшва выступіць?

Засведчана палемістамі: прыгнечана ў творчым плане адчувае сябе Ю.Фатнеў, некамафортна і А.Андрэев... Чаго не было ў Канстанціна Тарасова ці Андрэя Курэйчыка. Справа не ў статасах...

Друкуецца ў скароце. Цалкам тэкст можна прачытаць на нашым сайце www.litbel.org.

▶ СЛОВА

КУЛЬТУРА СЁНЬНЯ — ГЭТА ТЭРЫТОРЫЯ СУВЭРЭНІТЭТУ НАЦЫІ*

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 1.

У Беларусі разгромлены Саюз пісьменьнікаў. Пяць сотняў актыўных твораў, часта ў творчым росквіце, пазбавілі магчымасці друкавацца і выкінулі на маргінэс грамадзкага жыцця. Пісьменьнікі, аднак, змагаюцца. Стварылі незалежны часопіс «Дзеяслоў» і газету «Літаратурная Беларусь». Часопіс выходзіць раз на два месяцы, газета — раз на месяц як укладзены ў газету «Новы час». Магчыма, патрачаны на тую палітычную канфэрэнцыю грошы маглі б дапамагчы зрабіць пісьменьніцкі часопіс штотомесечным, а газету — штотыднёвай!..

Зрэшты, у апошнія гады беларускія апазыцыйныя палітыкі пачалі болей звяртаць увагу на праблемы культуры. Сярод захадаў за апошнія год-два я назаву клопат КХП БНФ аб народным мэмарыяле ў Курапатах і ліст да чыноўнікаў аб адказнасці за русыфікацыю, заяву партыі БНФ аб разбурэнні гістарычнага цэнтру Менску, зварот Аляксандра Мілінкевіча да міжнародных структураў з заклікам дапамагчы ўратаваць гістарычны цэнтар Горадні і ліст кіраўніцтва партыі БНФ да міністра адукацыі Радзькова аб праблемах беларускамоўнай адукацыі і абароны палітычна актыўных студэнтаў. Зь міжнародна падтрыманых акцыяў — сёлетняя агульнанацыянальная дыктоўка.

Але гэтага сёння катастрафічна не хапае. І ў беларускім грамад-

стве, у тым ліку і ў апазыцыйных партыях, і на Захадзе існуе трагічнае неразумнае важнасці беларускай гістарычнай і культурнай спадчыны для эўрапейскай перспэктывы Беларусі. А тут пытаньне стаіць проста: беларусы пойдучы ў Эўропу, калі ў іх застаюцца матэрыяльныя і духоўныя сьведчаньні прыналежнасці іх культуры да Эўропы. А сёння гэтыя сьведчаньні катастрафічна хутка знікаюць: у беларускіх гарадах разгарнулася грандыёзная па сваіх маштабах акцыя знішчэння забудовы гістарычных цэнтраў, а падручнікі гісторыі перапісваюць духоўныя спадкаемцы прафэсара Лаўрэна Абэцдарскага.

Сёння ў сьвеце, ва ўмовах глябалізацыі, размываньня або знікнення дзяржаўных межаў, культура — гэта тэрыторыя сувэрэнітэту нацыі.

Тое, што цяпер адбываецца ў Беларусі зь беларускай мовай, культурай і гістарычнай спадчынай, неверагодным чынам нагадвае падзеі 60-х і 70-х гадоў XIX стагодзьдзя, калі Паўночна-Заходнім краем кіраваў генэрал-губэрнатар Міхаіл Мураўёў. Мураўёў быў правадыром «западно-руссизма» — ідэялігічнай плыні ў расейскай грамадзкай думцы, якая мела на мэце татальнае і канчатковае «абрусенне» Беларусі. Вельмі паказальна, што найбольш дасканаласць даследаваньне «западно-руссизма» — яго падрабязная характарыстыка і ацэнка яго згубнай ролі для нашага народу — належыць п'яру

апошняга прэм'ер-міністра БНР, выдатнага беларускага інтэлектуала Аляксандра Цьвікевіча. Цьвікевіч быў знішчаны НКВД у 1937 годзе. Сёлета спаўняецца 120 гадоў зь дня нараджэння Аляксандра Цьвікевіча, і выданьне яго фундамэнтальнай працы аб «западно-руссизме», а таксама іншых твораў, магло б стаць выдатным міжнародным праектам, які таксама мог бы дапамагчы дэмакратызацыі Беларусі.

Як вядома, галоўнай зброяй «западно-руссизма» была расейская школа ў Беларусі, а таксама знос і перабудова помнікаў беларускай архітэктуры. Мураўёў ня толькі вешаў паўстанцаў, ён яшчэ будоваў па ўсёй Беларусі праваслаўныя цэрквы ў жалкім для эўрапейскага вока стылі расейскага казённага праваслаўя. Зрэшты, падтрымлівалі яго ў гэтым толькі славянафільскія колы ў Маскве. Арыстакратычнае кола Санкт-Пецярбурга Мураўёвым пагарджала і дало яму мянушку «людаед». Пагарджалі адукаваныя расейцы і мураўёўскія цэрквы. Тым ня менш, пры падтрымцы імператара справу сваю ён зрабіў добра. Беларусь і сёння пакрытая сотнямі тых спарудаў, а беларусы цяпер ужо і забыліся, што некалі будавалі гэтыя рэнэсансныя і барочныя праваслаўныя цэрквы.

Сённяшнія беларускія кіраўнікі таксама зьяўляюцца тыповымі прадаўцамі «западно-руссизма». Розьніца толькі ў тым, што старыя «западно-руссизм» дзейнічалі ў Расейскай імперыі, а цяперашнія — у дзяржаўным

утварэнні пад назвай Рэспубліка Беларусь. Менавіта таму сёння ў Менску пабудавана або будуюцца каля 20 цэркваў у мураўёўскім стылі. Тое самае адбываецца і ў іншых гарадах, і па ўсёй краіне. Архітэктура, як вядома, ёсьць выжывальным цывілізацыйнай арыентацыі народу, які яе стварыў. Яна зьяўляецца своеасаблівым носьбітам і захавальнікам нацыянальнага коду. І вось сёння адзін код мяняецца на іншы.

Летась у Дзяржаўным мастацкім музэі адчынілі новы корпус. Знайшлося там, нарэшце, месца і для старога беларускага мастацтва — абразоў, сармацкага партрэта, гатычнай скульптуры. Наведніка, які там пабывае, здзівіць зусім малая колькасць экспанатаў — сармацкіх партрэтаў штук 10, скульптураў з XIV–XV–XVI стагодзьдзяў усяго некалькі. Можна сьмела сьцьверджаць, што ў Эўропе няма больш беднага нацыянальнага музэя, чым беларускі... І няма, відаць, і больш абрабаванай суседзямі (у культурным сэнсе) нацыі.

У XVIII стагодзьдзі ў Слуцку было выраблена некалькі тысяч слупчых паясоў. Яны набылі агульнаэўрапейскую вядомасць і лічацца вяршыняй беларускага народнага мастацтва часоў позьняга барока. На славу таі міжнароднай выставы 1936 году Іран з гонарам экспанавалі слупчкія паясы як прыклад іранскага (!) мастацтва на той, відаць, падставе, што радзівілаўская мануфактура ў Слуцку называлася «Пэрсійскай». А сёння ў Дзяржаўным мастацкім

музэі экспануюцца два паўмэтровыя кавалкі — гэта ўсё (!), чым цяпер валодае Беларусь.

Барацьба за дэмакратычную Беларусь сёння — гэта барацьба за беларускую культуру, за захаваньне рэшткаў беларускай гістарычнай спадчыны. Любы культурны праект, фінансаваны на міжнародныя грошы, які мае на мэце вяртаньне беларусам іх страчанай спадчыны (хаця б у выглядзе копіяў) або зноў хаванай ад народу гістарычнай праўды, будзе мець большае значэньне для дэмакратызацыі Беларусі, чым утапічныя канфэрэнцыі аб зьменах выбарчага заканадаўства, якія ня могуць адбыцца ў прыныце. Зьмены адбудуцца, калі гэтага захоча народ. А народ захоча тады, калі будзе здольны дацаніць вартасць свайго эўрапейскага мінулага і эўрапейскай перспэктывы ў будучым, а значыць... дэмакратыі і праўоў чалавека.

Ня даць страціць апошнія старыя камяні ў беларускіх гарадах — за кожную цану і ў любы спосаб — задача ўсіх, каму беларушчына дарагая. Народ, які знішчае помнікі мінулага, ня варты будучыні. Вярнуць у Беларусь — за кожную цану і ў любы спосаб (хаця б у выглядзе копіяў) — вывезенае, скрадзенае, страчанае і схаванае — задача для ўсіх, хто марыць аб вольнай і незалежнай Беларусі адпаведна ідэалам 25 Сакавіка.

Жыве Беларусь!

Прага,
22.03.2008

* Друкуецца ў правапісе арыгінала

▶ РАДА

ЗАЯВА РАДЫ ГА «САЮЗ БЕЛАРУСКИХ ПИСЬМЕННИКАУ»

15 траўня быў асуджаны судом Старадарожскага раёна да адміністрацыйнага арышту на 15 сутак па артыкуле 23.34 КаАП (парушэнне парадку арганізацыі або правядзення масавага мерапрыемства або пікетавання) наш калега, літаратар, журналіст, кнігавыдавец, архівіст, краязнаўца, сябар Рады Саюза беларускіх пісьменьнікаў Віктар Хурсік.

Прычына беспрэцэдэнтнага гневу ўладнай Феміды (асудзіць за ўдзел ва ўсталяванні крыжа!) палягае ў наступным: Віктар Хурсік адкрыў праўду аб трагедыі вёскі Дражна Старадарожскага раёна. Некалькі гадоў таму ў сваім нарысе на падставе сабраных матэрыялаў ён напісаў аб жалкім збойстве партызанамі жыхароў беларускай вёскі. Тэкст двойчы публікаваўся ў ягоных кнігах.

19 красавіка па ініцыятыве мемарыяльнай секцыі Беларускага дабраахотнага таварыства аховы помнікаў

гісторыі і культуры побач з могількамі вёскі Дражна быў усталяваны і асвечаны праваслаўным святаром памятнае шасціканцовы крыж нябеснай заступніцы Беларусі святой Еўфрасініі Полацкай у памяць 25 мірных жыхароў, забітых партызанамі 2-й Мінскай партызанскай бригады 15 красавіка 1943 года. Імёны загінулых пералічаны на мемарыяльнай шыльдзе, прымацаванай да крыжа. У цырымоніі ўдзельнічалі і відавочцы трагедыі. Праз некалькі дзён рашэннем мясцовых уладаў памятнае крыж быў дэмантаваны.

Мы абураныя з прычыны ганебнага пераследу пісьменьніка Віктара Хурсіка за ягонае бескампраміснае асвятленне нашага мінулага і выказваем сваю салідарнасць з ім.

Прысуд Віктару Хурсіку — з'ява беспрэцэдэнтная. Гэта першае ў нашай гісторыі пакаранне жывых за памяць пра мёртвых.

20 траўня 2008 года.

У САЮЗЕ БЕЛАРУСКИХ ПИСЬМЕННИКАУ — ПАПАЎНЕННЕ

На паседжанні Рады Саюза беларускіх пісьменьнікаў 20 траўня ў сябры літаратурнага грамадскага аб'яднання прынятыя 18 літаратураў. Кнігі і асобныя публікацыі новых сяброў паспелі знайсці свайго чытача ў многіх кутках Беларусі, былі заўважаныя крытыкамі і рэцэнзентамі.

«Б» знаёміць чытачоў з кароткімі біяграфіямі новапрынятых сяброў СБП. Падрабязную інфармацыю пра іх можна знайсці на нашым сайце www.litbel.org.

Адамовіч Яўген Кузьміч нарадзіўся 25.10.1934 у в. Малая Вольга Клічаўскага раёна Магілёўскай вобласці. Літаратуразнаўца, крытык.

Бардоўскі Аляксандр Міхайлавіч нарадзіўся 3 мая 1946 года ў в. Бялынкавічы Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці. Аўтар зборніка вершаў «На крыжы тваіх рук».

Барыс Сымон Вікенцьевіч нарадзіўся 20 мая 1937 г. у в. Касічы Вілейскага раёна. Апублікаваў некалькі кніг па гісторыі Беларусі.

Белая Святлана Анатольеўна нарадзілася 16 лютага 1967 г. Аўтар кніг «Максі-

мава Яраславія», «Максім Багдановіч — крытык» (1989), «Яраслаў у лесе Максіма Багдановіча» (2006).

Варабей Ірына Пятроўна нарадзілася 15 кастрычніка 1959 года ў Мінску. Аўтар кніг эсэ «Там, дзе сэрца маё» (2005) і «У партасць кветак» (2007).

Гайваронскі Іван Іванавіч нарадзіўся 21 кастрычніка 1955 года ў в. Баяры Гродзенскага раёна. Аўтар паэтычнага зборніка «Кветкі правінцыі» (2007).

Гарэлік Любоў Мікалаеўна нарадзілася 16 сакавіка 1941 года ў в. Хацянаўшчына Мінскага раёна. Мае тры манаграфіі, шэраг артыкулаў у калектыўных зборніках.

Граковіч Эдуард Браніслававіч нарадзіўся ў 1951 годзе ў Мінску. Аўтар кнігі «Няхай гарыць свечка ў святліцы» (2006).

Дашына Ярына (Ірына Іванаўна) нарадзілася 4 кастрычніка 1978 года ў в. Ставы Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці. Вершы друкаваліся ў абласной і рэспубліканскай перыядыцы, калектыўных зборніках паэзіі. Падрыхтаваны рукапіс да выхаду паэтычнага зборніка.

Жмінёк Кастусь (Канстанцін Фёдаравіч) нарадзіўся 17.02.1941 г. у в. Пугачова (з 1979 г. у межах Брэста). Аўтар кнігі вершаў «Між вамі» (1999 г.); «Скерца душы» (у калектыўным зборніку «Дзядзінец» 1999 г. паззіі Берасцейшчыны).

Ільчык Мікалай Антонавіч нарадзіўся 10 красавіка 1966 года ў в. Багданаўка Лунінецкага раёна Брэсцкай вобласці. Аўтар зборнікаў вершаў «Дзе жыве душа» (Лунінец, 2004), «Шматкроп'е кропель» (Мінск, 2006), прозы «Роспач і надзея» (Лунінец, 2007).

Кажэра Ала Васільеўна нарадзілася 18 кастрычніка 1938 года ў г. Орша Віцебскай вобласці. Аўтар зборніка вершаў «Літасць надзеі».

Калінін Вальдэмар Ілліч нарадзіўся 30 мая 1946 года ў г. Віцебск. Піша на цыганскай, беларускай і англійскай мовах. Аўтар кнігі «Загадка балтыйскіх цыган» (2005).

Кудраўцоў Яўген Аляксандравіч (Кастусь Трамень) нарадзіўся 15 верасня 1947 года ў в. Суботнікі Іўеўскага раёна Гродзенс-

кай вобласці. Аўтар кнігі апаваднаньняў «Маўчы і будзь хітрым» (2007).

Кузняцоў Аляксей Васільевіч нарадзіўся ў 1956 годзе ў в. Кугоўна Гомельскай вобласці. У 2003 годзе выйшаў раман «Запіскі эратамана». У 2007 — аповесць «Гастарбайтэры».

Ляшчун Мікалай нарадзіўся 8 студзеня 1955 года на ў в. Губаравічы Хойніцкага раёна. Аўтар паэтычнага зборніка «Палескія сны» (2007).

Муштэнка Леанід Антонавіч нарадзіўся 15 снежня 1944 года ў Гомелі. Аўтар зборніка вершаў «Попел сэрца».

Цялічка Мікалай Рыгоравіч нарадзіўся 20 лютага 1923 года на хутары Аляксееўшчына Казялецкага раёна Чарнігаўскай вобласці Украіны. Ветэран Вялікай Айчыннай вайны. Аўтар зборніка «Добры ливень» (1963), кніг «Дерево в бору» (1971), «Вещий свет» (1980), «Следы времён» (1994), «Соль на кашках» (1994), «Рубеж» (2002), «Стэжына додому» (2005), на ўкраінскай мове.

13 (5)

КНИГАЗБОР

▶ ГУЛЬНІ З КЛАСІКАМІ

ГАДЗІНШЧЫКІ МІНУЛАГА ЧАСУ

Аляксандр ФЯДУТА

Выданне чарговага савецкага класіка ў Беларусі — справа звычайная. «Іншыя класікаў» — занадта мала: усё дзевятнацатае стагоддзе (калі гаварыць аб тых, хто пісаў па-беларуску) укладваецца, у лепшым выпадку, у чатырохтомнік. Два тамы — Дунін-Марцінкевіч, яшчэ адзін — Янка Лучына з «літаратарамі польскімі», якія зрэдку пісалі на беларускай мове. Ды томік — танчэй іншых, але важкі ў гістарычным даляглядзе — нацыянальна-рэвалюцыйнай публіцыстыкі. Вялікую частку нашых інтэлектуалаў у свой час расцягнулі на дзве культуры, узбагаціўшы і польскую, і расійскую славаеснасць. Таму ролю культурных прашчурцаў міжволі адыгрываюць тыя, хто атрымаў прызнанне ў не так ужо далёкія савецкія гады.

Я трымаю ў руках дыктоўна выданне там у шэсцьсот з лішнім старонак, падрыхтаваны адным з самых знакамітых літаратурных крытыкаў Беларусі і які выйшаў у ці не самай прэстыжнай сёння нацыянальнай кніжнай серыі — том «Выбраных твораў» народнага паэта Беларусі, лаўрэата трох Дзяржаўных прэмій СССР і Дзяржаўных прэмій БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, акадэміка Кандрата Крапівы. Прачытайце ўступны артыкул — і вы ўбачыце, з якім выбітным майстрам сатырычнага жанру маеце справу. Баечнік і драматург, масціты публіцыст, паэт Крапіва ўсё сваё жыццё адстойваў высокія ідэалы, служыў ідэям гуманізму і свету.

Толькі паглядзіш уважлівей на даты пад творамі гэтага класіка — і пачынаеш здзіўляцца. Скажам, байка «Жаба ў каляіне» напісаная ў 1927 годзе. Менавіта ў гэтым годзе ў ВКПБ вядзецца масіраваны напад на ўнутрыпартыйную апазіцыю, які завяршаецца ў лістападзе таго ж года выключэннем з партыі членаў так званых «трацкістска-зіноўеўскага блока». І словы аб «крыві і брудзе» выглядаюць як злавеснае вясчунства — крывы вельмі хутка будзе многа.

Дарэчы, Кандрата Атраховіча можна назваць прарокам у сваёй сацыялістычнай айчыне. У нядаўна апублікаваных фрагментах успамінаў мастака Яўгена Ціхановіча, зяця Уладзіслава Галубка, распавядаецца пра Крапіву, які

жыў у сям'і выбітнага дзеяча беларускай культуры і сталаваўся ў гаспадароў, а затым, не развітаўшыся, проста знік з іхняй хаты і іх жыцця — за двое сутак да арышту гасціннага гаспадара. Што гэта: веданне пра будучы арышт або ўсяго толькі дар прадбачання? Але, у любым выпадку, красамоўны факт.

Апісваючы заслугі акадэміка, высока адзначаны Радзімай, крытык ні разу не згадвае аб праўдзівым назове яго ўзнагародаў: дзве з трох атрыманых Кандратам Кандратавічам прэмій агульнасаюзнага значэння былі Сталінскімі, а зусім не Дзяржаўнымі. Пры гэтым папрацаваць яму давялося нямаля. Скажам, першая прэмія атрыманая за п'есу «Хто смяецца апошнім», апублікаваную ў 1939 годзе. Можна падамаць: які адважны драматург, як рашуча ваюе ён з двурэшніцтвам, са спробамі наляпіць цэтлікі сумленным людзям, шантаваць іх, паклёпнічаць на іх! Але 1939 год — год нядоўгай сталінска-берыёўскай адлігі: Крапіва адважыўся выказацца тады, калі «адвага» гэтая заахвочвалася звыш, паколькі была накіраваная супраць былых арганізатараў рэпрэсій — Ягоды і Яжова. Ды і другая «сталінка» атрыманая была ім зусім не выпадкова: спачатку ў 1951 годзе выйшла манаграфія будучага акадэміка «Працы І.В.Сталіна ў галіне мовазнаўства і задачы беларускай савецкай літаратуры» — і ў тым жа годзе ўзнагарода зноў знайшла героя.

У Пастарнака ёсць выдатныя радкі:

*Не спи, не спи, художник!
Не предавайся сну!
Ты — Вечности заложник
У времени в плену.*

Любы савецкі пісьменнік знаходзіўся ў палоне ў часу. Крапіва, чыё жыццё таксама перакручанае, — не выключэнне. Але ён не быў усяго толькі чарговага ахвярай. Ён быў «першым вучнем», кажучы мовай Яўгенія Шварца, а калі развіць вобраз Барыса Пастарнака, ён быў не палонным часу, а яго верным служкам — гадзіншчыкам, які сваёй творчасцю дбайна «змазваў» шасціронкі механізму сацыяльных рэпрэсій.

Але ні слова аб тым мы не знойдзем у раскошным фаліянце, падрыхтаваным адным з самых масцітых беларускіх крытыкаў для ледзь ці не самай прэстыжнай кніжнай серыі ў краіне. Наўзамен партрэта пісьменніка на фоне часу мы атрымліваем жыццё святога Кандрата, які так шмат зрабіў для развіцця нацыянальнай культуры.

Літаратуразнаўства існуе для таго, каб тлумачыць чытачу тое, пра што ён мае права не ведаць. Бо літаратурная творчасць — з'ява сацыяльна-гістарычная, гісторык літаратуры і літаратурны крытык павінен упісаць свайго героя ў гістарычны кантэкст. Усё ёсць

у прадмове: рэвалюцыя, вайна, мірная праца — няма Гісторыі, ад якой і аўтар прадмовы і каментараў, і рэдактар кнігі бягуць гэтак імкліва, што бабурька Клія проста адмовілася іх даганяць.

Крапіва — не выключэнне, і яго «Выбраныя творы» — не выключэнне. Яны — сумнае правіла. Мне даводзілася пісаць аб выданні першых двух тамоў новага акадэмічнага збору твораў Максіма Танка. Рэдакцыя, на жаль, змяніла загаловак рэцэнзіі: замест «Савецкі Танк» паставіла «Невядомы Танк». Сапраўды, маё кааленне такога Танка — Танка трыццаці гадоў — папросту не ведала. Мы ведалі мудрага лірыка, тонкага філосафа, аўтара «Люцыяна Таполі» і «Нарачанскіх соснаў». А ўбачылі аўтара шматлікіх вершаў, у якіх паэт апяваў таго ж Сталіна. Не «Вечнасці закладніка», а бранявую савецкую машыну ўбачылі.

Ці віна гэта Максіма Танка? Гэта бяда яго. Час быў такі. Жыццё было такое. Але аб усім гэтым у каментарых да вершаў не было сказана ні слова (ну, калі не лічыць сціплай біяграфічнай даведкі аб правядзенні народаў).

Але ж адмаўляючыся ад выканання святога абавязку даследніка — ад паўнаважных каментароў да літаратурных твораў, у тым ліку — сапраўды таленавітых (паспрабуйце напісаць, што Крапіва бясталантны, — я першы буду шчыра абураны гэтым несправядлівым паклёпам), беларускія літаратуразнаўцы падаўжаюць ход таго самага гадзінніка сталінскай эпохі, да цікання якога некалі так абачліва прыслухоўваўся тройчы лаўрэат, герой працы і акадэмік (і колькі ж іх такіх яшчэ было!). Мне давялося бачыць той самы спіс «сацыяльна-значнай» літаратуры, які надаўна так абурыву літ-генерал-сенатара Мікалая Іванавіча Ч. Мiane ў ім абурыва іншае. Там зноў называецца збор твораў Крапівы ў пяці тамах. Рыхтаваць яго зноў будучы тыя самыя спецыялісты, для якіх гадзіннік спыніўся за двое сутак да закрыцця «справы ўрачоў», а то і — за суткі да забойства Міхаіла. Заклучныя тамы папярэдняга збору твораў таго ж народнага паэта яшчэ не раскшталены — стаяць у кнігарнях, у старомодных маркоўна-чырвоных дэрматынавых або ледэрынавых вокладках. Але і новы відавочна не за гарамі.

Літаратурны працэс не складаецца з жыццяпісаў святых. Але ў тым і заключаецца горкая праўда. Нельга выкінуць з гісторыі беларускай літаратуры і Валерыя Мараква, і Кандрата Крапіву, і Цішку Гартнага, і Петруся Броўку. Праста аб кожным трэба сказаць праўду і кожнаму знайсці вартае яго месца. Тады па гадзінніках, заведзеных у нашай гуманітарнай супольнасці, можна будзе жыць. Інакш званне народнага пісьменніка давадзецца прысвойваць стукачам і сэксотам — калі ўжо ўсё роўна ніхто аб іхніх рэальных заслугах гаворыць не збіраецца.

▶ ВОДГУК

ВОГНІШЧА. ЖЫРАНДОЛЯ. АЛЬМАНАХ...

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

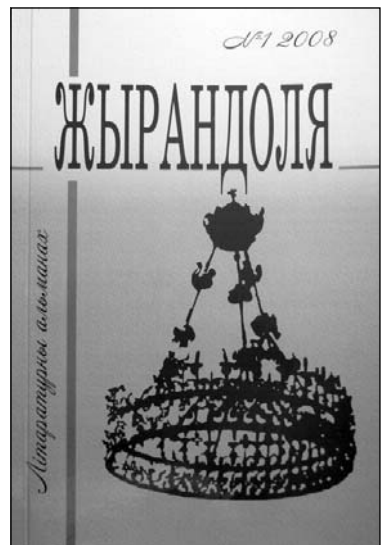
Сённяшняя кіраўніца Берасцейскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў не толькі выказала ў свой час ідэю выдаць альманах, але і выступіла самым непасрэдным чынам выканаўцам гэтай ініцыятывы. І не толькі складала рэдакцыйную калегію ды напісала прадмову, але... Але ўзяла на сябе клопаты і ўкладальніка, і галоўнага рэдактара, і карэктара, і нават... наборшчыка.

Словам, ёсць усе падставы павіншаваць Ніну Мацяш з дэбютам на новай для яе ніве — ніве рэдактара, выдаўца! І з дэбютам, скажу адразу, паспяховым. Берасцейскі літаратурны альманах, удала названы звычайна для нашай гістарычнай памяці словавабразам «Жырандоля», займае ў вачавідкі адметнае месца сярод кніжных навінак. З'яўляецца, безумоўна, выразнай візітоўкай літаратурнай супольнасці Берасцейскага краю.

Ды паслухаем, як прэзентуе альманах у сваім звароце да чытача сама шаноўны рэдактар. «Вось і магчыміцца Табе ўбачыць творчае аблічча Берасцейскай абласной філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў, — пачынае прадмову Ніна Мацяш і далей піша: — Аблічча абрыснае, контурнае, рухомое стылем і зместам мастацкага пісьма: у альманаху творы амаль паўсотні аўтараў. Табе няцяжка будзе саўважаць, якія мы ўсе адрозныя, непадобныя адно да аднаго. Калі ўзяць пад увагу і Твой, як у любога-кожнага, зменлівы душэўны настрой, які заўжды ёсць важлівай падсветкай індывідуальнага ўспрымання вакольнага свету ў цэлым і мастацтва ў прыватнасці, дык спакойна думаецца, што нейкая паззія ці проза абавязкова заадпавядае Тваім інтэлектуальным шуканням і эстэтычнаму густу. Што праўда, вольны і годны творца не стане дагодліва патрапляць анічым прыныпам і вымогам. Бо, пры «нечалавечым глядзенні ў цемрадзь бездарожную» (Я.Дашына), яго натхняе толькі ўласная корць сягання ў прадонныя вышыні ідэальнага. А паколькі і Ты, свядома ці неўсвядомлена, а прагнеш уздымага даладзія і прыгажосці ў жыцці, дык не маем сумнення: паразумеемся!».

Безумоўна, паразумеемся, спадарыня рэдактар! Кажу гэта як адзін з першых чытачоў. Як не паразумецца пасля такой прадмовы-прамовы, такога, можна нават сказаць, пранікнёнага маніфесту.

«Жырандоля» з яе жаваранкамі (сімвалам натхнення) ды свечкамі (сімвалам святла) з'яўляецца ў дадзеным выпадку духоўным працягам «Берасцейскага вогнішча» Уладзіміра Калесніка. Ніна Мацяш — аддадзім ёй і тут належнае — не забывае пра гэта, пра справы, урокі і заповеты свайго Настаўніка. Яна гаворыць далей у прадмове: «Гэты альманах рыхтаваўся з думкай пра найпершага на Берасцейшчыне пісьменнікага гуртавага і вадара, нашага непасрэднага кіраўніка, настаўніка і выхавальца Уладзімі-

ра Андрэвіча Калесніка. Ён і з неўявімай далечы затайнаванага тагасвецца дапытліва ўзіраецца і ў тых, кім непасрэдна апекаваўся на няпростай дарозе ў літаратуру, і ў тых, з кім ён не паспеў пазнаёміцца асабіста, і хочацца верыць, што яму не сорамна за нашу творчую сябрыню».

Знаёмства са зместам альманаха і, у праватнасці, з творамі яго асобных аўтараў — паэтаў, празаікаў, перакладчыкаў, эсэістаў — пераконвае, што адказны іспыт перад светлай памяццю Настаўніка вытрыманы годна.

Вядома, перад укладальнікам-рэдактарам і яе сябрамі па рэдакцыйнай калегіі Алесем Каско, Іванам Мельнічуком, Зінаідай Дудзюк і Міколам Пракаповічам стаяла далёка няпростая задача: як лепш прадставіць кожнага з сарака сямі аўтараў зборніка, як найбольш рацыянальна спарадкаваць, арганізаваць, выстраіць кампазіцыйна надзвычай аб'ёмны і разнастайны ў жанравых і тэматычных адносінах матэрыял. І з гэтай — адначасова і творчай, і арганізацыйнай, і тэхнічнай — задачай яны справіліся, вырашылі яе на добрым прафесійным узроўні. Апрача іншых чыннікаў, паспрыяла, мяркую, узятае за ўзор выданне часопіснага фармату са шмат якімі яго параметрамі, у прыватнасці, з адпаведным афармленнем, з рубрыкамі (раздзеламі), з інфармацыйна-даведчым апаратам. Альманах гэтак жа кампануецца з пэўных рубрык. Вось яны: «Памяць», «Нашыя юбіляры», «Мы», «З намi», «Нашыя госці», «Пад небам адзіным», «Літ-показкі», «Для дзетак-малалетаў», «Скарбы», «Усміхнёмся», «Нашыя аўтары». Тэксты суправаджаюцца фотаздымкамі аўтараў і эпіграфамі, узятымі з таго альбо іншага іх твора. Змешчаныя лаканічныя, але змястоўныя даведкі пра аўтараў зборніка.

Агульнае ўражанне такое: пад вокладкай кніжкі-альманаха, як пад страхом прасторнай, гасціннай гасподы, асветленай дзівоснай жырандоляй, утульна размясцілася Берасцейская літаратурная сябрыня. Як тут не паразумецца, не парадавацца, не павіншаваць і стваральнікаў, і аўтараў выдання, і яго патэнтнага чытача! І як не падзякаваць за ініцыятыву і самаахвярную працу галоўнаму рэдактару альманаха — Ніне Мацяш!

Травень 2008 г.

▶ ЗАПАВЕТ

І МЁРТВЫМ, І ЖЫВЫМ, І НЕНАРОДЖАНЫМ ЗЕМЛЯКАМ МАІМ НА УКРАЇНЕ І НЕ НА УКРАЇНЕ МАЁ СЯБРОЎСКАЕ ПАСЛАННЕ

Паэма Кабзара Украінскай Зямлі была напісаная ў сярэдзіне XIX стагоддзя, яе «ЛіМаўскай» беларускай першапублікацыі ў перакладзе Ніны Мацяш — амаль дваццаць гадоў. «Чаму мне зарупіла перакласці яе? Ад недаўменнасці: няўжо гэтай паэме паўтарыста гадоў?..» — прызналася перакладчыца.

Пра дальнабачную актуальнасць Шаўчэнкавай паэмы сведчыць і яе новая публікацыя — у стагоддзі дваццаць першым, у месяць нараджэння Кабзара...

Тарас ШАЎЧЭНКА

**Аще кто речет, яко люблю Бога, а брата
своего ненавидит, ложь есть.**

Саборнае пасланне Іаана. Гл.4, в.20.

І змяркае, і світае,
Дзень Божы мінае,
І зноў люд на працаваны
І ўсё спачывае.
Толькі я, як акаянны,
І дзень і ноч плачу
На развілінах шматлюдных,
Ды ніхто не бачыць,
І не бачыць, і не знае —
Паглухлі, не чуюць,
Кайданамі мяняюцца,
Праўдаю таргуюць.
І Госпада зневажаюць, —
Людзей запрагаюць
Скрозь у ёрмы. Гаруць ліха,
Ліхам засяваюць.
А што ўродзіць? Пабачыце,
Што за жніў будзе!
Схамяніцеся, вар'яты,
Годзе, недалюдзі!
Паглядзіце на рай ціхі,
На сваю краіну,
Палюбіце шчырым сэрцам
Гэтую руіну,
Раскуйцеся, братайцеся!
У нянаскім краі
Не шукайце, не пытайце,
Чаго не бывае
І на небе, а не толькі
На чужым дзесьці полі.
Ў сваёй хаце свая і праўда,
І сіла, і воля.
Няма другой дзесьці Украіны,
Няма другога дзесьці Дняпра.

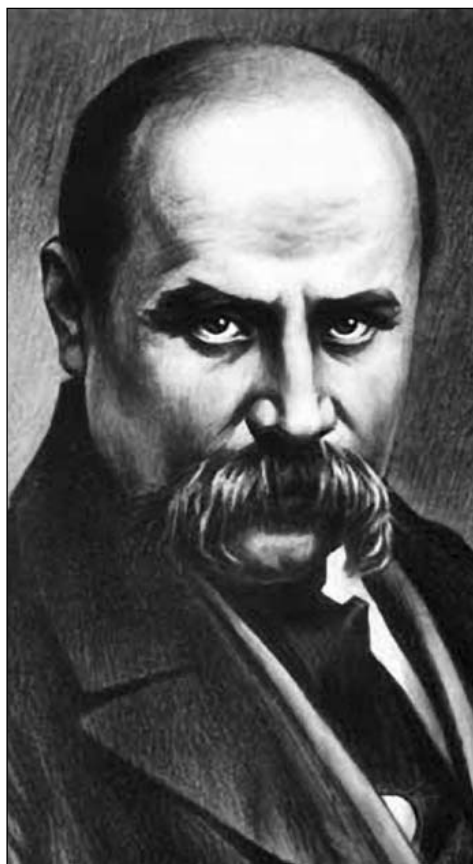
А вам карціць адна чужына,
Там прэцся шукаць дабра,
Добра святога. Волі! волі!
Братэрства братняга! Знайшлі,
Няслі, няслі з чужога поля
І на Украіну прыняслі
Вялікіх слоў пышнабукеты,
Дый больш нічога. Крычыце,
Што вы не зглуміце жыццё
На ўклоне прад няпраўдай свету!
А гнецся, як і дагэтуль!
І абдзіраеце жыўцом
Братоў наслеплых, грэчкасеяў,
А сонца-праўду гадаваць
Да немца, у мілыя вам землі
Зноў прэцся!.. Калі б забраць
І ўсю мізэрыю з сабою,
Дзядамі ўрванае дабро,
Тады застаўся б сіратою
З святымі горамаі Дняпра!

Ох, калі б так стала,
каб вас ды прыбрала,

Каб там і здыхалі, дзе вы узраслі!
Не плакалі б дзеці, маці б не рыдала,
Не чулі б у Бога вашае хулы.
І сонца б не грэла смярдзючага зноў
На чыстай, шырокай, на вольнай зямлі.
І людзі б не зналі, што вы за арлы.
І не паківалі б на вас галавою.

Ацямцеся! Палюдзейце,
Бо ліха вам будзе:
Раскуюцца неўзабаве
Акутыя людзі,
Настане суд, загавораць
І Дняпро, і горы!
І пацячэ старэкамі
У сіняе мора
Кроў дзяцей бязрадных вашых,
І ў страшнай расплаце
Адикураецца брат брата
І дзіцяці маці.
І дым хмараю закрыве
Сонца перад вамі,
І сваймі ж праклянецеся
Навек сынамі!
Умыйцеся! Вобраз Божы
Гразю не сквярніце.
І не ўводзьце дзяцей вашых
У зман, не дурьце,
Што іх доля — быць панамі...
Бо простае вока
Зазірне ажно ў душу ім...
Глыбока! глыбока!
Даўмеюцца, небаракі,
Чыя на вас шкура,
Дый заступіць, і прамудрых
Невукі адураць!

Каб вы вучыліся, як трэба,
То ў мудрасць мелася б свая.
А то залезце на неба:
«І мы не мы, і я не я,
І ўжо ўсё бачыў, і ўсё знаю,
Няма ні пекла, ані раю,
Няма і Бога, толькі я!
Ды куцы немец жылаваты,
А больш нікога!..» — «Добра, братка,
Што ж ты такое?» — «Няхай немец
Скажа. Мы не знаём».
Вось такая ў вас навука
У чужыніскім краі!
Немец скажа: «Вы маголы».
«Маголы! Маголы!»
Залатога Тамерлана
Ўнукі-балаголы!
Немец скажа: «Вы славяне».
«Славяне! Славяне!»
Слава ж праўдаў вялікіх
Зведзена дазвання!
І Калара чытаеце,
Зубрыце шітосілы,
І Шафарыка, і Ганка,
І ў славянафілы
Так і пнецеся... І мовы
Славянскага люду —
Усе знаеце. А роднай —
Што ж... Некалі будзем,
Дасць Бог, і па-свойму мовіць.
Як немец пакажа,
Ды да таго ў гісторыю
Нашу нам раскажа, —
Вось тады мы заходзімся!..
Добра захадзілі
Па нямецкаму паказу
І загаварылі
Так, што ў немец не ўшалопаву,
Вучыцель вялікі,
А не толькі люд звычайны.
А гвалту! а крыку!
«І гармонія, і сіла,
Музыка, дый годзе.
А гісторыя!.. Паэма

Вольнага народа!
Дзе тым рымлянам убогім!
Бруты ў іх? Ды годзе!
У нас Бруты! і Каклесь!
Во героі, во дзе!
У нас воля вырастала,
Дняпром умывалася,
У галовы гора слапа,
Стэпам укрывалася!
Крывёй умывалася,
А спала на купках,
На казацкіх вольных трупах,
Абкрадзеных трупах!
Прачытайце толькі добра,
Агляньце нанова
Туую славу. Ды чытайце
Ад слова да слова,
Не мінайце ані цітлы,
А ні тое комы,
Усё ўкеміце... дый спытайце
Тады сябе: што мы?..
Чые сыны? якіх бацькоў?
Кім? за што закуты?..
І ўбачыце, што ёсць ваша
Слава, вашы Бруты:
Рабы, ашмоцце, гразь Масквы,
Варшаўскі сметнік — ваша панства,
Яснавельможнае гетманства.
Чаго ж вы ўносіцеся, вы!
Сыны сардэчнай Украіны!
Што добра ходзіце ў ярме,
Шчэ лепей, як бацькі хадзілі?
Пыхлівым, вам і не на ўме:
З вас пасы ўюць, з іх тук тапілі.

Мо вы гордыя, што брацтва
Веру заступіла,
Што Сінопам, Трапезундам
Галушкі варыла?
Праўда!.. праўда, елі ўволю.
А вам цяпер вадзіць.
І на Сечы мудрыя немцы
Картопельку садзіць,
А вы яе купляеце,
Ясіце на здароўе
Ды славіце Запарожжа.
А чыёю кроўю
Напоена зямля тая,
Што картопля родзіць, —
Усё роўна. Абы добрай

Была для гароду!
А гордыя, што мы Польшчу
Колісь завалілі!..
Праўда ваша: Польшча ўпала,
Дый нас раздавіла!
Вось як бацькі сваю лілі
Кроў за Маскву ды за Варшаву,
І вам, сынам, перадалі
Свае аковы, сваю славу!

Дазмагалася Украіна
Да самага краю.
Горай ляха свае дзеці
Яе распінаюць:
Замест піва праведную
Кроў з-міжрэбраў точаць.
Прасвятліць, тлумачаць, хочучы
Матчыныя вочы
Сучаснымі яснотамі,
Павесці за векам,
За немцамі, недарэку,
Слякую калеку.
Што ж, вядзіце, паказвайце.
Хай старая маці
Вучыцца, як новых дзетак
Трэба даглядаці.
Паказвайце!.. за навуку,
Не бойцеся, будзе
Добрай матчыная плата;
Ападзе палуддзе
З вачэй вашых ненасытных,
Пабачыце славу,
Славу-праўду сваіх дзедаў
І бацькоў лукавых.
Не ашуквайце ж сябе вы,
Мудрэйце, чытайце,
І чужое паважайце,
І свайго не хайце,
Бо хто маці забывае,
Таго Бог карае,
Той і ад дзяцей уласных
Пуранне зазнае.
Гоняць прэч таго ўсе людзі,
Чалавеку злomu
Анідзе няма на свеце
Прытульнага дому.
Я рыдаю, як згадаю
Дзедаў нашых дзеі,
Незабыўныя, цяжкія.
Каб не помніць мне іх,
Я аддаў бы вясёлага
Веку палавіну.
Вось такая наша слава,
Слава Украіны.
Прачытайце ж унікліва,
Каб вам не спрасонку
Мроіліся ўсе няпраўды,
Каб з магіл высокіх
Выйшлі да вас вашы дзеды,
Каб вы распыталі
Пакутнікаў: каго, калі,
За што распіналі!
Абніміце ж, браты мае,
Найменшага брата, —
Хай да сплаканае маці
Прыйдзе ўрзіце свята,
Хай яна ўсміхнецца дзецям
І рукою цвёрдай
Блаславіць і пацалуе
Іх раскута і горда.
І забудзеца ўся ганьба
Даўняе часіны,
І ўваскрэсне ў добрай славе
Веліч Украіны.
І святлом, а не вячэрнім,
Ціха вась зазьяе.
Абніміцеся ж, братове,
Малю вас, благаю!

14 снежня 1845. В'юнішча.

З украінскай пераклала Ніна МАЦЯШ.

15 (7)

ПАЭЗІЯ

АКСАНА ДАНИЛЬЧЫК НА ЎЗРОЎНІ ПЯСЧЫНАК

***

Бачыць
ружовы пясок пад смарагдавымі
пальмамі

Адчуваць
гарачы вецер які паглынае тваё дыханне

Чуць
шоргат змяі па зямной паверхні

На маіх далонях
застаўся пах сандалавага дрэва

Маё сэрца
сціскаецца прадчуваннем шчасця

Жыць

Кампутарная гульня

я ўваходжу ў гэты горад
звычайны горад
са звычайнымі будынкамі і вуліцамі
(дарэчы чыста падмеценымі)
са звычайнымі дрэвамі
(звычайна зялёнымі)
у ім ёсць гукі і мноства дарожных знакаў
у ім ёсць паліцэйскія машыны з мігалкамі
але я адчуваю:
нешта не так
нешта мяне палохае
і раптам я разумею: ён пусты
у ім няма людзей
зусім няма
усё так акуратна але людзей няма
а таму
не спыняйся мая машына
выяззі мяне з гэтай хірасімы
прыпяці ці яшчэ якога жаху

гэта бесчалавечная гульня

Падары сабе карціну

Праз вечаровы туман і дрэвы —
зьянне.
Ветру нябачнага шэпты-павевы —
наканаванне...
Фарбы празрыстыя, што па-за імі
намалявана?

Так падсвядомасць зрывае вэлюм
неспадзявана.

Я да яе магу дакранацца
рукою,
вось яна, з мноства асацыяцый —
мроя.

***

Пустыня насамрэч жывая,
а яе нерухомасць — уяўная.
Пра гэта ведаюць бедуіны,
якія кожны дзень
вяртаюцца на адно і тое ж месца
і не пазнаюць яго:
дзюны набываюць новыя формы,
над імі плывуць новыя аблогі,
а вецер дзьме ў іншы бок.
Толькі намётны застаюцца там,
дзе былі.

Статычнасць хавае дынаміку,
пясок перацякае з месца на месца,
і нішто не паўтараецца.
Але мяне цікавіць іншае —

магчыма, менавіта ў той час,
калі навокал усё здаецца такім
статычным,
жыццё якраз і набывае новую форму...
На ўзроўні пясчынак.

***

Свет,
які быў створаны
на момант майго нараджэння,
цалкам задавальняў
свайі прыгажосцю.
Свет,
які існуе на дадзены момант,
не страціў свайі прыгажосці.
Проста я бачу яе адваротны бок.

Таямніца горада М.

Выглядае ўсё звычайна:
не спыняецца станок,
простым рухам аднастайным
раз — аснова, два — уток.
Мы сумуем, размаўляем,
рвем паперу на шматкі,
а па горадзе гуляюць
чалавекі-павукі.
Ручкі пекныя малыя,
вочкі дробныя пустыя,
сэрца — мячкы, поўны здрады,
ім ніхто нідзе не рады.
І, напэўна, паўхвіліны
не паспее прамільгнуць,
як сваёю павуцінай
наваколле аплятуць,
з бляклым выразам на твары
сочаць-ловяць шмат вякоў,
валакуць сваіх ахвяраў
да галоўных павукоў.
Гэтых злодзёў някідкіх
у натоўпе не відно,
і ад іх усмешак брыдкіх
ратаванне ёсць адно:
павучыня прыёмы
навучыцца заўважаць,
ды інсэктаў незнаёмых
да сябе не падпускаць.

***

Я — легіянер
на службе замежнай дзяржавы,

у руках — незнаёмая зброя,
у думках — чужая вера.
І цяпер
мяне безупынна джаліць
пагарда старэйшых вояў
ды адсутнасць даверу.

Я нясу

панаванне новай улады
раз'яднаным малым народам,
што жывуць па сваіх законах.
Кожны дзень
паступае загад за загадам,
кожны дзень — паход за паходам,
а я павінен выконваць.
Кожны дзень
як усе я спрабую стаць,
вочы — лёд, сэрца — скрыня,
пазбаўленая ўспамінаў,
толькі вось ці магу я маўчаць,
калі ганьбяць маю краіну?..

Сто ксеракопій

Усмехацца капіравальнаму апарату
абсалютна бяспечна.
У той час, як вакол мяне адбываюцца —
ці не адбываюцца — нейкія рэчы,
я — з нахіленай галавою —
каб выглядаць дарэчна —
усміхаюся капіравальнаму апарату —
бо гэта абсалютна бяспечна.

***

Ты прайдзеш муры гарадскія,
свабодная мара мая,
і там, дзе вятры гаманкія,
сустрэнеш усмешку Ікара,
ты знойдзеш найлепшыя словы,
і песня пакуль нічыя
напоўніцца небам вясновым,
свабодным ад змроку і хмараў.

І гэтая песня згадае
пра сон над далёкай ракой,
які прылятае бязважкі
пад дрэваў аліўкавых цені,
пра тое, што кожнаму цяжка
падняцца ў празрысты спакой,
а неба ізноў заклікае
прайсці праз мяжу прыцягнення,

пра тое, што рукі не крылы,
а свет не пазбаўлены зла,
і нават у самых упартых
заўсёды сумненні ўзнікаюць,
пра тое, як цела спаліла
нясцёрная прага святла,
і як па-над здзіўленай вартай
душа вольнай птушкай лунае.

ФЕЛІКС ШКІРМАНКОЎ

Сынам Айчыны

Калі здараецца пакрыўджаным адчуць
сярод сваіх

Сябе з-за нейкае прычыны,
Не пойдзеш ты ніколі да чужых,
Бо ты не набрыдзь, а ты сын свайі Айчыны.
Ты перасліш крыўду у сабе,
І паспрабуеш церпяліва разабрацца
З сябрамі, што пакрыўдзілі цябе,
І, як не цяжка, здолееш прызнацца,
Што ёсць ва ўсім не толькі іх віна,
А і твая, і гэта будзе чэсна,
Бо здарылася ўсё толькі таму,
Што ў нейкі момант вашым думкам
стала цесна.

І зразумеш, ўрэшце, ты,
Што у свайі Радзіме-Маці
Вы дзеці родныя, а між сабой — браты,
І шлях адзін вам з ёй трымаці.
Дай Бог нам гэта ўсё асэнсаваць,
Каб больш ніякія нас не змаглі прычыны
На радасць ворагаў Дзяржавы раз'яднаць
Сыноў свайі пакутніцы-Айчыны.

13 красавіка 2008 г.

Памяці Алеся Пісьмянкова

Святым духам над Бясяддзю Белы
бусел ляціць,

І голас Алесеў з паднеб'я гучыць.
З намі ён неўміручы, і ўжо напасткі даў,
Каб над Бясяддзю-рэчкай яго спеў
не змаўкаў.

І мы чуем, як сёння, каго Бог прыласкаў,
Свае першыя крокі да Алеся пачаў.
Гэта значыць, што будучы яго песні гучаць,
Покуль белыя буслы будучы ў небе лятаць.
26 лютага 2008 г.

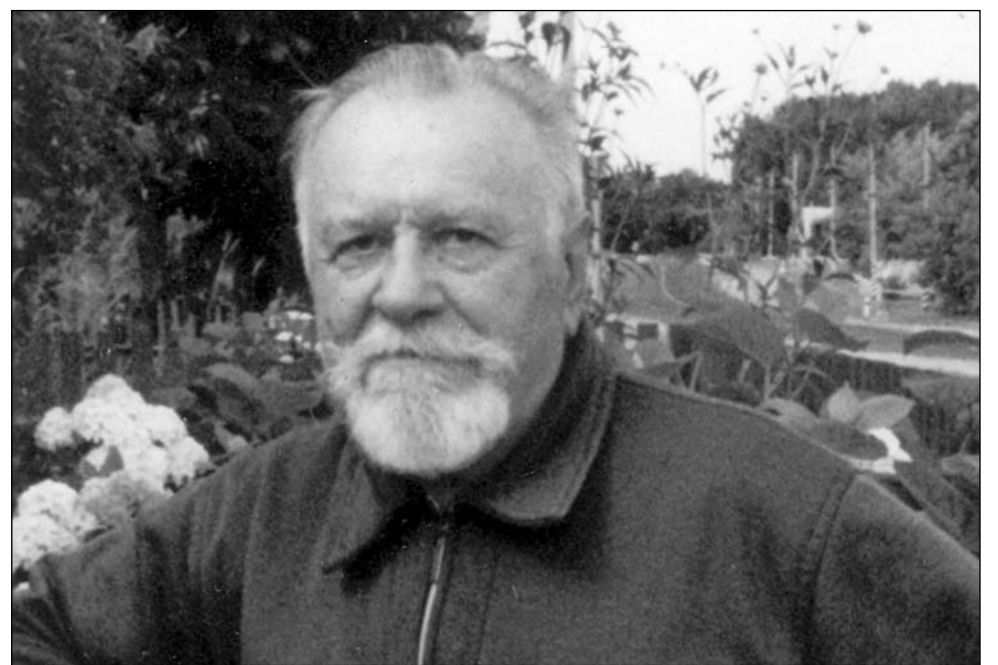
Складанасці жыцця

Не ўсім папшасціць з нараджэння
Урадасць быць сваім бацькам,
Адчуць іх шчырае імкненне
Адаць любоў сваім сынам.

Адных лянота абцугамі
Трымае так, што не сысці.
Такія нават пад нагамі
Не бачаць як, куды ісці.

Шмат хто ні дня не «прасыхае»,
Ён зранку ў пошуках «сваіх»,
І ліхаманкава шукае
Хутчэй схімічыць «на траіх».

І толькі той, хто мэту мае,
Гатоў праз цяжкасці прайсці,
Ні дня дарэмна не губляе,
І смела крочыць па жыцці.

...У кожнага ў жыцці свая сцяжынка.
Не ўсіх яна выводзіць на бальшак.
І большасць да апошняга прыпынка
Не можа ў людзі выбіцца ніяк.

10 красавіка 2008 г.

Шкадуу

Шкадуу, што я ў маладосці
Аб вечным не разважару.

За куліхам піва з сябрамі
Бяздумна жыццё марнаваў.

На жаль, мне бракуе часу,
Каб выправіць нешта, спагнаць,
І застаецца аб гэтым
Употаі сам насам ўздыхаць...

23 сакавіка 2008 г.

ПРОЗА

16 (8)

▶ ДЗЕНЬ ПЕРАМОГІ

МАЗУР

Валерый КАЗАКОЎ

Мазур плакаў, непрыгожа, па-дзіцячы шырока размазваючы слёзы па запалых, даўно не голеньх шчоках. Плакаў роўма, захлёбваючыся, падываючы пракуранным, сіплым голасам. Часам гэтыя працяглыя гукі жалю і бездапаможнасці, адкрытыя і бяззбройныя, як малітва, захрасалі дзесьці глыбока ў горле і ператвараліся ў нечалавечы, пульсуючы ў гартані лямант. Адгадваючы нясныя контуры надыходзячай смерці, чалавечая існасць замірала дзесьці ў глыбіні пахаладзелай душы і выпускала вонкі сваю звярыную сутнасць, якая ведала ўсё, усё разумела і, толькі не ўмеючы гаварыць, ператварала чалавечую гаворку ў старажытнае і знаёмае прыродзе вышчэ.

Калі ў перадсвятальным, вясновым, яшчэ золкім марыве з трэскам вылецелі ўваходныя дзверы яго хаты і першы спалох супаў з няўлоўным імгненнем абуджэння, Мазур зразумеў: яго сёння заб'юць.

Пад звон бітага шкла ў хату, мацокаючыся, убегла некалькі чалавек. Мазур спрасонку не мог разабраць іхніх твараў, толькі белыя каламутныя плямы, што вянчалі цёмныя сілуэты, нядобрымі, сабачьмі галасамі патрабавалі яго. Гучна забожкала скрыпучым, старэчым голасам Аўдоцця, а ўслед за маці, агоўтаўшыся ад спалоху, загаласіла жонка. І гэты нарастальны жаночы плач дапоўнілі тры дзіцячыя, няроўныя па сіле галасы.

— Заткніцеся, сукі, — злосна загарланіў адзін з няпрошаных гасцей знаёмым Мазуру голасам.

Грымнуў стрэл, які заглушыў усё. Падслепаваты, афарбаваны ў кроў выбух падаўся няспершна яркім. Куля стукнула ў столь якраз над іхнім ложкам. Зверху пасыпалася нейкая пацяруха, што пахла потам і сажай. На секунду запанавала цішыня, і толь-

кі рэха стрэлу працягвала балюча біцца ў кантужных барабанных перапонках.

— Выходзь, морда паліцайскай, што самлеў, як баба? — злосна прахрыпеў усё той жа знаёмы голас.

Мазур сядзеў на ложку, звесіўшы натомленыя хадой кашчавыя ногі ў кароткіх белых зрэбніках з развязанымі на ноч матузамі. Ён адчуваў, як спалох, народжаны стрэлам, разліваўся па целе, ператвараючыся ў гідкі, ліпкі страх. Нешта балюча стукнула па скуле, і ануча, якая пахне ягоным потам, накрыла галаву. Боль прагнаў страх; войкнуўшы, ён згроб з твару анучу — кінутыя кімсьці нагавіцы.

— Адзявайся, халуй нямецкі, і выходзь з хаты.

Мазур, не вымавіўшы ні слова, нацягнуў штаны. Выніў з кішэні і чамусьці беражліва паклаў на падушку асялок, які забыў учора ў кішэні. «Добра, што вока не выбіў, зараза», — падумаў ён, устаючы на слабыя ад страху ногі. Бабы і дзеці загаласілі з новай сілай.

Боты яму нацягнуць не далі, а перад выхадам з хаты сунулі ў рукі паношаны чорны драпавы пінжак, які, як яму падавала, усё яшчэ захоўваў смачныя гарадскія пахі. Пінжак гэты ён атрымаў гады два назад у райцэнтры разам з вінтоўкай і белай павязкай, на якой чорнай трывалай фарбай была напісаная літара «Р». Да ўсёй гэтай амуніцыі прыкладалася папера, якая на беларускай і нямецкай мовах паведамляла, што падавец гэтага, Мазур Ігнат Харытонавіч, з'яўляецца паліцыянтам вёскі Замосце і знаходзіцца на службе акупацыйных уладаў. Паперу ён бярог, загорнутая ў чыстае тонкае радно, яна ляжала ва ўнутранай кішэні пінжака, які Ігнат паспешліва апранаў, а ў спіну ўжо падпыхвалі прыкладамі вінтовак. Ззаду ў пяць галасоў выла ягоная сям'я.

У двары ўздоўж плота стаялі чалавек дзясць незнаёмых мужыкоў. Апанутыя па-розна-

му, зарослыя, з размаітай зброяй, яны панура і абыякава глядзелі на Мазура. Збоку ад варот на вялікай дубовай калодзе, дзе калолі дровы, сядзеў чалавек з худым, чыста выгаленым тварам, у чорнай каракулевай кубанцы з чырвонай салдацкай зоркай. Панадзелянковага колеру нямецкім фрэнчам на ім была аўчыная, фарбаваная цыбулей камізэлька. Цёмна-сінія галіфе з малінавым кантам, запраўленыя ў высокія хромавыя боты карычневага колеру, завяршалі ягоны незвычайны гардэроб. Ні камандзіра, ні партызанаў Мазур не ведаў. «Можа, якія нетутэйшыя», — мільганула думка.

— Таварыш камандзір, вось гэты паліцай, ён заўчора ездзіў у мястэчка і даклаў, гад, пра вашых хлопцаў. Ну, пра тых ля моста, якіх немцы пастралілі.

Мазура стала крыўдна. Ён ні да якіх немцаў ніколі не ездзіў, ні пра якіх партызанаў ля моста да ўчорашняга вечара не ведаў. Адэлькін кум, прыехаўшы з чыгуначнага раз'езду, распавёў яскровым аб тым, што мінулай ночку партызаны замініравалі Чарняўскі мост і сядзелі ў засадзе, чакаючы вайсковы цягнік. Сядзець, відаць, было сумна, хтосьці збегаў у Чарнаўцы і прывалок бутлю самагонкі. Хлопцы на галодны страўнік напіліся і, убачыўшы нямецкую мотадрызіну, паспрабавалі падарваць міну, якая, пэўна, адсырала або яшчэ па якіх прычынах не выбухнула. Тады Мікола, сын Ягора Кньшыа з Чарналеся, у сцельку п'яны, выскачыў з кустоў і стрэльнуў з вінтоўкі ў дрызіну. Немцы спынілі сваю тэхніку, а было іх чалавек дваццаць, пасаскоквалі на зямлю і перабілі партызан. Мікола, які, спатыкнуўшыся, сам скаціўся да насыпу і заснуў, скруцілі і павезлі з сабою. Мост, вядома, размініравалі і паставілі вартавых. Толькі ж партызаны тая былі ўсе тутэйшыя, з атрада Міхася Карпавіча Затонскага, якога ўсё ў акрузе ведалі.

— Нікуды я ня ездзіў, — злосна адгрыкнуўся Мазур і тут жа атрымаў па мордзе.

— А ў цябе, халуйскае мурло, нішто і не пытае!

Мазур засоп, выціраючы разбітыя вусны. Толькі цяпер да яго дайшло, што знаёмы голас належыць Шарапку — Івану Шарапчуку, былому калгаснаму рахункаводу. Івана акурат перад самай вайной забралі ў Чырвонае войска. У Замосці ён аб'явіўся зімой сорок першага года, якраз перад шляхецкімі Калядамі. Хадзіў па вёсцы ціхім, нейкім прыстукнутым. Трохі адлежашыся і папавіўшыся, Шарапка пачаў аспяком наведвацца ў мястэчка, а на масленіцу заявіўся ў вёску разам з немцамі, якія праз перакладніка паведамлілі, што з сённяшняга дня Іван Шарапчук прызначаны старшым паліцаем іхняга паселішча і з'яўляецца паўнапраўным прадстаўніком новага парадку. Немцы праблылі ў вёсцы да абеду, трохі парабавалі і з'ехалі. Іван застаўся адзін. Дні праз два на фурманцы ў Замосце прыехалі яшчэ тры паліцаі. Людзі гэтыя былі нетутэйшыя і ў большасці сваёй п'янаствалі ў мясцовай школе, а на чамі гвалцілі настаўніцу, якая, як гавораць злыя языкі, была мяшанкай і маўчала, баючыся за сябе і дваіх дзетак. Мужыка ў вучыцелкі не было, а ў вёску яе прывёз летам трыццаць дзевятага старшыня

райвыканкама Іван Васілевіч Парэйка. На сёмае лістапада ў сорок другім годзе яго павесілі ў райцэнтры на вялікай старой ліпе разам з пяццю актывістамі падпольнага райкама партыі. Людзі пагаворвалі, што выдаў іх немцам Шарапка.

І вось цяпер ён, той самы Шарапка, які ўгаворваў Мазура запісацца ў паліцаі, які патрабаваў ад яго паведамляць аб усім, што дзеялася на іх канцы вёскі, гэты самы Шарапка стаяў на ягоным двары, апрануты ў доўгі чырво-наармейскі шыньэль, з наганам у руцэ — і вінаваціў Ігната ў нейкіх несусветных грахах. Усё Замосце ведала, што Ігнат, якога Мазурам усе з дзяцінства і звалі, не мог пакрыўдзіць не толькі чалавека, — але й скаціну, а, бывала, спыняў калёсы і чакаў, пакуль дарогу перапаўзе шустры вуж або перабяжыць кляпатлівы вожык.

— Мазура насбожаебя, — здзекваліся з яго мужыкі ды аднагодкі, калі ён, пачырванеўшы, моўчкі ўставаў і сыходзіў, не жадаючы слухаць іх п'янага пахабнага выхваляння. Ягоныя аднагодкі ўжо на ўсю моц жаніхаліся, а на Купалле такое вытваралі з дзеўкамі ў Багданавым урочышчы, што і сказаць сорама, а Мазур усё яшчэ хадзіў нецалованым. Гадоў у пятнаццаць ён закахаўся ў Маню Аляхновіч і ўпотаі сохнуў па ёй. Трэба адзначыць, што і Аляхновічыха таксама была яшчэ той цацай, з'едлівай ды непрыступнай, са шляхецкім гонарам. Хто толькі не падбіваў да яе кліні — усім ад варот паварот. Так што недалюблівалі яе і дзеўкі, і хлопцы. Лета перад вяселлем Мазуру мінуў ужо дзевятнаццаць год, заахоціўся ён па вечарах хадзіць на Галагаеў хутар. Прысунецца аспярожна, каб стары Галагай, Манін дзед, не заўважыў, сядзе на схаваную ў кустах бэзу лаўку і з нудой гадзінамі глядзіць на падслепаватыя вокны соннай хаты. Там, за вышытымі фіранкамі, спакойна і нічога не ведаючы, спала яго адзінае зямное каханне. Чаго толькі ён не выдумляў: то вось бы хата загаралася, а тут ён і ратуе з агню яе і ўсю радзіну; або ў цёмную і абавязкова дажджлівую ноч нападаюць на Аляхновічаў бандыты, ну і, натуральна, ён усіх пераб'е і заслужыць ейнае каханне. Потым гэтыя летуценні падаваліся яму дурасцю і дзяцінствам, а пакуль ён сядзеў у сваёй засадзе і ледзьве стрымліваў слёзы крыўды і безвыходнасці. Яму было шкада сябе. Здаровы хлапец, у руках якога спорылася любая праца, ён быў аб'ектам удзячання многіх вакольных дзячак. Праўда, з пісьменнасцю ў яго былі нелады. Ды й як ім было не быць, калі бацька, даведаўшыся, што савецкая ўлада забараніла Закон Божы, забраў яго са школы са словамі: «Чытаць, пісаць крыху, сыночак, умеяць, і досыць! Працаваць трэба». Але ўсё гэта было даўно, а цяпер ён сядзеў як пень у бэзе і пакутаваў. Раптам Мазур здранцвеў ад нечаканасці, ззаду аспярожныя і далікатныя далоні круанулі ягоны твар. Не паварочваючыся, ён згроб гэтыя тонкія, прахалодныя, пахкія летняй травой пальцы і прытуліўся да іх вуснамі.

— Ну чаго ты, дурненькі, томішся сам і мяне ўжо які год сушыш? — далікатна гладзячы яго па галаве, спытала Маня, апускаючыся побач з ім на лаўку.

Яны доўга, да болю ў вуснах цалаваліся. Свет кружыўся, а два сэрцы біліся, як дзве буйныя рыбіны на пльытководдзі.

Ночы ляцелі, як хвіліны. Надыхаўшыся саладосцю дзявоцкіх вуснаў, Мазур днём араў як двухжыльны. Тады жывы яшчэ бацька, па-добраму гледзячы на сына, імкнуўся ў абедзенную спёку, калі ўсё ў акрузе замірала і паветра ператваралася ў ліпкі цяжкі нектар з горкім дамешкам прычаўрэлай травы, даўжэй яго не будзіць. Аднойчы яны сушылі сена на сваёй дзялянцы ля Кацеравага віру. Ігнат, з цяжкасцю выбраўшыся з пасляабедзеннага сну, кінуўся да выратавальнай рэчкі. Скінуўшы штаны, ён моцна адштурхнуўся ад пяшчанага берагу і нырнуў у празрыстую прахалодную ваду. Ужо ўсплываючы, размружыў павекі. Злёгка зеленкаваты падводны свет з мільярдамі маленечкіх паветраных бурбалак, таямнічыя водарасці, якія паднімаюцца з цёмнай глыбіні і хліяцца ўбок плыні, пранільныя печуркі на жоўтым пяску — усё гэта адкрылася ягонаму позірку. «Чаму людзі не ўмеюць жыць пад вадой?» — падумаў Мазур і падняў галаву насустрач надыходзячаму сонцу. Прама перад ім хутка рухаліся ўверх-уніз доўгія дзлявочыя ногі, акружаныя асляпляльнымі бурбалакмі, праплывалі белыя з карычневымі плямамі саскоў грудзі, падцягнуты жывот, прыгожыя загарэлыя рукі. Ігнат ад здзіўлення і нечаканасці ледзь не захлынуўся. Ён коркам выскачыў з вады: перад ім на водмелі, закрываючы левай рукой грудзі, а правай — ніз жывата, стаяла спалоханая Марыя. Пазнаўшы Мазура, яна піснула і, павярнуўшыся да яго спіной, пабегла да берага. Ігнат, стаўшы на водмелі, як зачараваны глядзеў ёй услед. Маня няспешна адціснула валасы, апранула на мокрае цела сарафан і павярнулася да яго. Іх падзялялі метры з тры неглыбокай, прагрэтай сонцам вады. Гарэзная ўсмешка павольна спаўзла з твару маладзіцы, вочы напоўніліся цікаўнасцю, змяшанай з сорамам і яшчэ нейкім пакуль не вядомым, але вельмі трапяткім пацудам. Ігнат перахапіў гэты погляд, апусціў уніз вочы і, убачыўшы сваю паўсталую мужчынскую годнасць, з дзікім стогнам кінуўся назад у ваду.

Наступная ноч стала першай і паклала пачатак адліку іх агульнага жыцця. Ужо пасля вяселля і пасля нараджэння траіх дзяцей ды зачачы чацвёртага зноў і зноў ён успамінаў той першы салодкі чароўны туман...

Адкінуўшы здранцвенне, Мазур памкнуўся да камандзіра:

— Таварыш начальнік, дык гэта ж Шарапка і ўгаварыў мяне пайсці ў паліцаі, ён жа сам старшы паліцай у нашай дзярэўні. Вы, таварыш, спытайце ў любога, вам усі скажуць. Ну якія паліцай? Так, адзін выгляд, я ж і партызанам дапамагаю. У мяне там пад печкай і паперкі ёсць, — раптам Мазур асекся і замоўк. — «Загубіў ты сябе, дурань! Не партызаны яны...»

— Што ж ты, здраднік, замоўк? — з'едліва ўсміхаючыся, спытаў камандзір.

«Не, не партызаны», — глуха забілася ў Мазура ў скронях кроў.

— Сыч, давай-ка, памацай у яго пад печку, — цяпер ужо па-расійску гучна крыкнуў камандзір.

«А халера іх тут разбярэш»... — падумаў Ігнат і атрымаў удар пад дых.

Мазура білі нагамі. Ён не крычаў, толькі выгінаўся, як вуж, спрабуючы закрыць то твар, то ніз жывата, але хутка, атупеўшы ад болю, скурчыўся і скамянеў.

Сонца ўжо ўстала. Вакол Мазуравага двара сабраліся суседзі. Бабы нападзюгалася плакалі, мужыкоў амаль не было, а тыя, хто прыйшоў, стаялі ўдалечыні, моўчкі палілі, сплёўваючы сабе пад ногі. Відаць, ні ў кога не было жадання ўмешвацца ў чужую бяду, ды і што б дало тое ўмяшанне, акрамя новай бяды.

— Вось, гаспа... таварыш камандзір, у падпеччы, у самым куту знайшоў, — абарваўшыся было на паўслове, атрасаючы са штаноў пыл, дагодліва забалбатаў сярэдніх гадоў мужчына ў куртаці целагэяўцы. — Паглядзіце, тут і грошы ёсць, і паперкі нейкія.

— Дай сюды, прыдурак, — злосна гыркнуў на падначаленага чалавек, які сядзеў на калодзе, з і сілай тязануў з брудных рук круглую бляшаную скрынку з пад ледзяшоў. Не глядзячы на змесціва, начальнік няспешна засунуў яе ў кішэню камізэлькі і абьякава кінюў:

— Хопіць з яго, і так ужо відаць, што бандыт, і нашым і вашым, сабака, умудраўся служыць. Дзе яго зброя?

Вінтоўку шукалі па ўсёй вёсцы. Тыдні тры назад Мазура даў яе Трафіму, які збіраўся схадзіць на паляванне, а той, у сваю чаргу, пакінуў зброю Мазураваму пеццю. Дзед агоўтаў поруч з лесам агарод, пасадзіў бульбачку і цяпер начамаі вартаваў, каб дзікія кабаны не з'елі ягоны ўраджай.

Прынеслі старэнкую трохлінейку і дзве абоймы з патронамі. Няшчаснага паднялі з зямлі, паставілі на калені і доўга нешта крычалі аб здрадзе Радзіме. Галава гула, Мазур слаба разумееў сэнс істэрычнага ляманта начальніка партызанаў або хрэн яго ведае каго. Ігнат ведаў, што ніколі не меў ніякай справы ні да якой Радзімы, як і гэтая самая Радзіма ніколі нічога не давала ні яму, ні яго сям'і. У палітыцы ён не разбіраўся, у войску не служыў, з вёскі не вяздзжаў ні разу, жыў сваім розумам, араў сабе зямлю, сеяў хлеб, гадаваў дзяцей, як умеў кахаў Маню, на чужое не квапіўся, у Бога не тое, каб не верыў, а так, ведаў, што Ён ёсць, і асабліва імкнуўся не дакучаць сваімі просьбамі або скаргамі, ну хіба калі ўжо зусім далячэ. У паліцаі пайшоў ні па Шарапкіных угаворках, хоць і яны таксама былі. Неяк увосен, яшчэ на пачатку вайны, ноччу ў яго хату зайшлі трое. У адным ён прызнаў Івана Васілевіча Парэйку, далёкая радзіна якога жыла ў вёсцы. У юныя гады будучы валасным начальнікам, спрабаваў беспаспяхова заляцацца да Мані. Можна, мінулыя пачуцці, а можна, восеньскі дождж, але нешта прывяло яго са спадарожнікамі да Мазура. Хутка накрылі на стол. Ігнат выставіў паўтаралітравую бутэльку самагонкі. Пасядзелі, пагаварылі. Ужо сыходзячы, Іван Васілевіч адазваў гаспадара ўбок і папрасіў дапамагчы ягоным людзям. «Дарэмна табой рызыкаваць не будзем, вунь, колькі на лавах сядзяць. Галоўнае, маўчы аб нашай дамоўленасці, ты ж у нас аднаасобнік, гэта цяпер і добра. Нібыта як і з савецкай

уладай не згодным быў, так што дапамагай свайму народу. Прыйдзе час, усё залічыцца».

Людзі з лесу прыходзілі сапраўды нячаста. Калі Шарапка прыстаў, як мокры ліст, са сваім паліцайствам, Ігнат папрасіў у Івана Васілевіча парады. Разам вырашылі, што так будзе нават бяспечней. І ўсё б добра, але з сорок трэцяга, калі супраціў народных мсціўцаў адужаў і ў

Ігнат ведаў, што ніколі не меў ніякай справы ні да якой Радзімы, як і гэтая самая Радзіма ніколі нічога не давала ні яму, ні яго сям'і

вёску пачалі заходзіць партызаны з іншых атрадаў, Мазуру стала цяжка. Парэйка загінуў, ды і цяжка было нешта растлумачыць чужым, часцяком не зусім цвярозым, узлаваным людзям. Партызаны ж былі рознымі, некаторыя, заскочыўшы ў хату, перш за ўсё пачыналі трыбушыць куфары, патрабаваць сала, самагонкі і цягнуць маладух у адрыны. Мазур ад партызанаў не хаваўся, аднавяскоўцы — у многіх сваякі былі ў лясках — пра ягонае паліцайства маўчалі. Шарапка, мабыць, чуючы, што за Парэйку з ім разбярэцца, збег у мястэчка. Немцы ў іхнія глухамані ўжо з год не з'яўляліся, так што жылі яны з Маняй, можна сказаць, спакойна. Ігнат, праўда, моцна хваляваўся, калі хто-небудзь з залётных, добра перакусіўшы, прымушаў стрыножыць авечку або зводзіў з двара цёлку. Тыдзень ён хадзіў нелюдзімым, цяжка ўздыхаў, аб чымсьці сам з сабою размаўляў, падоўгу таптаўся ў хляве, як раззлаваны кот, пырхаў на Маню, тая паблажліва ўсміхалася: «Ты воль пачакай, саветы вярнуцца, наогул скаціну забяруць, і застанемся мы з аднымі курамі. Кінь ты ўсё і ня рві сабе душу, дурань ты мой, дурань». Жонка была ўжо на восьмым месяцы, і Мазур, паўздыхаўшы яшчэ дзеля парадку, падсаджваўся да яе і прыкладваў сваю, ужо сіваватую, галаву да вялікага, налітага жывата. Ён уважліва ўслухваўся ў дзіўныя, ціхія гукі, якія жывуць усярадзіне Мані. Ён чакаў з нечалавечай, звярынай ласкай, калі адтуль, з глыбіні яго каханай жанчыны хтосьці яшчэ нябачны і незнаёмы аспярожна піхне яго ў няголеную шчаку. Па гэтых таямнічых штурханнях ён спрабаваў адгадаць, хто, прызнаўшы ў ім свайго, хутка з'явіцца на свет. У Мазура было двое сыноў і дачка, цяпер, у адрозненне ад Мані, ён чакаў дзяўчынку. Яна яму нават снілася, такой жа прыгожай і таямнічай, як яе маці ў той летняй і шчаслівай рацэ...

Стоячы на каленях, Мазур бачыў толькі карычневыя боты партызанскага камандзіра. Каля левага падратага носа дыміўся недакурак прыгарнай нямецкай цыгарэты. Шызы дымок, плоскай вузкай стужкай выгінаючыся, як змяя, цягнуўся ўверх, раздвойваўся і, павольна віброўчы, раставаў у цёплым паветры набіраючага сілу дня.

Стрэлу Мазур не чуў, толькі неяк па-дзіцячы войкнуў і ўзняў да высокага бясхмарнага неба поўныя слёзаў і здзіўлення вочы.

Спалоханая стрэлам буслы зняліся з вялікага кола, якое Мазур з сынамі перад Вялікаднем прымайстраваў на бярозе,

і закруціліся над асірацелай хатай...

Мазур ускочыў з ложка, асаткі немарасцевага сну яшчэ луналі ў сонным паветры іх гарадской кватэры. «Чартаўня нейкая», — падумаў ён, аспярожна косячыся на Рыгу, якая мірна сапела побач, — нібыта гэты дзіўны сон мог абудзіць і напалохаць яго цяжарную жонку.

Ігнат, якога так назвалі ў гонар дзеда, забітага пераапраўнымі ў партызанаў паліцаямі, пацягнуўся, каб выключыць начнік. Раптам на вялізным Рыціным жываце нарадзіўся маленечкі грудок, адтапырваючы тонкую тканіну начной кашулі, ён зрабіў паўкола і заціх, спыніўшыся ля самай вяршыні. Хтосьці новы, незнаёмы, але ўжо да болю любімы, прызнаючы ў ім свайго, спрабаваў нешта сказаць Мазуру.

Памяць часта падносіць нам дзіўныя неспадзеўкі.

За вакном у перадсвіталым, вясновым, яшчэ золкім марыве нараджаўся новы дзень. Высока над горадам ляцелі буслы — вялікія моцныя птушкі, якія, па народным мудрым разуменні, са старажытных часоў прыносяць у нашыя дамы шчасце. Хто ад каго залежыць у гэтым свеце — мы ад птушак ці птушкі ад нас? І хто ведае, дзе заканчваецца сон ды пачынаецца ява і куды разам з намі цячэ няўлоўны час?

АБІБОКІ

Наймацнейшая зброя чалавецтва — памяць, але мы чамусьці ўспамінаем і паўтараем, як правіла, толькі дрэннае або вельмі дрэннае.

Калі ў нас няма гадзінніка і вокны пакоя шчыльна заштораныя, мы перастаем адчуваць час, але гэта не выпрацоўвае нас ад старасці.

Дзікія камяні, знявечаныя ветрам і холадам лістоўніцы. На сотні кіламетраў тайга і гнюс. Падкаменная Тунгуска аб чымсьці ўсхліпае і мармыча на перакатах. Стары эвенк ведае, аб чым гаворыць рака, але ён забыў расейскую. Маўчым і п'ем гарбаты.

Полец — моцная і прыгожая рыба, якая хапае па наўнасці сваёй любі бліскучы прадмет, што патрапіў у бурную Таймырскую рэчку. Часцей за ўсё сюды трапляюць блешні. Блешняў усё больш, а гольца ўсё менш, тое ж адбываецца і з абарыгенамі.

На верталёце завіслі над балотам, куды звалілася тое, што пазней назвалі Тунгускім метэарытам. Мы прыліплі да ілюмінатараў. Унізе авальная чорная прамоіна, абрамленая смарагдавай травой, падслепавата глядзела ў неба. Цень ад верталёта падаваўся парушынкай у гэтым воку. Не ведаю, хто каго разглядваў.

На дне шэра-пяшчанай катлавінкі маленькай крыніцы,

што прытулілася на цяністым схіле яра, па чарзе ўздымаліся чатыры бурунчкі. Малюсенькія гейзеры з толькі ім вядомай перыядычнасцю выкідвалі ўверх вадзі, уздымаючы смешныя слупкі рудых пясчынак. У кожнага з іх быў свой кратэр, сваё жарало, сваё індывідуальнае жыццё, пазначанае на шэрым дні пульсавальнымі плямамі. Крыніца была старажытнай і вяла свой радавод яшчэ з язычніцкіх часоў.

У дзяцінстве я часта прыходзіў сюды, клаўся на шырокую белую аддажджоў і сонца дошку і, падпёршы галаву рукамі, глядзеў у гэтае таямнічае акенца. У вёсцы яшчэ не было святла, і гэта быў мой першы тэлевізар з чатырма праграмамі. З часам мы прывыклі адзін да аднаго, і я навучыўся бездакорна вызначаць, які з бурунчыкаў ажыве ў наступную хвіліну.

Даўно з'ехаў з гэтых месцаў, але, калі мне дрэнна, я падстаўляю твар у далоні і бачу шэрае стромкае дно крыніцы з рудымі грудкамі і адгадаваў, з якога ўздыбіцца смешныя фантачык дробных пясчынак. Я яшчэ ні разу не памыліўся.

Калі хочаш дакрычацца да чалавека, гавары цішэй. У цішыні жыве сэнс, сіла і каханне, але мы гэта, як правіла, забываем і з паўпаварота пераходзім на падвышаныя таны.

Тэлефонная трубка дагэтуль не можа прыйсці ў сябе ад таго, што мы ў яе накрычалі сёння ўначы.

Здзічэў сярод людзей ад дэфіцыту адзіноты. Доўгія гады я марыў аб маленькай хатцы ў восеньскай тайзе, дзе толькі я і дождж, ды рудая бязгучная завая іліцы старых лістоўніц.

Доўгія гады нешта мяне не пускае ў гэтую жаданую восень. Але я настырны, я прарвуся... Потым бы толькі не кацяца.

Аднаго чалавека падмануць вельмі складана, але чаму ж тады так проста ашукваюцца цэлыя народы. Адказ, на мой погляд, да прымітыву просты: праз ляноту.

Чалавек ідэнтыфікуе сябе з народамі і з дзіўнай хуткасцю перакладае на яго адказнасць за сябе і сваю сям'ю, фактычна раствараецца ў ім. Народ жа не атаясамляе сябе з пэўным чалавекам і не нясе перад ім ніякай адказнасці.

Разважаючы аб сутнасці чыноўніка, ягоным прызначэнні, сіле і слабасці, а галоўнае, усё глыбей спасцігаючы найстаражытнюю з навук — папераводства, я спрабаваў падабраць прыдатную выяву дзеля ёмістага азначэння свайго ж унутранага свету, — і, урэшце, прыйшоў да тых самых, што чыноўнікі ўсяго толькі пыл на ботах улады, але каб яе сцерці, улада павінна нагнуцца.

Ніхто не ведае дня свайго, і чым дзень гэты стане для чалавека: ягоным пачаткам ці ягоным канцом. Хто адкажа, што адбудзецца з нашым унутраным Я там, за шчыльна захінутымі вокнамі астылых вейкаў? Не забягай наперад, ідзі сваім шляхам, які індывідуальны — як лініі вялікай мазаікі ўсеагульнага жыцця, любі сам, і хай цябе любяць навакольныя, і

ў свой час ты атрымаеш адказы на ўсе пытанні; хутчэй за ўсё, у кожнага з нас яны будуць свае адмысловыя і не падобныя на адказы іншым, і толькі Вечная Немага астылых вуснаў будзе аднолькавай для ўсіх.

Чалавек і подласць — браты-двайняты. Вядома, гэта не заўсёды адно і тое ж, але гэта заўсёды жыве ў кожным з нас ад самага нараджэння. Не дзіўна, што мы стала спрабуем ахінуць яе ў нейкія іншыя рызы ды выдаць за дабрадзейства. Страшна падумаць, але дзесяткі гадоў брыдота бацьказайства подлага хлопчыка Паўліка Марозова была эталоном для пераймання, на гэтай гнюснай гісторыі выхавання мільёны ні ў чым не вінных людзей. Наогул, калі рыецца ў адкідаць чалавецтва, — іх мы, чамусьці, гучна зазем гісторыя, — дзівіцца той мабільнасці, з якой нашыя амаль заўсёды несумленныя продкі прыстасоўвалі мінулае дзеля сваёй імгненнай выгады і карысці. Здэсініўшы акт подласці ў адносінах да мінулага, яны рабілі рытуальнае дзейства па ператварэнні подласці ў дабрадаць для сябе і нас. Не думаю, што нашае пакаленне будзе чымсьці адрознівацца ад сваіх бацькоў і дзядоў. Крыўдна.

Толькі доля жабракоў быць багатымі без дастатку, але большасці з нас, людзей пасярэдніх і па вялікім рахунку жабракоў духам, дасягнуць падобных вышыняў практычна не пад сілу. Жабракі просяць кавалак хлеба, мы ж, як правіла, просім і ў жыцця, і ў Бога выгоды, здароўя, дабрабыту, ды і само жыццё. Яны, здаволіўшы голад, сыходзяць у свае нябесныя абсягі, дзе маюць зносіны з Невядомымі нам, а мы застаемся на сваім пажыццёвым пасту з працягнутай рукой або вывольным словам. Мы прыдумляем мудрагелістыя байкі пра іерархічныя, цураемыя іх, пабойваемся за адвагу і цвярозасць меркаванняў, спяшаемся саўгануць мядзяшкку і збегчы далей, пры гэтым адчуваем ці то пацупцё задавальнення ад падачы міласціны і датычнасці да Дабра, ці то суцяшам сваё самалобства сузіраннем ніжэйшай істоты, якая стаіць на сацыяльнай лесвіцы значна ніжэй нас...

Вось так і жывем плячо ў плячо: багатыя жабракі і жабракі багатыры; калі аб гэтым не думаць, можна пражыць цалкам сытае і шчаслівае жыццё. Таму пасярэдні чалавек спрадвеку баяўся сваіх герояў і рэгулярна прыносіў іх у ахвяру свайму Страху.

Высока абаяльны чалавек «з прыродна-ласкавым тварам і голасам», як ён сам сябе часта рэкамендаваў. Мы дзеці любові, незалежна ад роду і ўзросту, мы стала ў нешта або ў кагосьці ўлюбляемся. Без любові жыць не цікава, таму мы пераносім свае пачуцці на самыя, здавалася б, непрыдатныя прадметы і з'явы. Да прыкладу — на палітычных лідэраў. Іх рэйтынг — гэта каэфіцыент нашых да іх сімпатый. Выбары — банальны акт прызнання ў закаханасці. Па той жа вечнай схеме адбываецца і астуджэнне да прадмета нашых пачуццяў. Пасля расчаравання застаецца адваротны прысмак дарэмнага марнавання надзей і эмоцый. Кожны ўсё гэта выпрабаваў на сабе.

▶ СУПОЛКА

СЛОНИМШЧЫНА ПАЭТЫЧНАЯ

Каб шырока пазнаёміць рэспубліканскага чытача з літаратурнай Слонімшчынай, магчыма, не хопіць усіх нумароў «Літаратурнай Беларусі» за год. Таму што слонімскае зямля — самая багатая на літаратурныя таленты ў Беларусі.

Старажытны Слонім і яго ваколіцы маюць даволі багатыя літаратурныя традыцыі. Яшчэ са школы мы памятаем «Прамову» Івана Мясешкі (XVII ст.), з якой ён выступаў на Варшаўскім сейме ў прысутнасці караля Жыгімонта III Вазы. «Прамова» Мясешкі стала пачаткам своеасаблівага жанру палітычнай сатыры ў беларускай літаратуры.

У XVIII стагоддзі ў Слоніме пры двары Міхала Казіміра Агінскага працавала друкарня, існавала вялікая бібліятэка, быў тэатр і капэла. У друкарні выдаваліся кнігі на самую розную тэму, нават сам Агінскі пісаў вершы і надрукаваў іх у 2-х тамах пад псеўданімам Слонімска грамадзянін. У гэты час пры двары гетмана жылі і працавалі на літаратурнай ніве пісьменнікі Францішак Хамінскі і Ігнат Ляхніцкі. Жыў тады ў Слоніме і пісьменнік Юзэф Кабялнскі, а крыху пазней нарадзіўся тут Юліян Корсак (1806-1885), які перакладаў Дантэ, Шэкспіра, Шылера. У Жыровічах жыў і працаваў таленавіты пісьменнік Плякід Янкоўскі (1810-1872). З Жыровічаў родам былі браты Уладзімір і Яўген Хлябцэвічы (апошні шчыра сябраваў з Янкам Купалам). У 1983 годзе Адам Мальдзіс і Іван Крамко апублікавалі створаныя ў 1622 годзе творы жыровіцкага манаха Феадосія Баравіка, напісаныя на ўзорнай беларускай літаратурнай мове XVII стагоддзя.

У вёсцы Чамяры нарадзіліся празаікі, паэты, літаратуразнаўцы Максім Бурсевіч, Анатоль Іверс, Якуб Міско, Міхась Міско, Іван Чыгрын, Сцяпан Міско, Уладзімір Іскрык, Ігар Бурсевіч. У Слоніме жыў паэт, калекцыянер, мастак Гальяш Леўчык.

Слонімшчына з'яўляецца радзімай беларускага паэта, празаіка, драматурга пачатку XX стагоддзя Кандрата Лейкі. У вёсцы Рудаўка прайшлі дзіцячыя гады Валянціна Таўлая. На вялікі жаль, рана пакінулі гэты свет слонімска літаратары Аляксей Сучок, Валянціна Ададурава, Янка Карповіч, Іван Сяргейчык, Рудольф Пастухоў. Няма ў жывых вязняў сталінскіх лагераў — паэтаў Сяргея Дарожнага і Васіля Супруна.

Калі вам не надакучыў спіс літаратараў Слонімшчыны, дык скажу яшчэ, што нашая зямля з'яўляецца радзімай Уладзіміра Ягоўдзіка, Уладзіміра Сакалоўскага, Янкі Саламевіча, Уладыся Цвяткова, Надзеі Дзямідовіч, Ганны Шарамецэвай, Міколы Канановіча і іншых вядомых і малавядомых літаратараў.

Сёння ў Слоніме і раёне жывуць пяць сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў: Мікола Арочка, Алег Лойка, Зьніч, Аляксей Якімовіч і аўтар гэтых радкоў. Побач з намі, у адным горадзе, спрабуюць свае сілы маладзейшыя празаікі і паэты. Некаторыя з іх маюць ужо асобныя зборнікі. Гледзячы на іх, чытаючы іх, міжволі прыгадваюцца радкі Гальяша Леўчыка:

*Ідзі і сей!
Праўдзіва зерне сей —
Зярнятак добрай мудрай думкі
На полі родным шмат развей —
Ідзі і сей!*

Кліч паэта даўно пачуты на Слонімскай зямлі. Літаратурныя зярняты шчодро прарастаюць, каб чытачы паверылі ў шчырасць пачуццяў аўтараў, у іх любоў да сваёй Бацькаўшчыны.

Сяргей ЧЫГРЫН

*...тыя, хто табе да смерці любы,
без каго нібы не можаш жыць —
Богам зберагаюцца ад згубы —
Покуль доўжыцца малітвы ніць...*

*...яна лепш ад ніткі Арыядны
нам дапамагае у бядзе...
яна — промень зорачкі Каляднай,
што ў задумку Божую вядзе...*

*...у ёй сыходзяцца шляхі і лёсы...
у ёй згасае дэману кумір...
у ёй усіх збірае Уваскрослы
на свой шлюбны векавечны пір...*

*...дык пакінь дарэмнаю трывогу...
не аддайся дэману тугі...
да крыві маліся — праз знямогу —
і збавення ўбачыш берагі...*

МІКОЛА КАНАНОВІЧ

Кульбака для мамы

*Натомлены розум. Хранічная стома.
Здабыткаў ні ў торбе, ні ў банку няма.
Кульбаку для мамы вязу я дадому —
учора купіла сястра.*

*— На кіёчку я езджу, — маці казала, —
нядобра ў бальніцу з такім.
І кульбаку купіць абавязала
на зайздрасць калекам другім.*

*...Спрацаваныя рукі. Стаптанья ногі.
Поўнае сэрца добра...
Я еду да маці. Яе дапамогі
мне хопіць да самага дна.*

***

*Мая галава — рэактар,
У якім пасяліўся вецёр.
Сёння, учора, заўтра
Я авансам жыву на свеце.
Для некага стаў патрэбным,
Навек не застаўся ў зоне.
Травенскім ранкам срэбным
Вярнуўся я жыць на волі —
На волі малой радзімы,
На волі сваіх пачуццяў,
Калі Край,
для ўсіх нас адзіны,
Накрыўся нябачнай жуддзю...*

*Хоць атруты ўсюды хапала —
Няма для заразы межэй —
Мой дом яна не забрала,
Наша вёска ёй не належыць.
Многіх з той чорнай зоны
Прыняла тут мая радзіма.
Я ж вярнуўся проста дадому,
Шчасце —
мець такую магчымасць.*

*Для мяне Беларусь — не дзюрка
На мапе чужоёй Еўропы.
Як чарнобыльская бабулька
Не знала пра ізатопы,
Так мы верылі ў мірны атам,
Каб не верыць цяпер нікому,
Каб з бядой ваяваць сам-насам
І прытым не паказваць стому...*

*Мая галава — рэактар,
Дзе думак п'якучы вецёр
Сёння, учора, заўтра
Трымае мяне на свеце.*

***

*Зелянее ўжо новы плот,
спакваля бярэцца імхом.
У плыні штогодніх турбот
пастарэў мой вясковы дом.*

*Я ў хаце — не часты госьць.
Маці мерае тут куты.
Жыццё — такое, як ёсць,
а не такое, як марыў ты.*

МІКОЛА АРОЧКА

Душа роднай мовы

*У мовы маёй, нібы ў чалавека, —
Прыгожае цела, жывая душа.
То ж вам не чужацкі жаргон-недарэка
З нахабствам прыблуды і прыбыша.
У ім, як ў забруджаным лесе, — ў жаргоне:
Бляшанкі, бутэлькі, лаўжы, як вужы.
А родную нашу, хоць вечна ў загоне,
Ратуе жывучасць яе душы.
Як чыкае з форсам жаргон бюракрата,
Пагарда чынуш задзірае насы.
Ды дзіўна: іх штаты і ўсе апараты
Не створаць ні твора сапраўднай красы!
Жаргон — напракат —*

*для экспансіі прыдатны,
А твору патрэбна крынічка душы,
Народнай душы — і спагады, і праўды,
І моўнай душы, што не ўздзець на крыжы!
«Трасянка» — калечанне моўнага цела,
На ім ужо колькі рубцоў і шрамоў!
Але пад рубцамі трымціць, як трымцела,
Душа — адной з самых прыгожых моў!
Яна, пэўна, ў квантах нябачных разліта,
То вымкне са спадчыны званам, слязой,
То ўзыдзе травой, стане зернямі жыта,
То гукамі слоў, што палоняць красой.
Здаецца, крэсе, патаптанай, абнылай,
Не ўстаць з бездухоўнай цямоты-глушы.
Ды чуо — пульсэе творчая сіла,
Нязводная сіла моўнай душы!*

Наканаванасць

*Сутыкнуліся — сумленне з прагай:
Годна жыць ці проста існаваць?
І сястра сумленнасці — адвага —
Пачала ў зацішак саступаць.
Мужнасць хоць прытоена і тлела,
Ды не перастала верадзіць,
Бо дарэшты не адпальмнела,
Толькі час хацела ахітрыць.
Згуба — ці даніна выжывання?
І разумны, можа, кампраміс.
Хоць паганіць вусны апяванне,
Не да твару дару одапіс.
Ды натоўп у тлуме плешча ў ладкі
І падносіць — хлеб, у госці — мёд.
Бегчы ад дароў тых без аглядкі!
Напярэймы ж — трыціцаць сёмы год.
Ад ліхога нехрыста не збегчы.
І шчыруе ў сэрцы лёгкі зман.
Лёг на твары одум, горб — на плечы.
Нож — на венах, сэрца ў пекле ран.
Не зламалі, толькі надламалі.
Наце ж вам — для пеішчаў і пацех!
Вынюхалі ўсё ж — не даравалі
Бацькаўшчынналюбны яго «грэх»!*

*Шкода толькі хвіль прытасавання.
Свайму ж люду ў сэрцы не грашыў.
З лёсу ён не зняў наканавання
Марнаслоўем часу і душы.
І калі ж у здрадлівым пралёце
Мільгануў ён белізною шчок,
Уздыхнуць паспеў яшчэ ў самоце:
Ён ад трыціцаць сёмага не ўцёк.*

Укрыжаванне

*Ты Богам мне пасланая, Марыя,
Каб разам адпакутаваць свой лёс...
І ўваскрасаюць вобразы жывыя:
Твая сястра з Віфаніі Марыя
Духмянаю пшчотаю валос
Ісусу выцірае з ног стамлёнасць.
Гаючы дотык слухае Хрыстос.
Але ўпілася ў воблік задумёнасць.
І ўжо не цешыць цеплыня яднання
Святога Духу і яе душы.
Усё канае ў смутку прадчування
Цярністага цяпення на крыжы.
Ён бачыць зло, што возьме ў нас сыноў,
І людскасці трагізм — без пакаяння,
І работа душ, і фарысейства слоў,
І на крыжы тым — наша ўкрыжаванне.*

ІРЫНА ВОЙТКА

***

*Якая ранняя вясна,
Якія светлыя аблок!
І прадчуванняў навізна,
І промнік сонечны высокі
Нырае ў лужыну да дна.
— Ты не адна.
— Я не адна.
— З табой вясна.
— Са мной вясна.*

***

*Дрэмле дзіўная крыніца.
Дай з яе мне наталіцца,
Скінь аковы. Не грашы,
Дзе крыніца?
— У душы.*

***

*Быць рабінай хачу танкалістай,
Каб між хвояў і елак ў бары
Яркай чырванню гронкі агністай
Адгарэць ад пары да пары.*

***

*Пакліч мяне, мая дарога,
Я ад цябе не адракуся.
Бо гаварыць на свеце з Богам
Хачу я словам Беларусі.*

*Пакліч мяне, не дай згубіцца
І патушыць агонь душы.
І навучы мяне маліцца
За тое, як мне трэба жыць...
Пакліч мяне, мая дарога...*

ЗЬНІЧ

***

Алегу Лойку

*...у самоце зорную дарогу
абдымаю подыхам тугі...
ноч бязмоўная чувае Богу...
і знічкі квецяць свету берагі...*

*...у Нябёсах велічна й таёмна...
спіць зямелька ў ззянні аблачын...
чаму ж сэрца падае ў бездань?..
жаліцца?.. ці нудзіцца аб чым?..*

*...я даброт ад свету не чакаю...
не шкадую чар, што адышлі...
ведаю, што я не годны раю...
і няма мне месца на зямлі...
...прагну я — у снах —*

*ды не ў магільных —
вольна і спакойна спачываць...
на аблоках — нібыта на крылах —
Існае ў малітве спасцігаць...
...каб і ў ноч, і ўдзень —
Святым алеем —
пра каханне Ангел мне спяваў...*

*...быццам тайна вечная рунее...
і сусвет мяне закальхаў...*

Матулям,
сыны якіх надоўга знікаюць...

*...яшчэ жывое ты, маё каханне,
і я жывы... малюся за цябе...
хай табе з сутоння да святання
ангельскі ўсё чуецца напеў...*

*...чую я, што тулішся ў трывогу...
што цябе замучыў дух тугі...
і няма паблізу анікога,
хто б цябе да сэрца прытуліў...*

*...і табе — у змроку прадсвятальным —
мрояцца магільныя крыжы...
быццам любы — крохкі і адчайны —
стрэчу з злыбядой не перажыў...*

*...мілая, малітвай супакойся...
гэта — духа цемры насланне...
гэта — нашых грэшных душ забыцца
мучае цябе сваім агнём...*

Так ці гэтак прабавіць час —
кожны выбар даўно зрабіў!
Толькі вабіць і цягне нас
дом, дзе першы свой крок ступіў.

Хата кліча, калі з душы
падымаецца каламуць,
калі мерзнуць там ледзяшы
і ад холаду не заснуць.

Вясною кліча яна,
як мінаецца сон зімы,
калі рук чалавечых зямля
прагне, дзе б ні згубіўся ты...

За радзіму адказным быць,
боль трываць разам з роднай зямлёй —
сэнс галоўны, мабыць, каб жыць
і каб легчы травой на ёй.

АЛЕГ ЛОЙКА

Чатырохрадкоўі

***

Галопам свет імкне,
Шчаслівы, нешчаслівы...
Я — шчасны: шчасціць мне
Нашая ніва.

***

Праводжу сваю тайную вячэру
Ў зялёных венцах траў, кустоў і дрэў, —
Што стрэнемся на небе, я не веру,
Шчаслілюся, што на зямлі сустрэў.

***

Па шчацэ б'е душагуб,
Мне няволі прагне, згуб, —
Б'е па ўставу, не па ўставу...
Я б другую не падставіў!

***

Натхнёны, ненахнёны
Дараваць не магу
Таму, хто адлірычніў клёны
І туманоў смугу.

***

Праведнік я... рэдкі,
Хоць у Ватыкан, —
Не ведаюць суседкі:
Не з ген я, а з заган.

***

Ні дні, ні ночы
Не стамілі...
Што не дасніў,
Дасню ў магіле!

***

Па-над стратамі,
А не гульнямі
Плачу слязой прыватнаю
І агульнаю.

***

Даўся мне надоўга
Комплекс Міндоўга, —
У якім жа канцэрне
Збыць яго церні?..

***

Прайшло, і ўсё, — вы мысліце, — забыта,
Нібыта ўсё было адным нібыта?...
Не абы чым, аднак, было капыта
Сталёваю падковаю падбіта!

***

Свет — гэта не рыфмы,
Бо б'е аглабінай
І свежыя лімфы,
І зорачкі гемаглабіна!.

***

Хадзіць — жыцця палова,
Хадзіць, яно не шкодзіць,
Хоць часта па галовах
Хадакі ходзяць.

***

Хай ні ведзьмай, ні шляхцянкай
Тын той не лічўся, —
Хто назваў змяю мядзянкай,
Меддзю не лячўся!

***

Не ў Падмаскоўі
Складаю чатырохрадкоўі:
Не для Пегасу
Падаражанне газу!..

***

Нашы тамы
Вышэй усіх станаў...
І хто сказаў, што мы —
Не тытаны?!

***

У часе ўсё, бы ў нераце,
Падобнее на здраду:
Думаў я: «Усё наперадзе...»,
Аказалася — ззаду!

ЮРЫНА ПАТАТА

Ты са мной

Ты заўсёды са мной,
Ці кахаеш, ці не...
Ты са мною вясной,
Ты са мной, калі выпадзе снег.
Ты са мной, ці хачу я таго,
А ці не —
Ты ўва мне.

Табе, прыгожы чалавек

Табе — самыя прыгожыя кветкі,
Табе — гор высокіх вяршыні,
Хто верыць і верыць не кіне.
Табе — далёкую далечыню,
Табе — цёплыя сонца прамені,
Хто ніколі не кіне верыць.
Табе — каляровыя сны,
Табе — бясконцыя песні,
Хто закаханы, кахае, чакае,
І верыць,
І верыць не перастане.

АЛЕНА РУЖ

Родная мова

Губляўся зрок у зорчак сівых,
І мясячык тапіўся ў ранку.
А ічасце парасткаў малых
Чакала на вясновым ганку.
Наскрозь прабіўшы холад шкла,
Пакіне першая пралеска
Свой фіялет ля ручая
І пацалунак ля падлеску.
А сонейка ўстрывожыць цень,
Калі разыдуцца аблокі,
І, напаткаўшы новы дзень,
Заб'юць крынічныя вытокі.

Самотны дождж

Шапоча дождж пакутліва і сумна,
Штодзённы пыл сціраючы з акон,
Нібыта той гаротнік неразумны,
Што закахаўся ў чорны парасон.
І з быстрыні дажджу не знойдзеш

выйсця,
К чужым турботам трапіўшы ў палон.
Плыве ў натоўпе абарваным лісцем
З вышыняў цноты звернуты анёл.

Пакутнік плача. Лужыны-слязінкі
Яго ляжаць, як мёртвыя каралі,
Дзе недарэчна-вострыя ільдзінкі
Халодзяць сарамліва хвалі.
Мы ж, зачыніўшы дзверы ад каханья,
Душу схавалі ў плоцкае цяпло.
Нам парасон паабяцаў расстанне,
Разбіўшы пацеркі, нібыта шкло.
Застаўся дождж ў самоце каля вокан
Чакаць прапаўшы чорны парасон,
І, утрапёны распаччу глыбокай,
Да ранку плакаў несціханна ён.

ТАЦЦЯНА ТРАФІМЧЫК

Касцёлу Святога Андрэя

Пад Дахам неба Крыж Святыні.
Душа дрыжыць, бо побач Бог.
Дрыжаць сузор'і ў цёмнай сіні,
Анёл ступае на парог.

Гасподзь сузор'і уладарна
Сябе змушае праслаўляць,
Скляпенні зорчак крыштальных
Святой лампадкаю гарачы.

Усё Яму пня ўрачыста:
Анёлаў хоры і людзей.
І купал Храма голас чысты
Даносіць Богу — плынь падзей.

Усё жывое замірае
І кленчыць з вераю ў мальбе,
Даруй нам, Матачка Святая:
Грахамі крыўдзім мы Цябе.

Душа пакутуе і просіць,
Благае, ад віны дрыжыць,
Агонь любові слёзна росіць,
Ахвярна свечкаю гарыць.

Святыня Храма думкі ўзносіць,
Пачуцці, просьбы і любоў.
Збавіцель побач, Ён прыносіць
За нас зноў Цела сваё, Кроў.

Святар чысцюткі сустракае
Збавіцеля ля алтара,
І просіць шчыра, і благае,
І моліць неба і зямля.

Пад дахам неба Крыж Святыні.
Душа дрыжыць, бо побач Бог.
Дрыжаць сузор'і ў цёмнай сіні,
Анёл ступае на парог.

***

Спагадна-радаснае неба
Душу натоліць чысцінёй.
Вясновы час — крупінікі снегу,
Дажджыныкі з талаю вадой.

Мякчэ сэрцайка сусвету,
Слязінкі коцяцца з вышынь,
Ён нарадзіўся першацвётам,
Каб уваскрэснуць — Божы Сын!

Палагadneла, памякчэла
Зямля ад гэткай цёпльнай,
Хрыстова Кроў і Яго Цела,
Як сонца ў душах між людзьмі.

Зямля далоні нахіліла,
Дзіцятка — зонар яе, ўзлёт.
Ніколі так ты не любіла,
Планета мукаў і бядот.

Збавенне толькі з Ім спазнаеш.
Самаахвярнасць з Ім прымі!
Няўжо ты, Божа, нас караеш? —
— Хрыста і мову прадалі?!

Заколатае ягня

Святое пісанне гаворыць душы,
Якая баліць палахліва,
Як жыць без пакутаў у мудрай цішы,
Каб сам сабе стаўся за дзіва.

Святое пісанне сем духаў Айца
Табе накіруе з паслугай,
Калі так збудуеш да смерці вянца
Жыццё, як ягня пад папругай.

Крывёю свайй абагрэй увесь свет,
У кожным іскрынкай зардзіся
Чырвонай, жывою, як той «агнацвет»,
Усім і ўсяму пакарыся.

Хай колер крыві да жыцця павядзе
Таго, хто душой запрадаўся.
Народ твой пакутуе, ён у бядзе!
Хрыстос! Ён ягняткам назваўся!

ГАННА ШАРАМЕЦЬБЕВА

***

Яны прыйшлі і казалі:
Кажы, як мы.
Яны прыйшлі і казалі:
Рабі, як мы.

Яны прыйшлі і казалі:
Жыві, як мы.
Яны прыйшлі і казалі,
Сюды прыйшлі і казалі:
Ты — гэта мы.

А я жыла, як хацела,
Мой сведка — Бог,
Што я іначай не ўмела,
Дык мне — астрог.
Яны мой крыж растапталі:
Кажы, як мы.

Яны мой крыж растапталі:
Рабі, як мы.
Яны мой крыж растапталі:
Жыві, як мы.

Яны мой крыж растапталі,
Сюды прыйшлі і казалі:
Ты — гэта мы.
А я жыю — я трываю —
Сама свая.

Адно адзінае знаю:
Я — гэта я!
Я знаю: сыйдзе навала
І пабяжыць...
Я тут жыла, тут трывала,
Тут буду жыць!

***

Помні ў горы і скрусе,
Што ты з Беларусі.
А што гэта значыць? —
А што ў нас не плачуць.

А як не стрываюць,
То слёзы хаваюць
У далёкім полі,
У глыбокім доле.
А дзе тое поле? —
Дзе вятры начуюць.
Не пытайся болей —
Ворагі пачуюць.

***

Пахвалебную песню складу я
Пра сяброўку сваю маладую,
Бо ў мае прыгажуні-сяброўкі
Бы шаўковыя ніткі броекі,
Бо блішчаць, нібы ясныя знічкі,
У маленькіх вушах завушнічкі.
Бо ў люстэрка яна паглядае,
Усмехаецца гожа ды смела,
Бо з усіх маладых маладая.
Мне ад белага вэлюму бела...
Абміні мая песня той ганак,
Дзе жыве мой няверны каханак,
Дзе блішчаць, нібы ясныя знічкі,
Абяцаныя мне завушнічкі.

СПАДЧЫНА

20 (12)

▶ АПОВЕД

НЕ З ПНЯ ВЫЧХАТАЯ

Lazdynu Peleda (Сава з ляшчыны) — псеўданім, якім падпісваліся літоўскія сёстры-пісьменніцы: Сафія Прыбылоўская (1867–1926) і Марыя Ластоўская (1872–1957) з Іваноўскіх (родам з Жамойці, паўночнага захаду Літвы). Сафія брала ўдзел у летувіскім адраджэнцкім руху, друкавалася ў газетах. Марыя перш пісала па-польску; у Пецярбургу ажанілася з юным Вацлавам Ластоўскім (1903). Марыны творы Сафія з польскай перакладала на летувіскую і друкавала пад супольным для іх абедзвюх псеўданімам. Пасля смерці сястры Марыя пачала сама пісаць па-летувіску і друкаваць свае творы пад сваім сапраўдным імем.

Творчасці Лаздыну Пяледы характарны «псіхалагічны рэалізм» (у савецкім літаратуразнаўстве адносілі да «крытычнага рэалізму»). У сястрынскім тандэме пярэ Марыя вылучаецца апісаннем збольшага гарадскога побыту, Сафія ж больш пісала пра вёску. Зрэшты, Сафія па-за межамі Летувы не жыла, Марыя ж пабачыла Варшаву, Пецярбург, Рыгу.

Да абвясчэння незалежнасці Летувы у 1918 годзе творчасць Лаздыну Пяледы мела даволі змрочны характар, у найбольш знакамітых апавяданнях таго часу («Матуля павабіла», «Чароўная жалейка») найчасцей аповед заканчваецца смерцю, і найчасцей — ад прыроды і ў прыродзе; пасля абвясчэння незалежнасці Летувы ў пісьменніц паболела аптымізм.

На беларускую мову Лаздыну Пяледы перакладаецца ўпершыню.

Лаздыну ПЯЛЕДА

Лекар адмовіўся ад лекавання, і Тамашыха вырашыла, што да яе набліжаецца несунятая смерць, ад якой ні адкупіцца, ні адпросіцца, бо не са сваёй ахвоты ідзе, але спаўняе волю Найвышэйшага.

Тамашыха спрабавала такімі-сякімі хатнімі лекамі абараніцца: дзе якія знаўцы былі, усе свае лекі давала, але нічога не дапамагала; наадварот, Тамашыха знемагала штодня ўсё горш.

Добра паміраць адной! Але Тамашыха мела багата клопатаў, шмат пачатай і няскончанай работы, а тут хоць плач: ані нагі, ані рукі зрушыць не можа; вось, бы тое ўкінутае ў граззё свінчо, — ляжы, хоць сэрца б'ецца!

Найбольш руплілі двое маленькіх дзіцяткаў: двухгадовая Эйвачка і пяцігадовы — Янік.

— Хто іх памые, хто галоўку расчэша, хто кашульку апране, хто маленькіх выгадае, каб выраслі ветлівымі да людзей і карыснымі Богу?.. Мара? Ну не! Яна гультайка, соня, ветрагонка! Эгна? Пятроня? Урша? — думала Тамашыха, і вырашыла, што ніводная са згаданых дзяўчын яе не заменіць ані пры дзецях, ані пры гаспадарцы. — А што калі Ганутка? Так, Ганутка адна, калі хацела б, магла б быць і для дзетак маці, і ў хаце гаспадыняй. Трэба з ёй пагутарыць, — вырашыла Тамашыха.

Ганутка была ў іх памочніца, з вельмі незможных бацькоў, і як прыткнулася малым дзяўчом, так і вырасла тут, прывыкла да сваіх гаспадароў і не выправілася ад іх.

Тым часам дзверы пакою адчыніліся і да хворай са шклянчай нейкіх завараных зёлак увайшла Ганутка. Дзяўчына была высокая, ладнага целаскладу, чырванашчокая, сінявокая, жоўтавалосая. Апрачым была проста, але чыста; адзіным упрыгожаннем былі тры падвескі з бурштыну на белай шыі.

— Прынесла вам гарбаткі, — сказала дзяўчына, пасоўваючыся са шклянчай да хворай, — выпіце, кажучы, гэтыя зёлкі ад пжжасці сэрца дапамагуюць; гэтым ранкам вам лепш, мо' троху ясней?

— Не, не таго я хачу, — перапыніла хворая, — ніякай іншай тут не можа быць; ты маеш быць не памочніцай, а гаспадыняй: мяне пахаваўшы, не цягнуць і з ведама касцёла заняць маё месца, ці згодная, Ганутка?

Ганутка пачырванела бы півоня і не ведала, што адказаць — дыханне заняло.

— Мой Юрка чалавек добры, не пігун і не якісь ветраў брат, але, застаўшыся адзін, можа збочыць з каляіны, а тады што з дзецьмі будзе? Прыблытаецца якая дзеўка, мной заашчаджанага майна змарнуе. Юрка мяккасардэчны, хіліцца, куды хіляць. Ну што, Ганутка, ад цябе залежыць мой спакой і вечны спачынак, скажы слоўца!

Ганутка ўжо не стрымлівала слёз, нахілілася да рукі хворай і, цалуючы яе, сказала:

— Рабіце са мной, чаго пажадаецца, загадвайце, я ўсё споўню, але тут не ад мяне адной залежыць... ой, Божа! Вас Бог падыме!.. Я сама не ведаю, што сказаць!.. Па праўдзе...

— Ганутка, я і з Юркам пагавару; я разумею, што жанчыну вядуць, табе самой няма як парадзіцца, але я хацела б ведаць, ці ён да сэрца табе, ці зможаш яго кахаць?

Раптам дзверы пакою адчыніліся, і ўвайшоў Юрка. Гэта быў чалавек крэпкі, малады, дужы, яснага твару, які ўпрыгожвалі выразныя цёмныя вочы, шырокія і густыя бровы і такія ж вусы, закручаныя ў гару.

Ганутка з вялікай ахвотай правалілася б у зямлю, каб гэта было магчыма. Хворая яе зразумела, бо ейную руку пусціла, кажучы:

— Ідзі цяпер, дзіцятка, паглядзі, што дзе дзеецца; дзякуй за зёлкі, калі зможаш, яшчэ звары такіх.

Ганутка выбегла. Толькі на вуліцы ачомалася ад дзіўнага ўражання, але спакою вярнуць не магла.

На захадзе сонца Тамашыха згасла.

***

Тужліва стала ў хаце Тамашоў, вядома, як заўсёды пасля паховінаў; нават Эйвачка і Янік не гулялі ўжо шумна, як звычайна, толькі сядзелі ціха каля печы задуменныя, сур'езныя, ударам смерці аломшаныя. Ганутка вяла гаспадарку яшчэ старанней, рупячыся, каб усё было ў парадку. Юрка працаваў па-за хатай, і толькі надвечоркам ўсе збіраліся ў хату да вячэры.

Ганутка, паклаўшы на стол міску, соль, нож і лыжку для гаспадары, сама брала на калені Эйвачку і карміла дзіцё. Янік побач, а гаспадар з іншага боку стала. Ад самага пахавання ніякай размовы, апрача гаспадарчых справаў, паміж імі не было. Пасля вячэры, прамовіўшы з дзецьмі пацеры дзеля вечнага спакою душачкі матулі, Ганутка клала іх і, пакуль засыналі, размаўляла з імі, гладзіла ім абодвым галоўкі і выпіралла сабе слёзы.

Юрка, па сваім звычаі, браў скрыпку і, лёгка водзячы смычком па струнах, выводзіў тужлівыя напевы.

Калі дзеці засыналі, Ганутка бралася мыць посуд ад вячэры, і так канчаўся дзень за днём.

Гэтым вечарам, як і заўсёды, Ганутка мыла посуд; Юрка павесіў скрыпку і, сеўшы да пагаслага агню, закурыў люльку. Ганутцы было неспакойна, бо адчувала яго позірк. Юрка сапраўды пазіраў на яе, і Ганутка вырашыла, што набліжаецца пара, якая мае развязаць пытанне яе жыцця. Сэрца дзяўчыны моцна білася, рукі дрыжэлі; выціраючы талерку, ледзьве не выпусціла на зямлю. Не падманулася Ганутка...

— Ганутка, — сказаў Юрка, — як думаеш, людзі радзяць жаніцца; мне таксама відно, што гэтак аднаму цяжка, і дзецям апекаванне трэба; а табе як здаецца?

— Табе воля, татусю, — адказала дзяўчына, — чаго я магу вам парадзіць?!

Голас дзяўчыны быў нейкі незвычайны, Юрка неяк дзіўна пасміхнуўся і далей працягваў:

— Я ўжо адну выбраў: сур'езная, добрая, працалюбная і, падаецца, дзецям не была б кепскай...

Ганутка раптам ухапілася за вядро і выбегла праз дзверы паваду. Юрка галавой пахітаў і, усміхаючыся, сам сабе сказаў:

— Вярну я табе, жабанька, усё, і таго татуся, і ўсё, усё! Дар за дарам ідзе!

Засмяўся, пацёр рукі і, узняўшыся ад агня, пайшоў да свайго пакою. Лёг у ложка, але заснуць не мог, дык пачаў думаць, як сваё пабуранае жыццё выпраўляць.

Ганутка — альбо ніякай не трэба! — вырашыў урэшце. У думках прыгадалася яму адна пара, адна караценькая пара шчасця...

Было гэта летась. Яны ўдвух з Гануткай сена везлі, Ганутка была пры возе. Урэшце пачало цягнуць. Юрка прымацаваў жэрдуку і заскочыў на воз; Ганутка пераняла лейцы і пачала кіраваць.

Ці іх двух водар сена сп'яніў, ці злы дух апанаваў, ці свавольніца чарціха спакусіла, — таго ніхто не скажа, толькі раптам Ганутка апынулася ў Юркавых абдымках, яго вусны пры яе вуснах...

Прыехаўшы дахаты, Ганутка нават вячэры есці не пайшла, сказала, што баліць галава, і зачынілася ў сваёй каморы.

Назаўтра было свята. Дзяўчына, заплакаўшыся праз усю ноч, яшчэ да святання апранулася і пайшла. Вярнулася толькі ўвечары, калі быў час гаспадарку абыходзіць. Ганутка узяла каромысла і, павесіўшы ведры, пайшла паць кароў. Юрка тым часам карміў коней; пабачыўшы Ганутку, адразу падыйшоў.

— Дзе была, Ганутка-лілейка? Я ўвесь дзе... — тут хацеў яе абняць, але дзяўчына, трымаючы каромысла ў руках, выгукнула:

— Ані кроку! Інакш дам у шыю! Сапраўды, ці здурнеў, татусю?

Юрка рукі агусціў і стаяў бы сп'янелы, не могучы зразу мець прычынаў такой рэзкай

перамены ў пачуццях маладой дзяўчыны.

— Бес учора нас апанаваў, забудзь! Ты бацька дзецям, муж жонцы, я заручоная таксама... — Потым дадала: — Татусю, хіба паіў карову? Не хоча піць!

— Здурнела ты са сваімі каровамі! — адрэзаў Юрка. — Толькі запомні, што я табе за гэта адпомшчу! — Юркаў голас дрыжэў, быў узрушаны.

— За што? — спытала Ганутка.

— За кпін; будзеш ведаць, як маё сэрца таптаць!.. Трэ' было ўчора... адразу адштурхнуць!..

Ад таго дня яны не размаўлялі, пазбягалі адзін аднаго, прыкрыліся нейкай чэрствасцю, хаваючы ў глыбіні сэрца іскры, якая не мела полымем праўды заблішчэць... А калі даводзілася якую работу разам рабіць і Ганутка казала Юрку «татусю», той, нахмурваючы бровы, працаваў унурыўшыся і пабуркваючы.

Цяпер лёс пазбавіў Юрку ад людзьмі намоўленай, а бацькам накінутай цяжкой аброці. Не ціснуў ніхто ані пачуццяў іх двух, ані сумлення, аднак не насмелваўся пераступіць праведзеных ім самім межаў і выказаць тое, што мкнулася ў гару.

Колькі разоў увечары Юрка сядзеў да агня пакурыць люльку, а яна мыла посуд, агортвала яго вялікае замілаванне, хацелася схопіць дзяўчыну ў абдымкі, прыхіліць і сказаць ёй:

— Ганутка, звязкам свае жыцці вечным вузлом, не жыць нам паасобку!

Але тады прыгадваў узнятае ў яе руках на яго каромысла, у вухах звінелі словы:

— Ані кроку! Галаву пераламаю, ты дзецям бацька, пасаромейся!

Але вырашыў з ёй сур'езна паразмаўляць.

— Людзі радзяць мне жаніцца; адну тут выбраў, — сказаў, пільна ўзіраючыся ў дзяўчыну, і ўсцешыўся, запэўніўшыся, што тое слова ўстрыгла ёй у сэрца.

Не падмануўся Юрка; тое слова пераследавала дзяўчыну праз усю ноч. Кахала яна Юрку даўно, але паказаць свае пачуцці не дазваляла ёй самалюбства, не пачувалася яму роўняй: ён гаспадар, а яна незможная памочніца...

Ён гэта разумеў і вырашыў рыхтавацца да вяселля. І толькі ў апошні дзень, калі трэба будзе ў касцёл ехаць, сказаць ёй, хто тая яго абранніца.

— Вось табе дар за дар! І я ж плакаў з-за цябе; вось табе каромысла, вось табе «татусь»!

Помсціў, але за тое каромысла кахаў яе яшчэ мацней; адчуваў, што, каб яна тады сваім пачуццям волю дала, наўрад была б яму такой дарагой. Калі клаўся, марыў пра яе, вочы прымружыўшы, нібы бачыў яе, з нахмуранымі вейкамі, гнеўную,

21 (13)

СПАДЧЫНА

што пагражала яму, баронячы свой гонар і годнасць.

— Ганутка, — сказаў ён ёй зранку, — дапаможаш мне рыхтавацца да высялення; сёння трэба солада ўмачыць, вымыць бочкі на піва, а я паеду да млына, трэба пшаніцу на пірагі змалоць.

— Добра, татусю, — каротка адказала Ганутка, тады дадала: — А калі высялле?

— Праз тры тыдні, — адказаў Юрка і, узяўшы з крука каптур, выйшаў праз дзверы.

Юрка вярнуўся позна, прывёз гару пакупаў і двух габрэйчыкаў, тыя тады пачалі пакоі паперай аббіваць. Паперы былі і з кветкамі, і без іх, але ўсе прыгожыя. Аднак Ганутку не цешыла тое ўпрыгожванне, працавала, спрабуючы адолець сваю маркоту, але марна!

— Ці ж яна нічога яму не казала? Як я сваё абяцанне споўню? — думала Ганутка. — Паабяцала... дзеткі-нябогі!.. Ён каго сабе знойдзе, але дзеці якую матку атрымаюць!

І заплакала Ганутка, шкадуючы, вядома, дзяцей...

— Буду дапамагаць ім двум, якая будзе, такая будзе, — пацярплю, пакуль дзеці падраснуць, — вырашыла дзяўчына. — Паабяцала нябожчыцы і стрымаю слова!

Часам апаноўвала яе іншая думка, але дзяўчына з той думкай змагалася. Пасля таго здарэння паміж імі, калі ўсё сказала ксяндзу, стары ойча нават увышкі падскочыў у спавадальні.

— Трэба любіць Бога! Як ты, бессаромная, можаш казаць, што кахаеш мужчыну! Пасланец пекла пасеяў сваё семя ў тваё сэрца, каб душу апанаваць! Пакайся, маліся, святога духа прасі — даруе!

Ганутка малілася, пасцілася, урэшце пачала сумнявацца, ці каханне, якое апанавала яе сэрца, гэта сапраўды пасеянае бесам семя.

А час бег. Ужо апошняя нядзеля прыйшла. Юрка з касцёла прыехаў позна, як заўсёды, і прывёз вялізную скрыньку. Нешта незвычайнае ў ёй было, бо, везучы, яе на каленях трымаў, а, унёсшы ў хату, у пакой на стол паставіў...

Прышоў прызначаны дзень. Юрка узяўся на досвітку і ўпершыню падняў Ганутку.

— Ганутка, уздымайся, галубка! — сказаў, прыадчыняючы дзверы каморы.

Яна спужалася, падскочыла з ложка; гэтай ноччу зусім не спала, плакала, малілася, марыла...

— Хадзі сюды, Ганутка, — сказаў, калі яна выйшла, і, наблізіўшыся, узяў яе за абедзве рукі.

— Ганутка, хадзем у пакой, я... хачу нешта табе паказаць.

Голас яго неяк дзіўна гучаў, Ганутка сама не ведала, што з ёй робіцца, і, не прырачачы, пайшла, куды вялі.

Юрка раптам павярнуўся, каб паглядзець у твар дзяўчыны, і сказаў:

— Ганутка, чаго мы гэтак сябе мучаем! Годзе сябе падманваць! — Ганутка заміргала вачыма, хочучы стрымаць слёзы, ён далей працягваў: — Я кахаю цябе і ты мяне; памерлая мая жонка прызначыла цябе на сваё месца за матку для дзяцей. Вось усё падрыхтавана, апранайся, сёння наш дзень!

Тут Юрка адчыніў скрыньку і выняў белую шаўковую кашулю, даўгі валом з вянком — усё гэта паклаў на стол, сам сабой задаволены.

— Што гэта значыць? — спытала глухім голасам Ганутка.

— Гэта значыць: апранайся, даражэнькая, паехалі да касцёла... Вечарам ты ўжо тут гаспадыня будзеш! — сказаў Юрка і захацеў яе прытуліць.

Ганутка стрымала яго, адхіліўшы рукі, і сур'ёзна вымавіла:

— Як гэта? Якую тут ласку ты робіш?

— Як ласку? — запытаўся разгублены Юрка.

— Дзякуй за добрае сэрца, але я сёння пайду! Я не з пня сабакам вычхатая, не, не... Хоць сэрца гручочка, я пакпіць з сябе не дам!

Юрка не верыў сваім вушам. Як вінаваты перад суддзём заціх нясмелы, разгублены. Стаялі так абое адзін перад адным і маўчалі, нарэшце Юрка нясмела прамовіў:

— Ганутка, якая ты дзіўная, я думаў...

— Трэба не думаць, а пачалавечы рабіць! — перапыніла Ганутка. — Я маю матку, трэ' было да яе з якім чалавекам ісці, і я, хоць нябога памочніца, змагла б табе не горш за іншую дзяўчыну на шыю гальштук навязаць; але не, ты, баронячы сваю ганарыстасць, робіш не пачалавечы, а інакш, думаючы, што нябога памочніца, пабачыўшы твае ўпрыгожванні, кінецца табе ў ногі, пацалуе рукі, апранецца і паедзе на высялле! Зусім не! Я таксама чалавек, не пень. Юрка, Бог бачыць, я кахаю цябе, але бывай, я сёння пайду!

— Ганутка!
— Годзе, годзе! Пашукай сабе якую жанчыну, каб было каму гаспадарку абыходзіць і з дзецьмі рупіцца, а я пайду свайго вузельчыка вязаць! — сказала Ганутка і выйшла з пакоя.

Юрка застаўся стаяць, здзіўлены, зусім агаломшаны.

— Дурань я, чысты дурань! — вырашыў урэшце і пайшоў шукаць Ганутку.

Дзяўчына ўжо вязала свой вузельчык, калі Юрка увайшоў у яе камору; увайшоў і, стаўшы ля дзвярэй, не ведаў, што сказаць, як патлумачыць свае паводзіны. Яна, быццам не бачачы яго, збіралася сур'ёзна, з нахмуранымі бровамі, як тады...

— Не злуй, Ганутка, я... я хацеў табе адпомсціць за цяжкую абразу; ты ж сама ведаеш... я мужчына, але ж плакаў... плакаў...

— Не было за што помсціць, — заўважыла Ганутка. — Ты скажы, хіба тады, каб не схпіла каромысла на цябе, ці сапраўды пакахаў бы мяне? Ці надумаў бы са мной жаніцца?

Юрка задумаўся, тады сказаў:

— Магчыма, што не.

— Кроў не вада, сэрца не камень, абодва здурніліся; я зразумела і адолела сваё незаконнае пачуццё, ты ж, мужчына, не зразумеў. Чаму?

Узяла Ганутка вузел і выйшла; стрымаць ён не насмеліўся, праводзіў яе поўнымі слёз вачыма, а калі не было ўжо яе ў двары, сеў на парог і, апусціўшы галаву ды схваўшы твар рукамі, даў волю слязам...

— Хай будзе пахвалены! — сказала цётка Марта, уваходзячы ў хату, і, пабачыўшы Юрку, што сядзеў на парозе каморы, рукамі ўзмахнула: — Ну, што ж табе

Помнік пісьменніцам у Вільні.

зрабілася, Юрчка?! Як прасіў, прыйшла пагаспадарыць, пакуль з касцёла вернецца; аджа замест выселі васьмь табе што!

Цётка Марта ведала пра ўсё і Юрчку задуму заўсёды ганіла. Цяпер ясна зразумела, што здарылася.

— Ці я табе не казала, Юрчка? Пнём, а не дзеўкай была б, каб такім чынам паехала. Пнём, не дзеўкай!

— Хай тады бес адыме ўсё!.. Дзеці, прагнуўшыся, стаялі, адзін да аднаго тулячыся, і глядзелі, пальчыкі ў рот засунуўшы, спрабуючы адгадаць, што здарылася, — адчувалі нешта незвычайнае, але запытаць не насмеліліся...

Юрка цяпер рэдка дома бываў, а калі і прыходзіў, дык словам не адзываўся. Часцей п'яны кідаўся ў ложак, а, выспаўшыся, ішоў ізноў выпіць.

Аднойчы, прыйшоўшы дахаты, пабачыў прыпалах: суседскія жанчыны плакалі. Першы сказ, які ён пачуў, калі ўвайшоў, зацапіў яго сэрца.

— Не дай, Госпадзе, дзецям без маткі застацца; калі бацька памірае — дзеці паўсіроты, але без маткі дык ужо сапраўдныя нябогі!

— Вядома, кажуць жа, што мужык толькі пры добрай жонцы чалавек. Во' і гэты, здаецца, калі жонка была, сур'ёзны быў, а толькі памерла — і сур'ёзнасць бес адняў?

— Цыц, прыйшоў, глядзі!..

— Што тут здарылася? — запытаў Юрка, азіраючыся.

— Што здарылася? — рэзка абазвалася цётка Марта. — Эйвачка ў сажалцы тапілася!

— Езус Марыя! — заломваючы рукі, застагнаў Юрка і, гайдаючыся, паўтараў: — Эйвачка! Эйвачка!

Эйвачка была жывая, але не пазнала бацькі, які, прытуліўшыся да ложка, глядзеў на яе, паўтараючы:

— Эйвачка, рутавая галіначка! Эйвачка-лілеечка! Эйвачка!..

Раптам, бы ачомаўшыся, закрычаў:

— Лекара! Лекара везці! Жыццё пакладу, але толькі Эйвачку падыму! Цётка, цётка Марта! Пашлі каго, хай едзе!

Неўзабаве прыехаў лекар.

— Доўгая і цяжкая хвароба, — сказаў, — вялікага догляду трэба. Каторая тут матка? Скажу, чаго рабіць.

— Няма маткі, — адказала цётка, — каб была, дык і не пусціла б дзіця тапіцца! Я тут цяпер.

— Ну, дык вы звяжайце, што скажу, — лекар пачаў распавядаць, як з хворай паводзіцца, чым карміць. Тады дадаў: — Калі ўсё выканаеце, дзяўчынка праз тыдзень скакаць будзе! Небяспекі няма.

Юрка не адыходзіў ад даччынага ложка. Неспакойна праз акно ўзіраўся, чакаў, калі прыедзе сусед з лекамі.

Эйвачка спала, была моцна чырвоная, дыхала часта і раз-пораз бы плакала праз сон.

— Эйвачка, птушачка! Што з табой, Эйвачка? — пытаўся Юрка.

Дзяўчынка адплюшчыла вочы, азірнула і зноў заплакала.

— Чаго плачаш, маленькая? Чаго хочаш? Скажы хоць слоўца! — маліў бацька.

Дзяўчынка ўздыхнула і ў слязах сказала:

— Дзе Ганутка? Я Ганутку хачу!

Юркаў твар пачырванеў.

— Не плач, — сказаў, — я пайду і прывяду Ганутку. Цётка, пабудзь ля дзяўчынкі!..

Запрэг коней і паехаў у іншую вёску. Ехаў неспакойны, няпэўны, што выканае дадзенае дачце слова.

— А калі не паслухае?.. Эйваччы пагоршае, глядзі, памрэ, — думаў, — Божачка, не карай так балюча! Божачка, не карай! — паўтараў, б'ючы коней.

***

Ужо быў надвечорак, калі Юрка з Гануткай уехаў у свой

двор. Эйвачка спала і не чула, што Ганутка стаяла пры яе ложку. Дзяўчынка спала, але сэрцайка і думкі працавалі, бо зноў пачала плакаць і Ганутку згадваць.

— Я тут, Эйвачка, ля цябе, не плач, маленькая! — прамовіла ціха Ганутка, пагладжваючы яе галоўку.

Дзяўчынка пасміхнулася і працягнула абедзве рукі:

— Ганутка, Ганутка, дзе ты была? Мне так сумна было, і Яніку сумна, і татулю сумна, усім блага было без цябе, пацалувай мяне, Ганутка!

Увайшоў і Юрка. Эйвачка, пабачыўшы бацьку, сказала:

— Ідзі сюды, татусю, пацалувай Ганутку, прасі, каб ад нас не ішла, каб заўсёды была!

Юрка круціў у руках каптур, а Эйвачка зноў паўтараў:

— Татусю, пацалувай Ганутку, прасі, каб ад нас не ішла, татусю, — і пачала плакаць, раздражнёная непаслухмянасцю татусі, які, стоячы на месцы, чырванеў і не хацеў цалаваць.

— Ціха, ціха. Не плач, Эйвачка; ідзі сюды, татусю, — сказала Ганутка, — ідзі сюды!..

Юрка наблізіўся, пахіліўся да Эйвачкі, пацалаваў яе, пагладзіў, а яна, абняўшы бацькаву шыю, ціха запытала:

— А чаму Гануткі не цалуеш? — Ганутка зазлуе, — адказаў ціха бацька.

— Ганутка, ці ты не кахаеш татулю? За што не кахаеш?

— Кахаю, Эйвачка, кахаю; ідзі сюды, татусю, — сказала, — ад вас я нікуды не пайду, чаго мучыць дзіцёнка!..

Юркаў твар прасвятлеў, ён падшоў да Гануткі, абняў яе.

— Ганутка мая! — сказаў, цалуючы яе узрушана.

Янік, які дагуль ціха сядзеў у куце, ускочыў на ложак і закінуў рукі на Ганутчыну шыю.

— Ганутка, ты больш не пойдзеш ад нас? А цёткі казалі, што ты ўжо не прыйдзеш і Эйвачка памрэ, а тата нап'ецца і зняме ў той гразі. А я таго страшна баюся.

— Лухту цёткі казалі! — перапыніў Юрка. — Ганутка цяпер будзе нашай мамай. Эйвачка хутка акрыяе, і ўсе весела зажывем.

— Татусю, і ты ніколі больш не прыйдзеш дахаты такі страшны, як... —

— Не, не, дзіцятка! — перапыніў Юрка.

— Татусю, — сказала Эйвачка, — я ўжо здаровая; вазьмі скрыпку, заграй як калісьці! — тады, да Гануткі развярнуўшыся, сказала, — Ці ведаеш, Ган.. мамачка, мы ўжо даўно пацераў не мовілі, ані за вечны спакой душачкі той мамачкі не маліліся, — паскардзілася сірата.

— Цяпер штодня будзем мовіць, маленькая мая, цяпер спі, адпачывай і выздараўляй!

Эйвачка, прымружыўшы вочкі, ласкава пасміхалася, Ганутка гладзіла яе галоўку.

Промень сонца, якое спускалася на захад, прасклінула праз акно, асвятляючы тых, хто сабраўся пры ложку хворай.

— Бог нам сваё бласлаўненне шле, Ганутка, — сказаў Юрка, надзяючы залаты прысцёнак на палец дзяўчыны. — Мая, — сказаў ціха.

— Твая, — згодна дадала Ганутка, — твая, да сівага валаска, да труннай дошачкі.

1921 г.

З летувіскай мовы пераклаў
Алесь МІКУС.

ДЫЯЛОГ

22 (14)

▶ ГУТАРКА

Арнольд МАКМІЛІН: «СПАДЗЯЮСЯ ПРЫЕХАЦЬ У КАСТРЫЧНІКУ З ЖОНКАЙ І КНІГАЙ»

З прафесарам славістыкі Лонданскага універсітэта Арнольдам Макміліным сустрэцца падчас тыднёвага прыезду на Беларусь не так проста. Шчыльны графік вядомага крытыка і знаўцы беларускай літаратуры распісаны пагадзінна. А шматлікія сустрэчы з літаратарамі зусім не ўкладваюцца ў тэрмін знаходжання прафесара на Беларусі. Але ж спадара Арнольда можна сустрэць на адным з музычных канцэртаў ці імпрэзе. Захапленне музыкой, па словах прафесара, гэта асобная любімая сфера цікаўнасці:

— Я вельмі люблю музыку, таму не губляю магчымасці патрапіць і ў беларускую філармонію, — дзеліцца спадар Арнольд у інтэрв'ю UFF-by.org.

— Вось зараз вырашыў схадзіць на канцэрт мандаліннай і гітарнай музыкі. Мне ўвогуле

падабаецца класіка і найперш творчасць Іагана Себасцьяна Баха. Сучасная музыка падабаецца выбарачна: не люблю, калі музыканты «шумяць»...

— *Музыка, напэўна, другое захапленне пасля літаратуры?*

— Літаратура — гэта іншае. Пра музыку я пачаў пісаць падчас 100-годдзя ад нараджэння А.С. Пушкіна — даклад «Пушкінская лірыка ў руках рускіх кампазітараў». І гэта быў самы паспяховы даклад майго жыцця! Я ездзіў па Амерыцы, Францыі, Германіі, Швейцарыі... Потым былі «Гогалеўскія Пецябурскія апавяданні і музыка» і «Дастаеўскі і музыка». Шастаковіч, напрыклад, лічыў, што ў Дастаеўскага музыкі было значна больш, чым многія думалі.

Аўтарытэты замежны беларусіст Арнольд Макмілін пачынаў з вывучэння расійскай літаратуры і філалогіі. Але, зацікавіўшыся тэмай, напісаў дысертацыю пра лексіку беларускай мовы XIX стагоддзя. Ужо ў 1977 годзе з'явілася першая манаграфія пра беларускую літаратуру ад вытокаў і да XX стагоддзя. Дзве апошнія кнігі — «Беларуская літаратура ў 50-60-

я гг. XX стагоддзя» і «Беларуская літаратура дыяспары» — былі перакладзены з ангельскай на беларускую мову і выйшлі ў Беларусі.

Сам спадар Макмілін валодае сямю мовамі, сярод якіх, вядома, і беларуская. Праўда, як кажа літаратуразнавец, «51 тыдзень размаўляю з жонкай па-расійску і толькі 1 тыдзень тут па-беларуску». Затое, прыязджаючы на Беларусь, паспявае папрактыкаваць мову, пабачыць сваіх сяброў з літаратурнага, навуковага і журналісцкага колаў, даведацца пра літаратурны працэс.

— Я спрабую зразумець вашу складаную «падвойную» сітуацыю. Для мяне дзіўна, калі чалавек шырока мысліць, але працуе ў арганізацыі, якая супярэчыць ягоным перакананням. На гэта мой добры сябар Адам Мальдзіс сказаў вельмі дарчы: найважней, што людзі пішуць, а не дзе пішуць.

Гуляючы па вуліцы, спадар Арнольд Макмілін мімаволі ідзе хутка, і толькі звярнуўшы на гэта ўвагу, ўсміхаецца — «звычка!» Зрэшты, на пытанне, ці падабаецца гасцю з Лондана гуляць па вечароваму Мінску, адказ атрымліваецца шчыры:

ФОТА: ІФ

— Асвятленне будынкаў — крыху недарэчнае. Такое адчуванне, што асвятлялі ўсё, што пад руку пападзецца, не зважаючы на пекнасць, стыль ці прыгажосць. Тым больш, калі ў вас такія клопаты пра энергазберажэнне, для мяне гэта дзіўна. Але сам горад, безумоўна, прыемны.

Цяпер Арнольд Макмілін шчыльна працуе над кнігай па беларускай літаратуры перыяду ад 70-х гадоў і да сучаснасці. Планае знайсці выдавецтва і прэзентаваць працу ўжо восенню:

— Спадзяюся прыехаць у наступны раз дзесьці ў кастрычніку з жонкай і кнігай. Даследаванне будзе пачынацца з Барадуліна і Стральцова — яны самыя старэйшыя ў кнізе. Далей размова ідзе пра два Саюзы пісьменнікаў, пра сучасную сталічную і правінцыйную літаратуру. Вось толькі што кончыў раздзел п'ес для сцэны і друку. Потым будзе БумБамЛіт і сучаснікі руху, чатыры паэты і

пісьменніцы, сярод якіх Віка Трэнас і Валажына Морт, а таксама, разам з імі, Андрэй Хадановіч. Асноўную працу вяду ў Лондане — у Скарынаўскай і Брытанскай бібліятэках. Бо сам пісьменнік нічога не скажа пра сваю творчасць. Нават калі сяброўскія адносіны — гэта яшчэ не значыць, што хутчэй зразумееш кнігу.

— *А вы чытаеце беларускія аўтары, якія пішуць па-расійску?*

— Я лічу, што аўтары, якія пішуць па-расійску, — расійскія пісьменнікі. Хаця, напрыклад, не лічу ўсіх, хто піша па-ангельску — ангельскімі пісьменнікамі. (Усміхаецца.) Калі праца над кнігай будзе завершана, наступны восеньскі прыезд стане яшчэ больш насычаным...

Але прафесар мяркуе не забываць адвесці вечар для канцэрту альбо беларускага тэатру.

Юлія МІХАЛЮК

▶ НАВІНА

ЧАЦВЁРТЫ «ПАНЯДЗЕЛАК» СУПОЛКІ «ЛІТАРАТАР»

Чарговая творчая справаздача творчай суполкі «Літаратар» матэрыялізавалася ў альманаху «Панядзелак».

Чаму панядзелак? Менавіта ў гэты дзень маладыя паэты і празаікі збіраліся (пакуль была такая магчымасць) на сустрэчы ў Доме літаратара, каб абмеркаваць новыя творы, падыскупаваць, паслухаць парады больш вопытных сяброў. Альманах «Панядзелак» — чацвёртае па ліку выданне, у якім сабраны лепшыя творы сяброў літаратурнай суполкі пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў. На гэты раз яго старонкі прадстаўлены для твораў амаль сарака сяброў творчага аб'яднання «Літаратар».

Сёння творчая суполка аб'ядноўвае ледзьве не 200 маладых паэтаў і празаікаў з розных куткоў Беларусі, якія пішуць як на беларускай, так і на расійскай мовах. За час існавання гэтай своеаблівай літаратурнай школы больш за 60 «навуцэнцаў» сталі сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў, выдалі ствае кнігі.

Шмат гадоў нястомным кіраўніком і настаўнікам творчай моладзі з'яўляецца пісьменнік, колішні рэдактар лікві-

Сябры суполкі «Літаратар» каля страчанага Дома літаратара.

даванага часопіса «Першацвет» Алякс Мясарэнка. «Семнаццаць гадоў ужо я займаюся з моладдзю, і гэта мая любімая праца. Аднойчы Анатоль Сыс сказаў мне: «Вучы дзяцей і сам не забывайся вучыцца ў іх». І гэта сапраўды ёсць. Я і дня не кіраваў бы літаб'яднаннем, калі б не чакаў прыходу таленавітых дзяцей. А яны заўсёды з'яўляюцца. Я вяду адмысловы журнал, куды запісваю і прозвішчы, і гады нараджэння сваіх выхаванцаў, іх далейшы шлях, і магу засвед-

чыць: больш за 60 удзельнікаў «Панядзелку» сталі сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў. А ў шэрагах новастворанага праўладнага пісьменніцкага саюза — ніводнага майго выхаванца», — так распавядаў Алякс Герасімавіч у інтэрв'ю для Радзё Свабода.

З твораў сяброў «Літаратара» можна — акрамя вышэйназваных альманахаў «Панядзелак» — азнаёміцца на адмысловым сайце <http://litaratar.narod.ru>.

С. СЫС.

ЛЕПШЫ ПІСЬМЕННІК- ФАНТАСТ ЕЎРОПЫ — БЕЛАРУСКА

На штогадовым фестывалі фантастычнай літаратуры «Еўракон» «лепшым новым аўтарам» за раман «Ганітва» была нядаўна названая празаік з Гомеля Ніка Ракіціна. Аўтару быў перададзены дыплом і бронзавы медаль.

Уганараваны раман беларускай аўтаркі выйшаў у Рызе, а пісаўся, як прызналася Ніка Ракіціна карэспандэнту «Комсомольской правды» в Беларусі, сябру Саюза беларускіх пісьменнікаў Глебу Лабідзенку, «на прыступках Гомельскага палаца Румянцавых і Паскевічаў». Падзеі фантастычнага рамана «Ганітва» заснаваны на беларускіх гістарычных рэаліях, а ўзорамі былі творы Уладзіміра Караткевіча. «Яшчэ калі я вучылася ў 4-м класе, бацька падсунуў мне «Дзікае паляванне караля Стаха» і «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», — прызналася Ніка. — І я назаўсёды зачаравалася старадаўнімі рэаліямі і словамі!». А яшчэ ёй дапамагалі энцыклапедычны даведнік «Беларуская міфалогія» і гістарычныя дакументы — дзеля дэталёвай дакладнасці...

У «Ганітве», не зважаючы на фантастычнасць, — пазнавальныя для беларускага вуха назвы і мясцовасці: горад Омель, вёскі Строчыцы, Наўліца. Ды і апісаная краіна Лейтава — як адгалосак гістарычнай Літвы...

Ніка Ракіціна кіруе кружком НЛА (Незвычайнае літаратурнае аб'яднанне) пры Гомельскім абласным палацы творчасці дзяцей і моладзі. У 1994 годзе яна стварыла ў Гомелі рыцарскі клуб. Каб ведаць, пра што піша, яна навучылася ездзіць верхам на кані.

Фестываль фантастычнай літаратуры «Еўракон» праводзіцца з 1972 года. Яго ладзіць Еўрапейскі саюз навуковай фантастыкі. Штогод фестываль праходзіць у адным з еўрапейскіх гарадоў. У розныя гады лаўрэатамі фестывалю былі вядомыя сёння пісьменнікі Станіслаў Лем, браты Стругацкія, Чынгіз Айтматаў, Карэн Шахназараў.

Кніга Нікі Ракіцінай выйшла па-расійску. На фестывалі яна атрымала прапанову надрукаваць «Ганітву» па-ўкраінску. Аўтар спадзяецца, што раман будзе апублікаваны на Радзіме — і па-беларуску. Чаго разам з новымі поспехамі «Літаратурная Беларусь» і жадае таленавітай гамяльчанцы.

▶ ЮБІЛЕЙ

Андрэй Вазнясенскі:

«ДАЙЦЕ МНЕ ДАГАВАРЫЦЬ...»

75-гадовы юбілей адзначыў вядомы расійскі паэт Андрэй Вазнясенскі. Ён нарадзіўся 12 траўня ў Маскве ў сям'і гідраінжынера. У чатырнаццаць гадоў паслаў свае вершы Барысу Пастарнаку — і да смерці «перадзелкінскага адзінотніка» быў ягоным малодшым сябрам.

А.Вазнясенскі скончыў у 1957 г. Маскоўскі архітэктурны інстытут. Першыя вершы апублікаваў у 1958-м. Паэта называлі не толькі вучнем Пастарнака, але і «апошняга футурыста» Сямёна Кірсава. Першы зборнік «Мазаіка», выдадзены ва Уладзіміры, наклікаў гнеў савецкіх уладаў. Рэдактару кнігі звольнілі з працы і нават хацелі знішчыць наклад. Другі зборнік «Парабала» адразу стаў бібліяграфічнай рэдэкацыяй.

У той час Нікіта Хрушчоў у змаганні з мацёрнымі сталіністамі дапускае ідэалагічныя пслабленні. У СССР на стадыёнах ладзяцца шматлікія паэтычныя вечарыны, падобныя на антысталінінскія мітынгі. Праходзіць легендарная вечарына ў Політэхнічным, дзе гучаць радкі А.Вазнясенскага: «Пожар в Архитектурном/Пылайте высоко/Коровники в амурах/Райкомы в роккоко».

Затым камуністычная ўлада ў ідэалагічным прэсінгу мастацтва звяртаецца да сталінізму. На А.Вазнясенскага разам з Яўгенам Еўтушэнкам і Бэлай Ахмадулі-

най абвальваецца дзяржаўная няміласць самога генсека СССР. На сустрэчы з дзеячамі мастацтва пад апладысменты залы Хрушчоў крычыць на «вялікай і магутнай»: «Убирайтесь вон, господин Вознесенский, к своим хозяевам! Я прикажу Шелепину, и он подпишет вам заграничный паспорт!».

А.Вазнясенскі падчас публічнага разгону цвёрда паўтараў: «Дайце мне дагаварыць».

Паэт сыходзіў з трыбуны ў нябыт. Дапамагло заступніцтва прэзідэнта ЗША Кэнэдзі, які патэлефанаваў Хрушчова асабіста і папрасіў змякчыць лёс паэта. А.Вазнясенскаму дазволілі выехаць у ЗША для выступу...

На вершы паэта ў розныя часы былі напісаныя папулярныя эстрадныя песні: «Мільён пунсовых ружаў» і інш. Лірыка-драматычная паэма «Юнона і Авось» на музыку Рыбнікава дагэтуль не сходзіць са сцэны.

У 1978 г. А.Вазнясенскі атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР. Ён — ганаровы член дзесяці акадэміі свету.

Свой новы юбілей 14 траўня паэт адзначыў у Тэатры-студыі Пятра Фаменкі. У вечарыне бралі ўдзел мастак-анімаатар Аляксандр Пятроў, піяніст Яўген Кісіц, рэжысёры Марк Захарав і Юры Любімаў, кампазітар Аляксей Рыбнікаў.

Праз тое, што авангарду ў вершах А.Вазнясенскага надаюцца рысы класікі, яго называюць патрыярхам паэтычнага авангарда. Метафарычнае багацце лірыкі А.Вазнясенскага ў тым, што ён у супрацьлегласць апавядальнасці і складанаму сінтаксісу сцвярджае лаканізм, дынаміку, фрагментарнасць. Цяжка знайсці паэта з такімі экстравагантнымі і запамінальнымі рыфмамі (акром беларускага мастра Рыгора Барадулліна). Пабрацім метафары, А.Вазнясенскі і сам падобны да яе, паколькі метафара — гэта і ёсць узнясенне.

А яшчэ ён — і аксюмаран: ад шаленства генсека Хрушчова да прэзідэнцкага віншавання Мядзведзева прайшло нядоўгае паўстагоддзя... «Паэт, нададзены яркай, сапраўды ўнікальнай здольнасцю, Вы сталі «певаком сваёй эпохі», падарыўшы чытачам нямала выдатных твораў. Усе яны адрозніваюцца сапраўднай глыбінёй і праніклінасцю, нясуць у сабе магутны зарад духоўнасці і эмацыйнасці», — адзначаецца ў віншаванні новага расійскага лідэра.

У свае 75, маючы праблемы з голасам, Андрэй Вазнясенскі паранейшаму піша і можа паранейшаму запатрабаваць у любога ўладара: «Дайце Мне дагаварыць!».

С.П. Выкарыстаны матэрыялы <http://ru.wikipedia.org>, GZT.RU, ИА «Росбалт», ИТАР-ТАСС.

▶ ПОШУК

ДЗЕ ЦЕЛА ШЫЛЕРА?

Навукоўцы не знайшлі цела драматурга і паэта Фрыдрых Шылера ў ягонай магіле...

Група нямецкіх і аўстрыйскіх медыкаў і антрапологаў, якія даследавалі чэрап Фрыдрых Шылера, пахаванага ў Ваймары, прыйшла да высновы, што ён належаць іншаму чалавеку.

Яшчэ адзін чэрап, які таксама верагодна мог быць чэрапам Шылера, паводле аналізу ДНК, таксама аказаўся нейчым яшчэ,

піша газета The Guardian. Па звестках агенцтва Associated Press, змешчаны ў ваймарскай магіле скілет Шылера з'яўляецца фальшыўкай: ён складзены з костак некалькіх розных людзей. Дзе ж знаходзяцца сапраўдныя парэшткі аўтара «Марыі Сцюарт» і «Валенштэйна», невядома.

Вядома, што Фрыдрых Шылер памёр у 1805 годзе і быў пахаваны ў Ваймары ў агульнай магіле. У 1826 годзе бургамістр горада вырашыў перапахаваньне паэта з ушана-

ваннямі, але падчас эксгумацыі з агульнай магілы было вынята 23 чэрапы. Самы вялікі з іх палічылі прыналежным Шылеру. У 1911 годзе медык Аўгуст фон Фрорышпрад'явіў грамадскай яшчэ адзін «сапраўдны» чэрап Шылера. Сучасныя медыкі вывучылі два чэрапы, параўноўваючы іх ДНК з ДНК сваякоў паэта: ягонай сястры, сына і ўнука, а таксама з узорамі ДНК валасоў самога Шылера. Усе аналізы паказалі на тое, што тканкі парэшткаў належалі розным людзям.

Па меркаванні даследнікаў, не выключана, што парэшткі Фрыдрых Шылера маглі быць выкрадзенымі з магілы яшчэ ў XIX стагоддзі.

▶ MEMORIA

НЯМА РЫМЫ КАЗАКОВАЙ

19 траўня ў падмаскоўным санаторыі «Перхушкава» на 77-м годзе жыцця раптоўна адышла вядомая руская паэтэса, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Масквы Рыма Казакова.

Рыма Фёдаруна Казакова нарадзілася ў Севастопалі 27 студзеня 1932 года. Раньне дзяцінства правяла ў Беларусі, школьныя гады — у Ленінградзе, дзе ў 1954 скончыла гістарычны факультэт

універсітэта. Працавала ў Хабардзінскай выкладчыкам, рэдактарам студыі кінахронікі.

Першыя вершы былі апублікаваныя ў 1955 годзе, а ўжо ў 1958-м выйшаў паэтычны зборнік «Встретимся на Востоке». У 1964 г. Р.Казакова скончыла Вышэйшыя літаратурныя курсы пры Саюзе пісьменнікаў СССР, з 1960-х гадоў жыла ў Маскве. У 1976-1981 гадах была сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў СССР.

Рыма Казакова — аўтар дзесяткаў зборнікаў вершаў, сярод

якіх, «Там, где ты», «Стихи», «Пятницы», «В тайге не плачут», «Елки зеленые», «Снежная баба», «Помню», «Набело», «Страна Любовь», «Пробный камень», «Сойди с холма», «Сюжет надежды». У сваёй творчасці паэтэса абапіралася на лепшыя традыцыі фальклору, гарадскога рамана, айчынай лірыкі XX стагоддзя. На вершы Рымы Фёдаруны напісана шмат папулярных песняў. Рыма Казакова вядомая як публіцыст і перакладчык паэзіі з абхазскай, беларускай, літоўс-

▶ ЛІТІНФАРМ

19–23 траўня ў Днепрапятроўскай вобласці Украіны адбылося штогадовае Міжнароднае Шаўчэнкаўскае свята «У сям'і вольнай, новай...». Паўднёвая суседка Беларусі годна на дзяржаўным узроўні адзначыла сваю павагу да лепшага сына Украіны.

Ўдзел у мерапрыемствах ад Саюза беларускіх пісьменнікаў прыняў пісьменнік Алесь Рыбак.

У Валгаградскай вобласці Расіі з 13 па 26 траўня прайшлі Дні славянскай пісьменнасці і культуры, прысвечаныя асветнікам і стваральнікам славянскага алфавіту Кірылу і Мяфодзію.

Дні славянскай пісьменнасці адкрыліся імпрэзамі, прысвечанымі 20-гадзю з дня стварэння Валгаградскага філіяла Расійскага фонду культуры. Грамадскае аб'яднанне, якое ўзначальвае прафесар Васіль Супрун, з'яўляецца арганізатарам фестывалю «Святая Русь», Пушкінскіх дзён, выпускае кнігі. У рамках дзён славянскай пісьменнасці і культуры ў Валгаградскай вобласці адбыўся фестываль песняў і народных традыцый «Славянскі дыван», вечарыны ўкраінскай, чэшскай і славацкай культур, XX Кірыла-Мяфодзьеўскія чытанні, канферэнцыя студэнтаў «Святые Кірыла і Мяфодзий — заступники земли Нижней Волги і Дона», канцэрты, выставы народнага майстэрства, кірмашы рускіх страваў.

Студэнты бралі ўдзел у алімпіядзе па філалагічных дысцыплінах. У мерапрыемствах былі задзейнічаны дзеячы навукі, культуры, мастацтва, прафстаўнікі адміністрацыі рэгіёна, Валгаградскай епархіі Рускай Праваслаўнай Царквы, грамадскіх арганізацый, нацыянальна-культурных аб'яднанняў, студэнты і школьнікі.

Кароль Іспаніі Хуан Карлас I уручыў аргентынскаму паэту Хуану Гельману прэмію Мігеля дэ Сервантэса, найпрэстыжную літаратурную прэмію іспанскамоўнага свету. Аўтар больш 20 паэтычных зборнікаў, Гельман пачаў пісаць вершы ў дзяцінстве. У адным інтэрв'ю, апублікаваным іспанскай газетай «Эль Паіс», Гельман успамінаў: «Калі мне было 7 ці 8 гадоў, мой старэйшы брат чытаў мне вершы Пушкіна на расійскай мове. Я ўцякаў у далёкі кут хаты і там праводзіў доўгія гадзіны, заваяваны музыкай вершаў, у якіх я не разумеў ні слова»...

Сталі вядомыя фіналісты расійскай літаратурнай прэміі «Нацыянальны бэстселер»: «Грэх» Захара Прылепіна, «Чалавек з яйкам» Льва Данілікіна, «Спаць і верыць: блакідны раман» Андрэя Тургенева, «Людзі з чыстым сумленнем» Ганны Казловай, «Мезенцэфалон» Юрыя Брыгадзіра і «Два куфары, бірузовы і нефрытавы» Аляксандра Сякацкага. Узнагароджанне пераможцаў адбудзецца 6 чэрвеня ў Санкт-Пецярбурзе. Галоўны прыз — 10 тысяч даляраў. Акрамя таго, кнігу лаўрэата выдадуць тыражом 50 тысяч асобнікаў. Памер заахвочальных прэмій — адна тысяча даляраў.

Напярэдадні 103-х угодкаў з дня нараджэння Міхаіла Шолахава па традыцыі прысуджання міжнароднай прэміі, якія носяць імя рускага пісьменніка. Аб гэтым паведаміў старшыня камісіі па прысуджэнні прэміі пісьменнік Юры Бондараў. Сёлета прэміяй адзначаныя масквічы Аляксандр Арцыбашаў, Аляксандр Бялоў, Святлана Ганчарова, Мікалай Нежынец, Мікалай Прусаў, а таксама Віктар Цясляроў з Волагды, Міхась Папоў з Архангельска, Леў Рабчыкаў з Сімферополя, Валерый Здобнікаў з Ніжняга Ноўгарада і Юван Шасталаў з Ханты-Мансійска.

У маскоўскім Цэнтральным ДOME літаратараў адбылася адзінаццатая цырымонія ўзнагароджання штогадовай літаратурнай прэміяй «Вянок». Яна заснаваная Саюзам пісьменнікаў Масквы і ўручаецца маскоўскім літаратарам, якія зрабілі значны ўнёсак у расійскую культуру. На вечарыне ўшаноўвалі лаўрэатаў цяперашняга года: крытыка і літаратуразнаўца Льва Аннінскага, паэтаў Сяргея Беларуса і Уладзіміра Вішнеўскага, кампазітара Аляксандра Журбіна, празаіка і публіцыста Аляксандра Нежнага.

У Тарускім музеі сям'і Цвятаевых прайшоў VI Цвятаеўскі дзіцячы літаратурны фестываль-конкурс. У намінацыі «Аўтарства» прынялі ўдзел каля 20 чалавек, якія прайшлі папярэдні адбор. Журы конкурсу пад старшынствам паэта Вадзіма Цярохіна вызначыла пераможцаў: у конкурсе паэтаў — Надзея Шманова (10-ы клас, вёска Крукава), у конкурсе празаікаў — Кацярына Сорх (8-ы клас, г. Процвіна) і Арсень Шылоўскі (10 клас, г. Таруса). У фестывалі прынялі ўдзел юныя музыкі, кампазітары і вакалісты.

кай, кабардзінскай, таджыкскай і іншых моў.

Развітанне з Рымай Казаковай адбылося ў чацвер у Цэнтральным доме літаратараў на Вялікай Нікітскай вуліцы. Грамадзянская паніхіда прайшла ў Вялікай зале ЦДЛ.

Прэзідэнт Расіі Дзмітрый Мядзведзеў выказаў спачуванні родным і блізім паэткі ў сувязі з яе сконам.

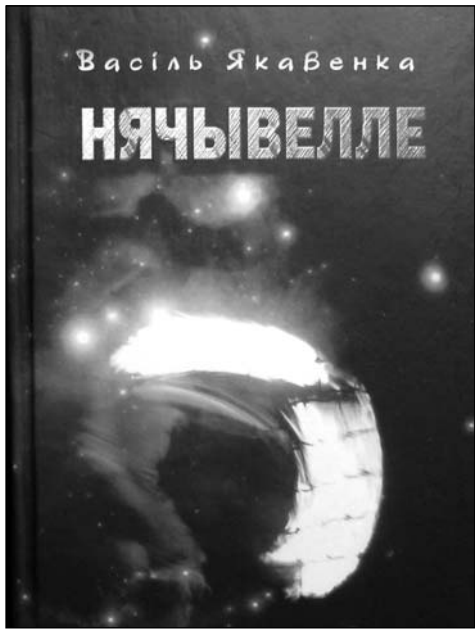
Рыму Казакову пахавалі на Ваганькаўскіх могілках Масквы.

Саюз беларускіх пісьменнікаў бязмежна смуткуе з прычыны смерці таленавітага Творцы, даўняй вернай сяброўкі беларускай літаратуры і нашай арганізацыі.

Сакратарыят СБП

▶ ПАЛІЦА

Васіль Якавенка. Нячывелле: Апавяданні і публіцыстыка. — Мн.: ГА БелСазС «Чарнобыль», 2008. — 432 с.

Новая кніга Васіля Якавенкі пацвярджае адкрыты характар аўтара і яго прагу праўдзівасці ў мастацка-публіцыстычным спасціжэнні жыцця. Па-сутнасці, гэта праграмадзянску шчыры водгук-хроніка на падзеі сучаснасці.

Першы раздзел кнігі склалі апавяданні, нарысы, публіцыстычныя артыкулы ды інтэрв'ю канца 80-х — да дзён сённяшніх. Другі раздзел — гэта незвычайная ў «аўтарска-кніжным жанры» хроніка «пераломнага або перабудовачна-адраджэнскага часу, які яшчэ не закончыўся». Яна адлюстравана публіцыстам у форме лістоў-зваротаў, пратаколаў БНФ, публіцыстычна-мастацкімі тэкстамі (некаторыя з іх — ананімныя...).

Многія тэксты — востра-палемічныя, смелыя. Некаторыя артыкулы-нарысы — крытычныя («дастаецца» ад аўтара і Зянону Пазыняку, і Нілу Гілевічу, і Мікалаю Чаргінцу, і іншым). Многія тэксты запрашаюць да дыскусіі. Да прыкладу — «Членджэр перабудовы». Большасць артыкулаў новай кнігі Васіля Якавенкі — пра наш няпросты літаратурны лёс («На Іслачы ведаць гуляе», «Дужайцеся — адужаеце!»), пра жыццё нашай суседкі Украіны («Памяранцавае ўзвіжанне: Украінскі досвед»). Запамінаюцца і кніжныя «літаратурныя партрэты»: пра публіцыста-публіцыста Ігната Дуброўскага, пра мастака Міхала Карпука, пра Васіля Быкава, Барыса Кіта, а таксама пра Аляксандра Казуліна («Хроніка бунтарскага чыну»).

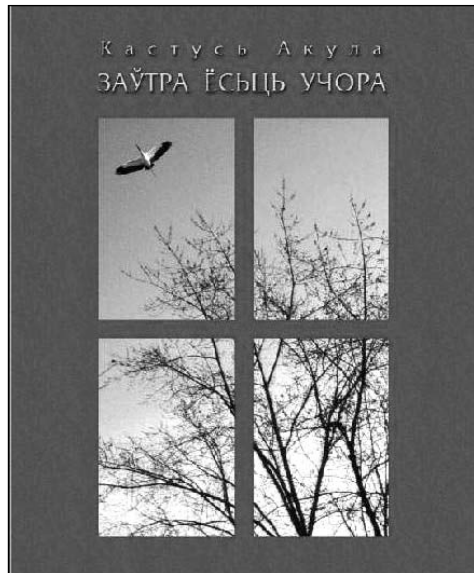
Слова, якое дало назву кнізе — нячывелле, — з нападзаймы. Але не забываецца,

на жаль, тое, што яно азначае: ядолю, насланне, нешчаслівы лёс. За нячывеллю, казалі, і ў агонь кінешся. І кідаліся: хто ў агонь-барадзьбу, хто ў вяду-зброду.

А куды кінуцца беларусам сёння? Гэтае пытанне і задае публіцыст — ды спрабуе шукаць на яго адказ у сваёй кнізе.

с.п.

Кастусь Акула. Заўтра ёсць учора: раман; пер. з ангельскай, прадм. Ірыны Варабей. — Мінск: Медисонт, 2008. — 200 с. — (Бібліятэка Бацькаўшчыны; кн. 15).

Гэта вострасюжэтны раман вядомага публіцыста, напісаны ў Канадзе для канадскага чытача. Аўтар распавядае аб складаным лёсе беларускай жанчыны на фоне гістарычных падзей у Беларусі часоў Другой сусветнай вайны. Героіня рамана Марыя Каравай, страціўшы сваю сям'ю і цудам выжыўшы пасля двух расстрэлаў — і немцамі, і партызанамі, — урэшце воляй лёсу апынулася ў Канадзе, дзе сустракае забойцу сваёй сям'і. Вера і бязвер'е, хрысціянская пакарліваць, барацьба за волю, міласэрнасць і помста — тэма адвечных маральных дылем, якія даводзіцца вырашаць Марыі, як і ўсяму беларускаму народу, якія не страцілі сваёй актуальнасці і сёння.

«Заўтра ёсць учора» — адзіны англамоўны твор аўтара, у 1968 г. ён уваходзіў у лік бестселераў у Канадзе.

Кнігу Кастуся Акулы «Заўтра ёсць учора» выдала «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына». Раман — 15 кніга з серыі «Бібліятэка Бацькаўшчыны» — выйшаў невялікім накладам (500 асобнікаў), таму ўсім прыхільнікам творчасці Кастуся Акулы варта паспяшацца ў набыццё кнігі.

н.к.

▶ ПАМЯЦЬ

ПАМЁР АНАТОЛЬ КІРВЕЛЬ

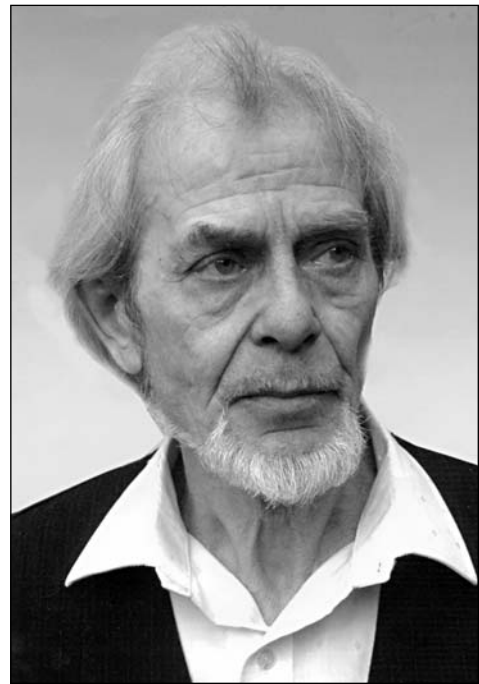
8 траўня ў Міску памёр празаік і паэт, выдавец, сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў, адзін з аўтараў часопіса «Дзеяслоў» Анатоль Кірвель.

Анатоль Мяфодзьевіч Кірвель пачаў друкавацца напрыканцы шасцідзясятых гадоў, выдаў кнігі прозы «Човен Харона», «Мармуровы воўк», «Мёртвы горад», «Ласінае крэда», паэтычны зборнік «Урбанія».

Анатоль Кірвель нарадзіўся ў вёсцы Вітуніцы Докшыцкага раёна ў 1939 годзе, частку свайго жыцця правёў у Санкт-Пецярбурзе. Тым не меней, нават у Расіі Кірвель пісаў на роднай мове, быў актыўным беларускай дыяспары, выдаваў беларускамоўныя лісткі і газеты.

Пахаваны творца 11 траўня на могілках вёскі Тарасава непадалёк ад Мінска.

Сардэчная памяць пра чулага таварыша, творцу і грамадзяніна надоўга будзе захоўвацца сярод ягоных сяброў і аднадумцаў.

▶ ПЫТАННЕ

...У афіцыйных СМІ шмат гаворыцца пра новаствораны праўданы Саюз пісьменнікаў. Цікава, а хто з літаратараў перайшоў у яго, пакінуўшы пісьменніцкі Саюз Купалы, Коласа, Танка, Быкава, Шамякіна, — Саюз беларускіх пісьменнікаў?

3 павагай — Алег Лосік, выкладчык.

У красавіку 2006 года ў сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў былі перададзеныя заявы тых літаратараў, якія выйшлі з Саюза беларускіх пісьменнікаў і перайшлі ў новаствораную пісьменніцкую арганізацыю. У тым спісе — 17 прозвішчаў, якія — у мэтах эканоміі плошчы — «Б» не бачыць неабходнасці друкаваць.

▶ АБВЕСТКА

ПАВАЖАНЫЯ ЧЫТАЧЫ «ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ!»

З прычыны недахопу сродкаў летнія выпускі дадатку будуць, магчыма, зменшаныя ў памеры. Як і ўсе папярэднія нумары «Б», іх можна прачытаць у pdf-версіі на вэб-сайце Саюза беларускіх пісьменнікаў www.litbel.org.

Каб матэрыяльна падтрымаць незалежнае літвыданне, дасылайце свае ахвяраванні на рахунак «Новага часу» (пазначаецца ў кожным нумары), а таксама свае адрасы. Будзьма разам!

▶ АКЦЫЯ

«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» праводзіць акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гурткі. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчай, інтэлектуальнай, маральнай ды арганізацыйнай дапамога ім.

Мы заклікаем адгукнуцца кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, прапановы, пытанні і просьбы на адрас: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнарэспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстар-класы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дыспуты, падтрымка, сяброўскія экскурсіі і вандроркі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

«Літаратурная Беларусь» — гэта супольны праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў», гэта альтэрнатыва адабранаму ў яго і цяпер падкантрольнаму штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва».

Гэта фармаванне незалежнай творчай думкі нацыянальнай эліты.

Гэта імкненне супрацьстаяць татальнаму замоўчванню вольнага мастацкага слова ў дзяржаўных СМІ.

Гэта свабодная трыбуна паэтаў, празаікаў, драматургаў, крытыкаў і чытачоў Беларусі.

Гэта напамін аб тым, што Беларусь — і дзяржаўная, і літаратурная — створана пісьменнікамі, і яна патрабуе іхняй працы і апантанасці.

«Літаратурная Беларусь» — новы час чытання.